

MEDZINÁRODNÉ
VZŤAHY
SLOVAK
JOURNAL OF
INTERNATIONAL
RELATIONS

Vedecký časopis pre medzinárodné
politické, ekonomické, kultúrne a
právne vzťahy

Scientific journal of international
political, economic, cultural and
legal relations

Ročník XX | Volume XX

3/2022

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis
pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy
Fakulty medzinárodných vzťahov
Ekonomickej univerzity v Bratislave

Slovak Journal of International Relations

Scientific journal
of international political, economic, cultural and legal relations
published by the Faculty of International Relations
at the University of Economics in Bratislava

Indexovaný v / Indexed in:

EBSCO

INDEX
COPERNICUS

IDEAS

ECONBIZ

Medzinárodné vzťahy 3/2022, ročník XX.
Slovak Journal of International Relations 3/2022, Volume XX.
DOI: <https://doi.org/10.53465/SJIR.1339-2751.2022.3>

Medzinárodné vzťahy

Slovak Journal of International Relations

Redakcia / Editorial office:

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovak Republic
Tel.: 00421 2 6729 5471
E-mail: mv.fmv@euba.sk

Hlavná redaktorka / Editor-in-chief:

 Ludmila LIPKOVÁ University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board:

	Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR	University of Malaya, Malaysia
	Doreen BEKKER	Rhodes University, South Africa
	Alexandru BURIAN	Moldavian Association of International Law, Moldova
	Eva CIHELKOVÁ	Pan-European University, Slovakia
	Alan V. DEARDORFF	University of Michigan-Ann Arbor, USA
	Attila FÁBIÁN	University of West Hungary, Hungary
	Tatiana FILOSOFOVA	NRU Higher School of Economics, Russia
	François GEMENNE	University of Liège, Belgium
	Otmar HÖLL	University of Vienna, Austria
	Edward H. HUIJBENS	University of Akureyri, Iceland
	María Teresa INFANTE Caffi	University of Chile, Chile
	Siti Rohaini Binti KASSIM	University of Malaya, Malaysia
	LI Hsi-Mei	Chinese Culture University, Taiwan
	Klavdij LOGOŽAR	University of Maribor, Slovenia
	Stanislav MRÁZ	College Danubius, Slovakia
	Julija NESTERENKO	Russian State University of Humanities, Russia
	Rebecca NEUMANN	University of Wisconsin-Milwaukee, USA
	Jan OSTOJ	Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland
	Hakan G. SICAKKAN	University of Bergen, Norway
	Karol SORBY	Institute of Oriental Studies of the SAS, Slovakia
	František ŠKVRNDA	University of Economics in Bratislava, Slovakia
	Pavel ŠTURMA	Charles University in Prague, Czech Republic
	Chong-Ko Peter TZOU	Tamkang University, Taiwan
	Harun UÇAK	Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkey
	Jolita VVEINHARDT	Vytautas Magnus University; Sports University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor:

 Mykhaylo KUNYCHKA University of Economics in Bratislava, Slovakia

Vydavateľ / Publisher: Ekonomická univerzita v Bratislave, IČO 00 399 957

Evidenčné číslo / Country registration number: EV 4785/13

ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print edition)

ISSN 1339-2751 (online)

Obsah

 POSILNENIE EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTI A OBRANY: SKUTOČNE NÁROČNÁ ÚLOHA PRE EURÓPSKU ÚNIU DOC. ING. RADOSLAV IVANČÍK, PHD. ET PHD., MBA, MSc. _____	183
 PROBLEMATICKÉ DEFINOVANIE POJMU TERORIZMUS A S TÝM SÚVISIACE PORUŠOVANIE ĽUDSKÝCH PRÁV V KONTEXTE BOJA PROTI TERORIZMU NA PŘÍKLADE RUSKEJ FEDERÁCIE ING. ZUZANA ROZKOŠOVÁ _____	206
 STYLIZOVANÁ FAKTA EKONOMICKÝCH KRIZÍ NA PŘÍKLADU CHILE ING. PATRIK ŠVÁB _____	228
 „SPOLUPRÁCA 17+1“ V STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPE: ANALÝZA EURÓPSKÝCH A AMERICKÝCH FAKTOROV A TRENDOV SIYANG LIU _____	250
 AKO JE MOŽNÉ, ŽE EŠTE NEDOŠLO K TRETEJ SVETOVEJ VOJNE? ATAHAN DEMIRKOL, MSc. _____	277
INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY	291
INŠTRUKCIE PRE AUTOROV	293

Content

 STRENGTHENING EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE: A TRULY DEMANDING TASK FOR THE EUROPEAN UNION RADOSLAV IVANCIK _____	183
 PROBLEMATIC DEFINITION OF TERRORISM AND ASSOCIATED HUMAN RIGHTS VIOLATIONS IN THE CONTEXT OF THE FIGHT AGAINST TERRORISM ON THE EXAMPLE OF THE RUSSIAN FEDERATION ZUZANA ROZKOSOVA _____	206
 STYLIZED FACTS OF ECONOMIC CRISES: THE EXAMPLE OF CHILE PATRIK SVAB _____	228
 “17+1 COOPERATION” IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE: ANALYSIS OF EUROPEAN AND AMERICAN FACTORS AND TRENDS SIYANG LIU _____	250
 WHY IS THERE NO THIRD WORLD WAR YET? ATAHAN DEMIRKOL _____	277
ABOUT THE JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS	291
GUIDE FOR AUTHORS	293

POSILNENIE EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTI A OBRANY: SKUTOČNE NÁROČNÁ ÚLOHA PRE EURÓPSKU ÚNIU

STRENGTHENING EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE: A TRULY DEMANDING TASK FOR THE EUROPEAN UNION

Radoslav Ivančík¹

V ostatných rokoch došlo v nadväznosti na významné zmeny v bezpečnostnom prostredí k zreťazeniu viacerých iniciatív, strategických aj operačných, zameraných na rozšírenie európskej bezpečnostnej a obrannej politiky na úroveň, na ktorej by Európska únia mohla zaistiť efektívnu a účinnú bezpečnosť a obranu svojim občanom a svojmu blízkeho okoliu. Zároveň došlo v tomto kontexte k prehĺbeniu spolupráce medzi Európskou úniou a Severoatlantickou alianciou. Autor sa v nadväznosti na uvedené v článku zaoberá problematikou spoločnej európskej bezpečnostnej a obrannej politiky, pričom s využitím cieľu a téme zodpovedajúcich vedeckých metód v rámci realizovaného interdisciplinárneho výskumu poukazuje na významný pokrok, ktorý sa dosiahol v posledných rokoch v oblasti posilnenia európskej bezpečnosti a obrany. Výsledkom je, že po rokoch, kedy slov a sľubov z úst politických reprezentácií bolo oveľa viac ako činov, konečne nastalo obdobie, kedy dochádza ku spoločnému konsenzu a k budovaniu kvalitatívne vyššej miery európskej odolnosti či už v úzkej kooperácii s NATO alebo samostatne na úrovni EÚ. V úplnom závere autor zdôrazňuje, že v kontexte konfliktu na Ukrajine v podstate pre Úniu iná cesta ani neexistuje.

Kľúčové slová: Európska únia, bezpečnosť, obrana, hrozby, výzvy

In recent years, following significant changes in the security environment, a number of initiatives have been chained, both strategic and operational, aimed at extending European Security and Defense Policy to a level where

¹ plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD., MBA, MSc., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, e-mail: radoslav.ivancik@akademiapz.sk
Autor počas svojej profesionálnej kariéry pôsobil vo viacerých vedúcich funkciách na jednotlivých stupňoch velenia a riadenia Ozbrojených síl SR a Ministerstva obrany SR. Zároveň zastupoval SR v pracovných výboroch, skupinách a komisiách v rámci NATO, EÚ a V4. Je autorom a spoluautorom viacerých domácich i zahraničných vedeckých monografií, vysokoškolských učebníc, vedeckých i odborných štúdií, článkov a príspevkov najmä z oblasti vojenstva a národnej a medzinárodnej bezpečnosti.

the European Union can ensure effective and efficient security and defense for its citizens, and to their immediate surroundings. At the same time, cooperation between the European Union and the North Atlantic Alliance has deepened in this context. Following the above, the author, using to the goal and the topic appropriate scientific methods in the framework of interdisciplinary scientific research, deals with the issue of European Common Security and Defence Policy, pointing out the significant progress that has been made in recent years in strengthening European security and defence. As a result, after years of words and promises from political representations much more than deeds, there is finally a time when there is a common consensus and the building of a higher level of European resilience, either in close cooperation with NATO or alone at EU level. In conclusion, the author emphasizes that in the context of the conflict in Ukraine, there is essentially no other way for the Union.

Key words: European Union, security, defence, threats, challenges

JEL: F59, H56

1 Úvod

Súčasný dynamický a turbulentný vývoj ľudskej spoločnosti so sebou prináša mnohé pozitívne, ale zároveň aj negatívne skutočnosti, ktoré sa prejavujú v rôznych oblastiach života ľudí, sociálnych skupín, organizácií, štátov i celej ľudskej civilizácie. Dôkazom toho sú početné pôvodné i novo sa objavujúce bezpečnostné hrozby a riziká, ktoré oprávnenne stavajú otázky bezpečnosti na popredné miesto. Bezpečnosť totiž tvorí základnú a nevyhnutnú podmienku rozvoja každej spoločnosti a dnes, v ére prehlbujúcej sa globalizácie, už neexistuje oblasť spoločenského života, ktorá by s ňou nebola viac či menej spojená. Aj preto aktuálne patrí bezpečnosť k najviac frekventovaným a skloňovaným pojmom vo všetkých jeho podobách.

Výskum bezpečnosti, jej dimenzií, sektorov či faktorov, ktoré ju ovplyvňujú, zohráva z uvedeného dôvodu veľmi dôležitú úlohu vo vývoji ľudskej spoločnosti, zvlášť v týchto turbulentných a premenlivých časoch, charakteristických zhoršovaním globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia, zvyšovaním napätia v medzinárodných vzťahoch a rastom najmä asymetrických bezpečnostných hrozieb. Potreba prehlbovania výskumu vo sférach bezpečnosti a medzinárodných vzťahov a aplikácie výsledkov výskumu do praxe bezprostredne súvisí aj s rastom napätia vo vzťahoch medzi štátmi, v sporoch a konfliktoch medzi nimi, v rastúcej nerovnosti, nestabilite či náboženskej alebo etnickej neznášanlivosti.

Z uvedených dôvodov je potrebné venovať problematike zaistenia bezpečnosti štátov, ale aj nadnárodných organizácií, akou je Európska únia (ďalej len „EÚ“ alebo „Únia“), náležitú pozornosť, a to tak z praktického, ako aj teoretického hľadiska. Vzhľadom na spomínaný rast vojenských i nevojenských hrozieb v ostatných rokoch, pochádzajúcich od štátnych i neštátnych aktérov, je nutné sa v úzkej súvislosti so zaistením bezpečnosti venovať v rámci vedeckého výskumu aj otázkam zaistenia

obrany, a to tak na národnej ako aj medzinárodnej úrovni a taktiež skúmaniu problémov v oblasti medzinárodných vzťahov.

Problematike zaistovania bezpečnosti a obrany a riešeniu problémov vo sfére medzinárodných vzťahov sa vo svojich prácach venuje viacero významných, vysoko uznávaných a rešpektovaných autorov, reprezentujúcich jednotlivé teoretické prístupy alebo teoretické školy. Medzi najvýznamnejšie diela (monografie, štúdie, články a pod.), ktoré výrazným spôsobom ovplyvnili vývoj myslenia v predmetných vedných odboroch a kvalitatívny aj kvantitívny výskum v uvedených oblastiach, patria práce nasledujúcich autorov: Waltza (1979), Buzana (2003); Wævera (2003), Baillietovej (2009), Purpuru (2011) a viacerých ďalších. Z domácich autorov je možné spomenúť Murdzu (2005), Jurčáka (2020), Volnera (2012), Nečasa (2010), Ušiaka (2012), Kazanského (2018) a tiež autora článku (2022).

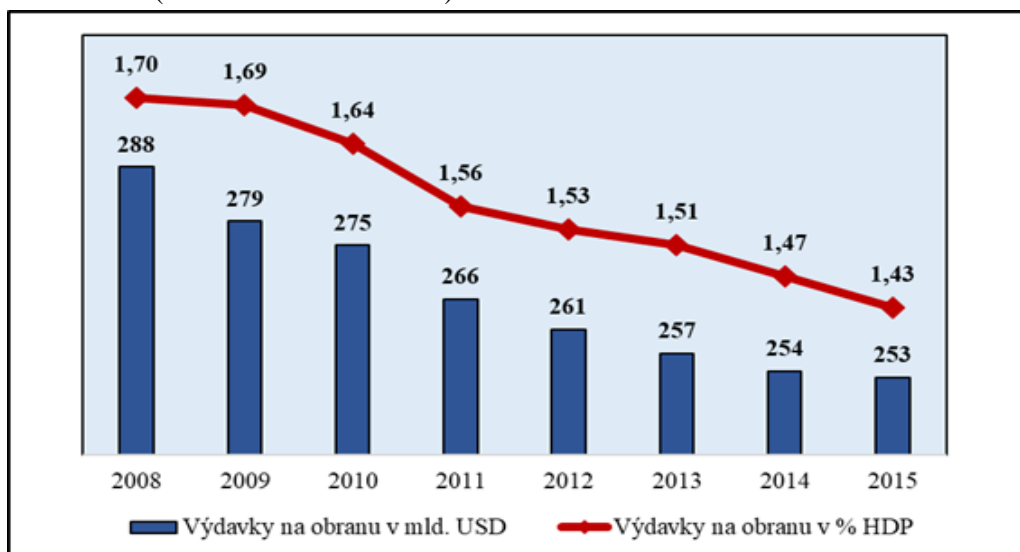
2 VÝCHODISKÁ SKÚMANIA PROBLEMATIKY EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTI A OBRANY

Bezpečnostný a obranný záväzok Spojených štátov amerických (ďalej len „USA“ alebo „Spojené štáty“) voči európskym krajinám prostredníctvom Severoatlantickej aliancie (ďalej len „NATO“ alebo „Aliancia“) povzbudzoval počas niekoľkých desaťročí členské štáty Európskej únie k tomu, aby hľadali a podporovali európsku integráciu do jej súčasnej podoby a zároveň aby nezabúdali na zodpovednosť za svoju vlastnú bezpečnosť a obranu (Sloan, 1985). Hoci koniec studenej vojny a bipolárneho rozdelenia sveta a následné zásadné zmeny v globálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí primäli USA k výraznejším snahám o zvýšenie ich výdavkov na obranu v rámci Aliancie, tieto požiadavky sa až na výnimky zväčša nenaplnili (Wijk, 2010).

Vyplývalo to najmä z toho, že počas prvých dekád nasledujúcich po skončení studenej vojny sa európsky kontinent zdal imúnny voči vonkajšej agresii, čo viedlo v prevažnej väčšine európskych krajín k znižovaniu výdavkov na obranu, výraznej redukcii vojenských jednotiek a početných stavov ozbrojených síl. Vojenské konflikty na európskom teritóriu, ako napríklad tie, ktoré vznikli počas rozpadu bývalej Juhoslávie, sa mali riešiť prostredníctvom krízového manažmentu a operácií na budovanie mieru (Majchút – Vaššová, 2020). V takomto kontexte zostali európske výdavky na obranu nízke a väčšina európskych členských štátov NATO výrazne zaostávala za svojim záväzkom vyčleňovať na obranu zdroje na úrovni 2 % ich hrubého domáceho produktu (ďalej len „HDP“). Nepriaznivú situáciu ešte viac prehĺbila globálna hospodárska a finančná kríza, ktorá prepukla v roku 2008. V tom čase – čase rozpočtových škrtoch – sa stali výdavky na obranu prvou obeťou šetrenia (graf 1). Znižovanie obranných rozpočtov malo, pochopiteľne, výrazne negatívny vplyv nielen na udržiavanie a modernizáciu obrannej infraštruktúry, vojenských spôsobilostí a kapacít alebo výcvik a prípravu ozbrojených síl, ale aj na to

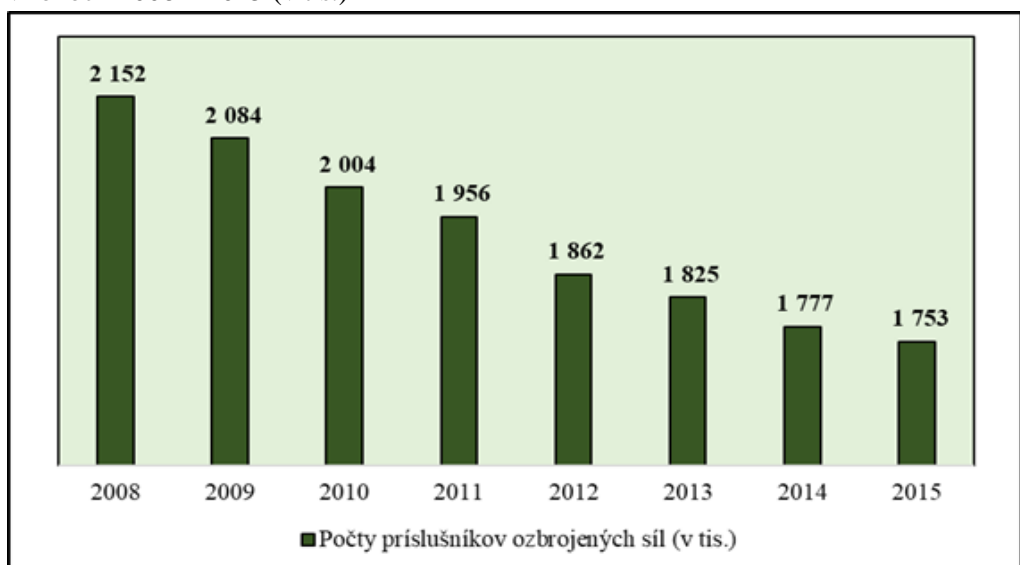
najdôležitejšie – na ľudské zdroje, a to v podobe znižovania počtov príslušníkov ozbrojených síl (graf 2).

Graf 1: Výdavky na obranu v európskych členských štátoch NATO v rokoch 2008 –2015 (v mld. USD a v % HDP)

Prameň: NATO, 2016.

Graf 2: Počty príslušníkov ozbrojených síl v európskych členských štátoch NATO v rokoch 2008 – 2015 (v tis.)

Prameň: NATO, 2016.

Takýto stav, kedy sa, pochopiteľne, aj z dôvodu zmienenej finančnej a hospodárskej krízy, bezpečnosť a obrana dostali do úzadia záujmov vlád jednotlivých krajín, pretože tie sa v tom čase sústreďovali viac na riešenie následkov krízy (napríklad konsolidácii verejných financií, udržaniu zamestnanosti a pod.), však nemohol pretrvávajúť príliš dlho a ďalšie odsúvanie riešenia problémov v oblasti zaisťovania európskej bezpečnosti a obrany by bolo aj v nadväznosti na aktuálny vývoj a zmeny v bezpečnostnej situácii cestou do záhuby. Aj preto sa autor v rámci realizovaného interdisciplinárneho vedeckého výskumu v článku zaoberá úsilím a krokmi EÚ vykonanými v ostatných rokoch za účelom posilnenia spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky. S využitím relevantných výskumných metód, predovšetkým analyticko-synteckej metódy, obsahovej, trendovej a komparatívnej analýzy a metódy štúdia dokumentov, pritom v súlade s hlavným cieľom predloženej štúdie skúma konkrétne snahy zamerané na zvýšenie úrovne európskej bezpečnosti a obrany a zároveň sa v tomto kontexte zameriava na prehĺbovanie transatlantickej spolupráce a v závere aj na reakciu EÚ na ruskú agresiu na Ukrajine. Do úvahy pritom berie práce renomovaných zahraničných² aj domácich³ autorov a zároveň nadväzuje na vlastné práce zo skúmanej oblasti.

3 OD SPOLOČNEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY K EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ ÚNII

Zhoršovanie bezpečnostného prostredia, zložitosť a povaha bezpečnostných hrozieb, ktorým Európa musela v novom miléniu čeliť (a stále čelí), ako aj kontinuálne zvyšovanie napätia v medzinárodných vzťahoch, najmä po ruskej anexii Krymu v roku 2014, si od európskych krajín a ich lídrov vyžadovali adekvátnu reakciu zameranú na posilnenie európskej bezpečnosti a obrany. Za týmto účelom bola 28. júna 2016 prijatá Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku Európskej únie, skrátene Globálna stratégia Európskej únie (European Union Global Strategy – ďalej len „EUGS“ alebo „Globálna stratégia“), ktorá nahradila Európsku bezpečnostnú stratégiu (European Security Strategy – ďalej len „ESS“) z roku 2003.

Globálna stratégia predstavuje aktualizovanú doktrínu primárne zameranú na zvýšenie efektívnosti a účinnosti zaisťovania bezpečnosti a obrany EÚ a jej členských štátov, ochranu civilného obyvateľstva, prehĺbenie spolupráce medzi ozbrojenými silami členských štátov Únie, lepšie manažovanie imigrácie, operatívne riešenie vzniknutých kríz atď. Zároveň stanovuje strategické priority EÚ ako globálneho aktéra. Je doplnená o dokument s názvom Implementačný plán o bezpečnosti a obrane (Implementation Plan on Security and Defense), ktorý v nadväznosti na Spoločnú deklaráciu podpísanú vo Varšave predsedom Európskej rady, predsedom Európskej

² Bližšie pozri napríklad: Rožňák 2015; Bendiek 2017; Juncos 2017; Bourbeau 2018; Fiott 2018; Biscop 2019.

³ Bližšie pozri napríklad: Brhlíková 2014; Medelský 2017; Nečas – Kollár 2018.

komisie a generálnym tajomníkom NATO definuje úroveň ambícií zameraných na dosiahnutie účinnej reakcie Únie na vonkajšie konflikty a krízy, efektívne budovanie spôsobilostí a kapacít na obranu EÚ a ochranu jej občanov a pod. (Rada EÚ, 2016) Súčasťou globálnej stratégie je aj koncept európskej strategickej autonómie, ktorý poukazuje na nutnosť EÚ disponovať dostatočnými spôsobilosťami a kapacitami brániť Európu a konať vojensky v jej susedstve bez toho, aby sa priveľmi spoliehala na USA.

V oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ bolo načrtnutých päť nasledujúcich hlavných priorít:

- posilniť bezpečnosť EÚ riešením otázok súvisiacich s terorizmom, kybernetickými útokmi, energetickou bezpečnosťou, obranou a strategickou komunikáciou;
- posilniť odolnosť štátov a spoločností v rámci východného a južného susedstva Únie;
- posilniť integrovaný prístup ku konfliktom a krízam racionalizáciou a koordináciou súboru politických a vojenských nástrojov tak, aby sa riešil celý cyklus krízového manažmentu zahŕňajúci politiky a mechanizmy prevencie, budovania mieru, stabilizácie a urovnávania konfliktov;
- podporovať kooperatívne regionálne snahy aktivovaním konštruktívnej a viditeľnej úlohy EÚ v rôznych oblastiach sveta;
- podporovať globálne vládnutie založené na dodržiavaní medzinárodného práva (Európska rada, 2016a).

Napriek následnej kritike charakteru dokumentu ako takého, keďže má pomerne veľký rozsah a nie úplne najjasnejší strategický charakter (Cotter, 2019), v praxi dokument kladie bezpečnosť Únie na prvé miesto. Ako je naznačené v EUGS, primeraná úroveň ambícií a strategickej autonómie je dôležitá pre schopnosť Európy presadzovať mier a bezpečnosť v rámci svojich hraníc a za nimi (Európska rada, 2016a). Okrem toho kladie požiadavku na členské štáty EÚ, aby boli pripravené splniť svoje záväzky v kontexte vzájomnej pomoci v súlade s čl. 42 ods. 7 Zmluvy o EÚ (ZEÚ, 2008) a doložiek o solidarite v súlade s čl. 222 Zmluvy o fungovaní EÚ (ZFEÚ, 2016), ďalej rozpracovanej na úrovni ambícií, o ktorých dokument uvažoval. Pojem strategickej autonómie sa tak dotkol záležitosti alebo skôr problému, ktorý sa vlády EÚ zdráhali riešiť viac ako dve desaťročia. Záväzok k činnostiam súvisiacim s kolektívnou bezpečnosťou bol tiež zahrnutý ako zodpovednosť EÚ spolu s očakávaním spolupráce s NATO. Tá sa začala realizovať o mesiac neskôr prostredníctvom prijatého rámca spolupráce medzi EÚ a NATO (Európska rada, 2016b).

Tieto dva strategické dokumenty sa mali stať akýmsi pomysleným kompasom, prostredníctvom ktorého budú obe organizácie spolupracovať a napĺňať svoje spoločné

ciele. Pre EÚ by to predstavovalo základ, na ktorom by zhmotnila svoju víziu bezpečnostnej a obrannej únie, ktorú vyjadrili viacerí lídri a tvorcovia politik EÚ (Bendiek, 2017).

Ak by bola EÚ vyzvaná, aby autonómne podnikla kroky v rámci celého širokého spektra povinností ustanovených v článku 42 ods. 1 Lisabonskej zmluvy, ktoré by zahŕňali rôzne úlohy, ako sú napríklad krízový manažment a stabilizačné operácie vrátane úloh na podporu politik proti terorizmu v rámci EÚ alebo podporu tretích krajín v boji proti terorizmu na ich územiach, spôsobilosti a politická vôľa by boli potom nevyhnutnými zložkami na realizáciu týchto cieľov (Fiott, 2018). Aj preto bol pokrok, ktorý nastal od roku 2016 v smere budovania európskej bezpečnostnej a obrannej únie, veľmi dôležitý a podstatný pre EÚ (O'Donnell, 2016). Ako v júni 2019 uviedla vtedajšia vysoká predstaviteľka EÚ pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku Federica Mogherini, rýchlosť a účelnosť, akými sa pokrok v tomto smere dosiahol, boli neočakávané (EEAS, 2019).

Dôležité je, že spoločná deklarácia EÚ a NATO stanovila pevný rámec spolupráce pre obe organizácie, aby mohli vzájomne koordinovať svoje úsilie pri vytváraní politik zameraných na podporu budovania odolnosti na území ich členských štátov aj mimo nich. Summit Aliancie vo Varšave, ktorý sa konal v júli 2016 a v rámci ktorého prebehla aj „deklarácia EÚ – NATO“, zaviedol pojem odolnosti ako kľúčový filter na informovanie o troch rozmeroch strategickej koncepcie NATO: a) kolektívnej obrane, b) krízovom manažmente a c) kooperatívnej bezpečnosti (NATO, 2016).

Vo svetle vyššie uvedeného možno súhlasiť s tým, že snahy o vybudovanie európskej bezpečnostnej a obrannej únie, ktoré po roku 2016 konečne nabrali rýchlejší spád, presne odrážajú cieľ EÚ vybudovať odolnosť nielen na svojom území, ale aj mimo neho (Bendiek 2017; Lippert a kol. 2019, s. 35). Odolnosť je v tomto prípade chápaná ako schopnosť aktéra odolať a zotaviť sa z veľkých kríz vrátane veľkých katastrof, či už prírodných alebo spôsobených ľudskou činnosťou (Juncos, 2017), pričom zahŕňa reakcie, ktoré prekračujú medzinárodné, národné, politické, ekonomické a spoločenské hranice (Bourbeau, 2018).

V kontexte zaisťovania európskej bezpečnosti a obrany, keď si symetrické aj asymetrické bezpečnostné hrozby a výzvy vyžadujú okamžité efektívne a účinné reakcie, je potrebné podporiť viacozmernú a vzájomne prepojenú spoluprácu. Reakcia EÚ sa preto sústreďuje predovšetkým do troch nasledujúcich dimenzií: a) posilniť bezpečnostnú úniu, b) začať pracovať na obrannej únii a c) posilniť spoluprácu medzi NATO a EÚ (Bendiek 2017, s. 15).

4 BUDOVANIE BEZPEČNOSTNEJ ÚNIE

Európska komisia bola iniciátorom úsilia EÚ o posilnenie bezpečnostnej únie. Išlo predovšetkým o reakciu na viaceré teroristické útoky (napr. v Paríži, Nice, Bruseli, Berlíne, Hamburgu, Londýne, Manchestri atď.), ktoré začali v Európe kulminovať od

roku 2015 (Trifunovic a kol., 2022). Cieľom bezpečnostnej únie je najmä väčšia integrácia vnútroštátnych politík v oblasti vnútornej bezpečnosti medzi členskými štátmi Únie a efektívnejšia koordinovaná spolupráca s vonkajšou činnosťou EÚ v prípade potreby (Bendiek 2017, s. 16). Bezpečnosť bola v čase, keď sa stierajú hranice medzi vnútornou a vonkajšou bezpečnosťou, stanovená ako priorita číslo jedna. Týka sa ochrany EÚ a jej občanov vo svetle terorizmu v kontexte politickej radikalizácie a nárastu extrémizmu a populizmu v Európe. Tento argument bol uvedený už v Európskom programe pre bezpečnosť (The European Agenda on Security), ktorý Európska komisia predložila v apríli 2015. V programe sú stanovené tri hlavné priority pre európsku bezpečnosť, ktoré si vyžadujú okamžité opatrenia: a) terorizmus a zahraniční bojovníci, b) závažná a organizovaná cezhraničná trestná činnosť a c) počítačová kriminalita (Európska komisia, 2015). Tento dokument sa mal stať základom, na ktorom by sa zakladalo úsilie o vytvorenie Európskej bezpečnostnej únie.

Ešte pred spustením Globálnej stratégie Európska komisia oznámila svoj postoj, že bezpečnostná únia sa nemôže rozvíjať bez ďalšej integrácie v troch prioritných oblastiach politiky: a) boj proti terorizmu a predchádzanie radikalizácii, b) narúšanie organizovaného zločinu a c) boj proti počítačovej kriminalite. Bola to zároveň výzva smerom k členským štátom Únie, aby svojim občanom zabezpečili priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez vnútorných hraníc. Inými slovami, bola to výzva ako „*prejsť od konceptu spolupráce pri ochrane národnej vnútornej bezpečnosti k myšlienke ochrany kolektívnej bezpečnosti Únie ako celku*“ (Európska komisia 2016a, s. 2).

K teroristickým útokom na európskom území sa pridala migračná/utečenecká kríza, ktorá v lete 2016 podnietila vytvorenie funkcie komisára pre bezpečnostnú úniu. Oblasť zodpovednosti v súvislosti s posilňovaním Európskej bezpečnostnej únie zahŕňali:

- identifikáciu opatrení súvisiacich s bojom proti terorizmu vrátane opatrení, ktoré môžu riešiť hrozbu, ktorú predstavujú vracajúci sa zahraniční teroristickí bojovníci;
- zlepšenie zdieľania informácií a spravodajských informácií aj prostredníctvom posilnenia právomocí zriadeného Európskeho protiteroristického centra v rámci Europolu;
- posilnenie bezpečnostných reakcií na radikalizáciu, najmä prostredníctvom výmeny informácií;
- posilnenie kapacít na ochranu kritických infraštruktúr a mäkkých cieľov;
- boj proti počítačovej kriminalite prostredníctvom zvýšenia úrovne kyber-netickej bezpečnosti a digitálnej inteligencie;
- zabezpečenie financovania bezpečnostného výskumu za účelom riešenia vyššie uvedených výziev (Európska komisia 2016a, s. 4).

Úzky vzťah komisára pre bezpečnostnú úniu predovšetkým s komisárom pre migráciu, vnútorné záležitosti a občianstvo poukazoval na dôležitosť, ktorá sa pripisovala potrebe riešiť problémy týkajúce sa zahraničných bojovníkov, ktorí ťažili zo zraniteľnosti politiky hraničnej kontroly EÚ vzhľadom na masívne vlny migrantov a utečencov prichádzajúcich z tretích krajín na územie Únie. Rozšírenie znamenalo aj posilnenie a lepšiu koordináciu činností medzi agentúrami EÚ súvisiacimi s vnútornou bezpečnosťou Únie. Týkalo sa to tiež Frontexu – Európskej agentúry pre pohraničnú a pobrežnú stráž (European Border and Coast Guard Agency) a Europolu – európskeho policajného úradu, ktoré značne rozšírili svoje úlohy a oblasti zodpovednosti, aby spolupracovali aj s tretími krajinami s cieľom účinne vykonávať svoje úlohy a uľahčiť politiku vnútornej bezpečnosti tretích štátov. Najmä Európska agentúra pre pohraničnú a pobrežnú stráž rozšírila svoje povinnosti na úrovni EÚ, pričom svoje služby rozšírila aj na podporu tretích krajín (Európsky parlament, 2019).

Podľa 20. správy o pokroku smerom k efektívnej a skutočnej bezpečnostnej únii zverejnenej 30. októbra 2019 sa EÚ v tom čase zameriavala na legislatívne a operačné opatrenia s cieľom zlepšiť bezpečnostné podmienky občanov EÚ a zároveň chrániť ich základné práva (Európska komisia, 2019). V súlade s tým financovala osvedčené postupy boja proti radikalizácii a násilnému extrémizmu a navrhla nové pravidlá na účinné odstraňovanie teroristického obsahu online. Okrem toho bola v júni 2019 zavedená nová stratégia kybernetickej bezpečnosti a príslušné právne predpisy na riešenie kybernetických hrozieb a dezinformácií. Ďalšia súvisiaca politika, ktorá sa presadzuje, sa týka posilňovania digitálnej kritickej infraštruktúry EÚ vrátane kybernetickej bezpečnosti sietí 5G v celej Európe (Európska komisia 2019, s. 8-10).

V kontexte budovania odolnosti voči bezpečnostným hrozbám Európska komisia podporuje vlády a miestne orgány EÚ pri zvyšovaní ochrany verejných priestorov v súlade s jej akčným plánom z októbra 2017 a Partnerstvom pre bezpečnosť vo verejných priestoroch v rámci mestskej agendy pre EÚ (Európska komisia, 2019). Ďalšia oblasť, na ktorú EÚ zameriava svoju pozornosť a iniciovala príslušnú legislatívu sa týka výziev, ktoré predstavujú bezpilotné lietadlá pre bezpečnosť kritickej infraštruktúry a verejných priestorov (Európska komisia, 2019). Efektívna výmena informácií je ďalším rozmerom slúžiacim bezpečnostnej únii. Komisia sa preto snažila prakticky prinútiť vlády EÚ, aby do roku 2020 schválili logiku interoperability v informačných systémoch pre riadenie bezpečnosti, hraníc a migrácie. Z toho dôvodu Európska komisia a Agentúra EÚ pre prevádzkové riadenie rozsiahlych informačných technológií Systémy v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti (The EU Agency for the operational management of large-scale IT systems – EU-LISA) podporujú proces monitorovania a koordinácie v tomto smere (Európska komisia 2019, s. 4).

Napriek obrovskému úsiliu EÚ o splnomocnenie svojich členských štátov príslušnými právnymi predpismi s cieľom kolektívne riešiť ich bezpečnostné výzvy sa

však nezdá, že by prispôsobenie vlád zodpovedalo deklarovanej účelnosti pri formulovaní politiky smerom k vybudovaniu bezpečnostnej únie. To ale neznamená, že nenastal pokrok. Prebiehajúce politiky súvisiace s rozširovaním bezpečnostnej únie dokazujú dôležitosť spoločných aktivít v oblasti vnútornej bezpečnosti Únie, ktorá v posledných rokoch určite rozšírila svoj rozsah. Okrem toho posilnila svoj vonkajší rozmer, konkrétne spoluprácu s krajinami predovšetkým v okolí EÚ a s transatlantickými partnermi, so zámerom vymieňať si informácie alebo uzatvárať dohody s cieľom lepšie riešiť riziká prichádzajúce k hraniciam EÚ. Negatívom je, že napriek úsiliu orgánov EÚ, vlády členských štátov Únie naďalej len veľmi pomaly prispôbujú svoje politiky príslušným legislatívnym návrhom Európskej komisie.

Ďalší prvok, ktorý je od roku 2016 začlenený do politickej agendy bezpečnostnej únie, sa týka formulovania politických reakcií na boj proti hybridným hrozbám. Rada vytvorila horizontálnu pracovnú skupinu pre boj proti hybridným hrozbám, ktorá podporuje činnosti, ktoré zvyšujú odolnosť spoločností voči týmto hrozbám. Európska komisia a Európska služba pre vonkajšiu činnosť (European External Action Service – ďalej len „EEAS“) podporujú tieto aktivity v súlade so súvisiacimi dokumentmi z rokov 2016 a 2018 o boji proti hybridným hrozbám (Európska komisia, 2018). Budovanie odolnosti nielen voči hybridným hrozbám, ale aj ďalším mnohostranným bezpečnostným hrozbám a výzvam, ktorým čelí EÚ a jej občania, sa stalo prioritou Únie.

Z tohto dôvodu Európska rada v decembri 2019 navrhla konferenciu o budúcnosti Európy, počas ktorej sa diskutovali politiky s cieľom priniesť konkrétne výsledky v prospech občanov EÚ so zohľadnením priorít, ktoré Európska rada zaradila do strategickej agendy dohodnutej v júni 2019 (Európska rada 2019a, 2019b). Politické smery, ktoré Strategická agenda na roky 2019 až 2024 považuje za zodpovednosť EÚ, okrem iného zdôrazňujú otázky, ktoré už boli začlenené ako politické ciele v kontexte bezpečnostnej únie. Tieto politické usmernenia poukazujú na zodpovednosť EÚ za ochranu práv a slobôd svojich občanov a ich ochranu pred súčasnými a novo sa vyvíjajúcimi hrozbami. Tie zahŕňajú: a) kontrolu vonkajších hraníc; b) boj proti nelegálnej migrácii a obchodovaniu s ľuďmi prostredníctvom efektívnejšej spolupráce s krajinami pôvodu a tranzitu; c) efektívnu azylovú politiku; d) riadne fungovanie Schengenského priestoru; e) zlepšenie spolupráce a výmeny informácií v boji proti terorizmu a cezhraničnej trestnej činnosti; f) zvýšenie odolnosti voči prírodným a človekom spôsobeným katastrofám a g) ochranu spoločností EÚ pred škodlivými kybernetickými aktivitami, hybridnými hrozbami a dezinformáciami (Európska rada, 2019b, s. 7). To signalizuje snahu EÚ a jej členských štátov zrýchliť svoje úsilie o posilnenie bezpečnostnej únie podporovaním inkluzívnej perspektívy, aby sa občania EÚ stali účastníkmi tohto procesu. Najnovší vývoj týkajúci sa rozšírenia bezpečnostnej únie naznačuje širokú podporu zrýchleniu iniciatív EÚ, ktoré sa snažia naplniť deklarované ambície jej vizionárov.

5 SMEROVANIE K OBRANNEJ ÚNII

Vyššie zmienené zhoršovanie globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia, zvyšovanie medzinárodného napätia a čoraz zložitejší strategický kontext, v ktorom sa EÚ hlavne v druhej polovici druhej dekády tretieho milénia nachádzala, si od vlád jej členských štátov vyžadoval trpezlivo reakcie, predovšetkým pokiaľ ide o väčšiu integráciu v rámci spoločnej európskej obrany. Návrat politiky európskej kolektívnej obrany a odstrašovania po ruskej anexii Krymu v roku 2014, stále náročnejší charakter budovania expedičných síl v rámci SBOP, nové technologické požiadavky na vojenské spôsobilosti a obranné kapacity, ako aj ambície EÚ vybudovať strategickú autonómiu, boli len niektoré z faktorov, ktoré prinútili vlády členských štátov EÚ rozhodnúť o konkrétnych krokoch smerujúcich k posilneniu európskej obrannej spolupráce, ktorá by nakoniec mohla viesť k vytvoreniu obrannej únie (Lippert a kol., 2019).

Rozšírenie európskej obrannej spolupráce by sa malo vnímať ako súčasť širšieho kontextu v oblasti európskej bezpečnosti a obrany, vyplývajúceho z dohody o spolupráci medzi EÚ a NATO, podpísanej vo Varšave v júli 2016. Prehĺbenie vzájomnej spolupráce medzi oboma organizáciami by malo posilniť tak vnútorné, ako aj vonkajšie aspekty európskej bezpečnosti a obrany. V tejto súvislosti, ale pochopiteľne aj v nadväznosti na aktuálny vývoj v blízkosti hraníc EÚ, však musia vlády členských štátov Únie výrazne posilniť svoje obranné spôsobilosti a kapacity, aby boli v súlade s logikou strategickej autonómie pri implementácii svojich akcií v kontexte SBOP, ako sa uvádza v článku 42 Lisabonskej zmluvy, a zároveň aby zlepšili svoju interoperabilitu v rámci NATO (Biscop, 2019).

Európska komisia predložila 30. novembra 2016 oznámenie o Európskom obrannom akčnom pláne, ktoré Európska rada schválila 16. decembra 2016 (Európska rada, 2016c). Obranný akčný plán poukázal na existujúcu duplicitu vo výdavkoch členských štátov EÚ na obranu, ako aj na nedostatky obranných spôsobilostí EÚ a ponúkol svoju podporu rozšíreniu celého cyklu rozvoja obranných spôsobilostí prostredníctvom zavedenia Európskeho obranného fondu (Európska komisia, 2016a, 2016b). Európsky obranný fond⁴ (European Defence Fund – ďalej len „EDF“) bol oficiálne spustený v júni 2017 ako finančný nástroj určený na financovanie spoločných projektov spolupráce členských štátov v oblasti obranného výskumu, spoločných projektov pri vývoji prototypov a pri vytváraní určitých spoločných vojenských spôsobilostí (Európska komisia, 2017a). EDF tiež naznačuje proces, ktorý si bude vyžadovať ďalší vývoj. Vo svojom prejave o stave Únie v roku 2017 vtedajší predseda Európskej komisie Jean-Claude Juncker uviedol v rámci časového rámca rok 2025 ako rok, v ktorom by EÚ mala vytvoriť plnohodnotnú európsku obrannú úniu (Európska

⁴ Európsky obranný fond (EDF) je súčasťou Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ, ktorého cieľom je koordinácia a zvýšenie národných investícií do obranného výskumu a zlepšenie interoperability medzi národnými ozbrojenými silami členských štátov Únie.

komisia, 2017b). Oznámenie bolo urobené v kontexte zrýchleného procesu posilňovania európskej obrannej spolupráce medzi členskými štátmi EÚ.

Konkrétnejšie, od novembra 2016 členské štáty EÚ uvažovali v spolupráci s Európskou obrannou agentúrou⁵ (European Defence Agency – ďalej len „EDA“) o vytvorení rámca, prostredníctvom ktorého by ich existujúce spôsobilosti, plánované projekty vrátane následných výdavkov a priority budovania spôsobilostí EÚ v kontexte Plánu rozvoja spôsobilostí⁶ (Capability Development Plan – ďalej len „CDP“), ktorý slúži SBOP, by sa mohol realizovať v rámci jedného hodnotiaceho procesu. Rada 18. mája 2017 preto schválila návrh vysokej predstaviteľky Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku Federicy Mogheriniovej na zriadenie koordinovaného výročného hodnotenia obrany⁷ (Coordinated Annual Review on Defence – ďalej len „CARD“) (Rada EÚ, 2017a). CARD malo poskytnúť rámec, v ktorom by členské štáty EÚ mohli identifikovať nedostatky v obrane prostredníctvom prehľadu existujúcich spôsobilostí, zhodnotiť vyhliadky členských štátov pri plnení súvisiacich priorít CDP v kontexte EÚ a zväziť vyhliadky na vzájomnú spoluprácu medzi vládami EÚ (Zandee, 2019). Hoci CARD je založené na dobrovoľnej báze, očakáva sa, že sa postupne vyvinie do nevyhnutného procesu začleneného do širšieho rámca, na ktorom participujú členské štáty aktívne sa podieľajúce na Stálej štruktúrovanej spolupráci⁸ (Permanent Structured Cooperation – ďalej len „PESCO“).

Pre rozšírenie spolupráce v oblasti obrany bol dôležitým dátumom 11. december 2017, keď Rada prijala rozhodnutie o vytvorení PESCO (Rada EÚ, 2017b). Viac ako desať rokov po nadobudnutí platnosti Lisabonskej zmluvy bolo príslušné ustanovenie čl. 42 ods. 6 TEU prvýkrát použité ako právny základ pre členské štáty EÚ, aby sa dohodli na vytvorení PESCO. Cieľom je rozvíjať ich obranné spôsobilosti a kapacity. PESCO poskytuje rámec pre spoluprácu, v ktorom môžu členské štáty vytvárať projekty spoločného výskumu a/alebo rozvoja spôsobilostí s cieľom zlepšiť a posilniť charakter svojej reakcie v politikách v rámci SBOP, civilných aj vojenských.

⁵ Európska obranná agentúra (EDA) je agentúra EÚ, ktorá podporuje a uľahčuje integráciu medzi členskými štátmi v rámci Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky Únie.

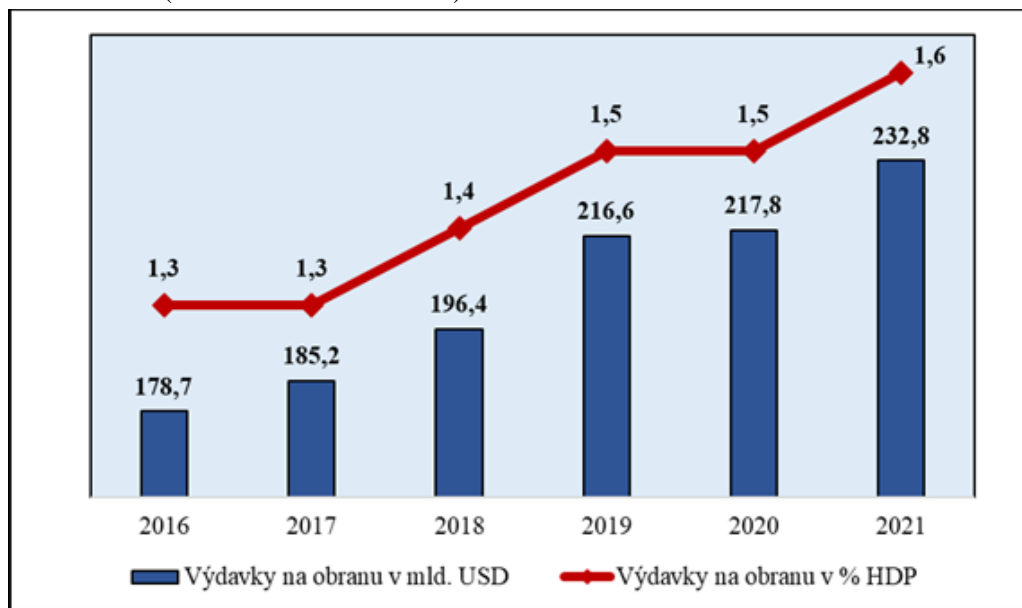
⁶ Plán rozvoja spôsobilostí (CDP) poskytuje úplný obraz spôsobilostí, ktorý podporuje rozhodovacie procesy na úrovni EÚ a na vnútroštátnej úrovni členských štátov Únie, ktoré sa týkajú rozvoja vojenských spôsobilostí, čím prispieva k väčšej súdržnosti medzi plánovaním obrany členských štátov.

⁷ Koordinované výročné hodnotenie obrany (CARD) predstavuje proces monitorovania obranných plánov členských štátov Európskej únie s cieľom pomôcť pri koordinácii výdavkov a identifikácii možných projektov spolupráce.

⁸ Stála štruktúrovaná spolupráca (PESCO) predstavuje nástroj na posilnenie spolupráce v oblastiach budovania obranných a vojenských spôsobilostí, výšky investičných výdavkov v oblasti obrany vrátane výskumu a vývoja, harmonizácie obranného plánovania, posilnenia dostupnosti, interoperability, pružnosti a schopnosti nasadenia ozbrojených síl zúčastnených členských štátov, odstraňovania nedostatkov v obranných spôsobilostiach, ako aj spolupráce v európskych programoch vyzbrojovania.

Tri iniciatívy – CARD, PESCO a EDF – podporované najmä EDA, formulujú proces, podľa ktorého možno hodnotiť obranné schopnosti a operačné ciele, ktoré môžu byť spoločne generované a čiastočne financované Európskou komisiou. Hoci je prepojenie medzi týmito tromi iniciatívami zatiaľ stále kvázi v počiatočnom štádiu, postupne sa rozbieha viac a viac. V každom prípade predstavuje významný pokrok v európskej obrannej spolupráci, nakoľko zahŕňa projekty v oblasti výskumu a rozvoja spôsobilostí v oblastiach ako kybernetická obrana, operačná pripravenosť v oblasti obrany, výcvikové spôsobilosti na zemi, vo vzduchu, na mori, rozvoj vojenských spôsobilostí na mori, vo vzduchu a vo vesmíre, výcvik v rámci chemickej, biologickej, rádiologickej a jadrovej obrany atď.

Graf 3: Výdavky na obranu v európskych členských štátoch NATO v rokoch 2015 – 2021 (v mld. USD a v % HDP)

Prameň: Svetová banka, 2022.

O tom, že EÚ to myslí so zvyšovaním úrovne európskej obrany vážne svedčí aj rozhodnutie Rady EÚ zriadiť spôsobilosť vojenského plánovania a vedenia⁹ (Military Planning and Conduct Capability – ďalej len „MPCC“), ktorá prevezme na strategickej úrovni zodpovednosť za operačné plánovanie a vedenie vojenských operácií EÚ (Rada EÚ, 2017c), čím sa urýchlia predchádzajúce iniciatívy v kontexte SBOP smerom k vybudovaniu obrannej únie. Ďalším pozitívnym dôkazom, že EÚ to myslí so

⁹ Vojenské plánovanie a vedenie spôsobilosti (MPCC) predstavuje stály operačný štáb na vojenskej strategickej úrovni pre vojenské operácie EÚ na úrovni do 2 500 vojakov nasadených v rámci Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky Únie.

zvyšovaním úrovne európskej obrany vážne, je rast výdavkov vyčleňovaných vládami jednotlivými členskými štátmi Únie na obranu v posledných rokoch (graf 3). Po vypuknutí konfliktu na Ukrajine je isté, že tento rast bude v nasledujúcich rokoch ešte vyšší a vyšší bude aj objem prostriedkov vyčleňovaných v prospech obranných iniciatív zo spoločného rozpočtu Únie.

Civilná stránka SBOP sa v posledných rokoch do značnej miery posilnila. Požiadavka na posilnenie odolnosti mimo EÚ, ako sa predpokladá v EUGS, prinútila EÚ a vlády členských štátov EÚ ďalej rozpracovať komplexný prístup k bezpečnosti a rozvoju. Konkrétnejšie, 19. novembra 2018 Rada a európske vlády prijali závery o civilnom pakte o spoločnej bezpečnostnej a obrannej politike (Rada EÚ, 2018a). Civilný pakt SBOP stanovuje strategické usmernenia na posilnenie civilnej časti SBOP a obsahuje dvadsaťdva politických záväzkov pre členské štáty a EÚ. Zameriava sa predovšetkým na posilnenie polície, právneho štátu a občianskej správy v nestabilných a konfliktných prostrediach. Pakt tiež zlepšuje schopnosť civilnej SBOP reagovať na vzniknutú krízu prostredníctvom schopnosti zahájiť novú misiu s až 200 členmi v akejkoľvek oblasti operácie do 30 dní po rozhodnutí Rady.

V súčasnosti EÚ vedie v rámci SBOP 18 operácií, z toho sedem vojenských a jedenásť civilných, ktoré sa týkajú manažmentu hraníc, predchádzaniu konfliktom, organizovaniu zločinu a pašovaniu, reformám sektorov národnej bezpečnosti alebo monitorovaniu súdneho systému v Európe, Afrike a na Blízkom východe (EEAS, 2022). Ak sa obranná únia vytvorí s cieľom slúžiť operačným potrebám EÚ v kontexte SBOP, nemožno vylúčiť civilnú stranu a jej operačné potreby. V súčasnosti však nemôže napredovať pokrok EÚ v obrannej únii bez spolupráce s NATO.

6 ĎALŠIE PREHLBOVANIE SPOLUPRÁCE MEDZI EÚ A NATO, KTORÉ BUDE SLUŽIŤ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ ÚNII

Spoločné vyhlásenia EÚ a NATO v predchádzajúcich rokoch vytvorili strategický rámec spolupráce medzi týmito dvoma organizáciami. To možno považovať za tretí vzájomne prepojený pilier pri posilňovaní európskej bezpečnosti a obrany. Aj keď spolupráca medzi NATO a EÚ bola operačne viditeľná už od polovice 90. rokov v kontexte expedičných operácií na Balkáne, rámec spolupráce, ktorý bol vytvorený od roku 2016, je svojím rozsahom jedinečný. Deklarácia EÚ a NATO z júla 2016 stanovila sedem základných oblastí, v ktorých by obaja aktéri mohli spolupracovať predovšetkým na operačnej úrovni. Patrili medzi ne spoločné akcie v oblasti boja proti hybridným hrozbám, operačnej spolupráce, kybernetickej bezpečnosti a obrany, rozvoja obranných spôsobilostí, obranného priemyslu a výskumu, spoločných cvičení a podpory úsilia východných a južných partnerov o budovanie kapacít. Neskôr obe organizácie prijali niekoľko konkrétnejších návrhov pre každú zo siedmich oblastí (Rada EÚ, 2018b).

Obaja aktéri začali následne ešte intenzívnejšie spolupracovať. V júli 2018 bola v Bruseli podpísaná druhá spoločná deklarácia s cieľom urýchliť napredovanie spolupráce a pridať ďalšie oblasti spolupráce (napríklad vojenská mobilita, boj proti terorizmu, posilnenie odolnosti voči chemickým, biologickým, rádiologickým a jadrovým rizikám alebo presadzovanie programu Women, Peace and Safety) medzi týmito dvoma organizáciami atď.

Dve zmienené deklarácie poskytli základ, na ktorom sa ďalej rozpracovalo 74 konkrétnych akcií spolupráce, ktoré sa implementujú podľa konkrétnych dokumentov (Rada EÚ, 2018b). V tejto fáze, keď obaja aktéri zrýchlili svoju spoluprácu, sa to týka najmä oblastí vojenskej mobility, obranných schopností a boja proti hybridným hrozbám (Lindstrom – Tardy, 2019). Význam tejto spolupráce spočíva v kapitalizácii komparatívnych výhod oboch inštitúcií v oblasti bezpečnosti a obrany. Súčasný charakter bezpečnostných výziev a hrozieb, ktoré sa prelínajú vnútornými a vonkajšími aspektmi bezpečnosti, ako aj politik v oblasti bezpečnosti a obrany, spôsobili, že spolupráca oboch inštitúcií je nevyhnutná.

7 ZÁVER

Záverom je možné uviesť, že na základe prebiehajúcich dynamických zmien v oblasti medzinárodných vzťahov a aktuálneho vývoja v bezpečnostnom prostredí, ovplyvnenom konfliktom na Ukrajine, existuje silný predpoklad, že spolupráca EÚ a NATO v otázkach bezpečnosti a obrany bude ešte intenzívnejšia ako doposiaľ. Zároveň ale bude zo strany Únie naďalej pokračovať vyvíjanie úsilia o získanie strategickej autonómie a prevzatie väčšej zodpovednosti za svoju vlastnú bezpečnosť a obranu. Zatiaľ však nie je jasné, či pokračujúce úsilie členských štátov EÚ v rámci PESCO alebo spolupráca s NATO prostredníctvom stanovených oblastí spolupráce môže niekedy nahradiť záväzok vlád EÚ racionalizovať svoje výdavky určené na zaisťovanie bezpečnosti a obrany.

V takomto kontexte, hoci Aliancia a Únia spolupracujú takým spôsobom, že sa zdajú byť komplementárne k svojim potrebám, je dosť neisté, či to bude slúžiť cieľom jednotlivých vlád z dlhodobého hľadiska. Výdavky na obranu totiž musia byť vyčleňované stabilne v súlade s logikou obranného plánovania, v rámci ktorého sa zo strategického dlhodobého hľadiska uvažuje v časovom rámci najmenej jedného desaťročia dopredu. Zdá sa preto, že vlády členských štátov oboch organizácií podporujúcich európsky bezpečnostný a obranný kontext nezdieľajú vždy úplne rovnaké perspektívy, pokiaľ ide o bezpečnostné výzvy a hrozby nasledujúceho desaťročia. Mimoriadny pokrok, ktorý sa dosiahol v posledných rokoch, a najmä po roku 2016, sa preto musí vyhodnotiť vo svetle skutočností v praxi a politických výsledkov. Z tohto dôvodu sa ešte len uvidí, či toto inštitucionálne rozšírenie európskej bezpečnosti a obrany môže priniesť efektívne a účinné politiky.

V nadväznosti na uvedené je nevyhnutné zmieniť sa v závere aj o tom, že ruská invázia na Ukrajinu veľmi vážne ohrozila mier v Európe a zmenila bezpečnostnú situáciu. Táto zmena si nutne vyžaduje primeranú reakciu a prispôsobenie zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ vrátane jej nástrojov. Rusko začalo svoju neopodstatnenú vojenskú agresiu proti Ukrajine 24. februára 2022. Ešte predtým v roku 2014 anektovalo Krym, potom podporovalo separatistov ovládajúcich časti regiónu Donbas a viedlo (a stále aj vedie) hybridnú vojnu (nielen) proti Ukrajine. Cieľom ruskej agresie nie je iba podriadenie si Ukrajiny, ale aj revízia celého európskeho bezpečnostného systému a podkopanie zavedeného demokratického poriadku. V reakcii na to EÚ poskytla Ukrajine rozsiahlu podporu a pomoc vrátane vojenskej. Okrem toho prijala rozsiahle sankcie voči Rusku a jeho predstaviteľom a prispôsobuje svoju zahraničnú, bezpečnostnú a obrannú politiku novej situácii.

Versaillská deklarácia vedúcich predstaviteľov Únie z 10.-11. marca 2022 zopakovala záväzok EÚ prevziať väčšiu zodpovednosť za svoju vlastnú bezpečnosť a obranu a zvýšiť svoju schopnosť konať autonómne, pričom sa uznala dôležitosť spolupráce medzi Úniou a Alianciou. Členské štáty EÚ sa dohodli, že budú viac investovať do obranných spôsobilostí a inovatívnych technológií zvýšením svojich výdavkov na obranu (okrem iného napríklad realizovať spoločné investície vrátane spoločného obstarávania, investovať do vojenských spôsobilostí a kapacít vrátane strategických prostriedkov, posilňovať synergií vo výskume a inováciách a rozvíjať európsku obrannú priemyselnú základňu) (Európska rada, 2022a).

Vedúci predstavitelia Únie zároveň schválili 21. marca 2022 Strategický kompas (Strategic Compass) – ambiciózny akčný plán na posilnenie bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ do roku 2030. Strategický kompas kvalifikuje ruskú agresiu proti Ukrajine ako „veľký geopolitický posun“, ktorý narúša záujmy EÚ. Zaväzuje členské štáty Únie investovať a rozvíjať obranné spôsobilosti a kapacity, spolupracovať s partnermi, zdokonaľovať krízový manažment a zvyšovať odolnosť s cieľom dosiahnuť „kvantový skok vpred“ v oblasti bezpečnosti a obrany, zvýšiť schopnosť a ochotu EÚ konať, posilniť jej odolnosť a zabezpečiť solidaritu a vzájomnú obranu (Európska rada, 2022b).

Spoločné oznámenie o analýze medzier v obranných investíciách a ďalšom postupe, ktorým sa implementuje Strategický kompas a Versaillská deklarácia, bolo uverejnené 18. mája (Európska komisia, 2022). Okrem iného navrhuje vytvorenie pracovnej skupiny pre spoločné obstarávanie v oblasti obrany – krátkodobý nástroj EÚ vo výške 500 mil. eur na posilnenie kapacít obranného priemyslu prostredníctvom spoločného obstarávania – a prijatie nariadenia o európskom programe obranných investícií. Európska rada vo svojich záveroch z 30.-31. mája 2022 potvrdila pevné odhodlanie EÚ implementovať Strategický kompas a požiadala Radu, aby preskúmala problémy identifikované analýzou medzier obranných spôsobilostí (Európska rada, 2022c).

V úplnom závere je možné na margo úsilia v oblasti posilňovania európskej bezpečnosti a obrany dodať, že Výbor pre zahraničné veci Európskeho parlamentu prijal 11. mája správu s odporúčaniami o zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politike EÚ po ruskej invázii na Ukrajinu. Odporúča v nej prijať kroky na dosiahnutie rýchleho pokroku pri vytváraní obrannej únie realizáciou opatrení v rámci Strategického kompasu, ktoré by slúžili ako základ pre spoločnú obranu Únie. Správa tiež vyzýva na pravidelné zasadnutia Rady ministrov obrany členských štátov EÚ a na to, aby sa strategická autonómia stala zastrešujúcim cieľom na ceste k zabezpečeniu holistického prístupu k zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politike EÚ (Európsky parlament, 2022).

Ako vidieť, vrcholní predstavitelia EÚ a členských štátov Únie, uvedomujúc si aktuálne i budúce bezpečnostné hrozby a výzvy, vyvíjajú už niekoľko rokov aktivity, prijímajú opatrenia a činia konkrétne kroky smerujúce k zvýšeniu úrovne európskej bezpečnosti a obrany. Po rokoch, kedy slov a sľubov z úst politických reprezentácií bolo oveľa viac ako činov, konečne nastalo obdobie (žiaľ, aj pod vplyvom rastúcich ohrození pre vnútornú i vonkajšiu bezpečnosť EÚ), kedy dochádza ku spoločnému konsenzu a ku konkrétnym výsledkom smerujúcim k budovaniu kvalitatívne vyššej miery európskej odolnosti či už v úzkej kooperácii s NATO alebo samostatne na úrovni EÚ prostredníctvom vytváraných systémových nástrojov. V kontexte konfliktu na Ukrajine v podstate pre Úniu iná cesta ani neexistuje.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. BAILLIET, C. M. (2009): *Security: A Multidisciplinary Normative Approach*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009. 383 s. ISBN 978-90-04-17296-8.
2. BENDIEK, A. (2017): A paradigm shift in the EU's common foreign and security policy: From transformation to resilience. In: *SWP Research Papers*. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, 2017, 30 s. ISSN 1863-1053. [Online.] [Citované 09.06.2022.] Dostupné na internete: <https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2017RP11_bdk.pdf>.
3. BISCOP, S. (2019): The EU and NATO: That is not the question. In *Focus Stratégique*, 2019, č. 93, s. 11-20. Paris: Institut Français des Relations Internationales, 2019. 48 s. ISBN 979-10-373-0082-9.
4. BOURBEAU, P. (2018): *On resilience: Genealogy, logics, and world politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 160 s. ISBN 978-1-10842-523-0.
5. BRHLÍKOVÁ, R. (2014): *Bezpečnosť a Európska únia*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2014. 208 s. ISBN 978-80-558-0717-1.
6. BUZAN, B. – WÆVER, O. (2003): *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 564 s. ISBN 978-0-52189-111-0.

7. BUZAN, B. (1983): *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Hertfordshire : Wheatsheaf Books, 1983. 262 s. ISBN 978-0-71080-101-2.
8. BUZAN, B. (1991): New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century. In *International Affairs*, 1991, roč. 67, č. 3, s. 431-451. ISSN 1468-2346.
9. BUZAN, B. (1996): International Security and International Society. In Fawn, R. – Larkins, J.: *International Society after the Cold War: Anarchy and Order Reconsidered*. London: Palgrave Macmillan, 1996, s. 261-287. ISBN 978-0-33365-955-7.
10. COTTEY, A. (2019): A strategic Europe. In *Journal of Common Market Studies*, 2019, roč. 58, č. 2, s. 1-16. ISSN 1468-5965. [online] [Citované 08.06.2022] Dostupné na: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jcms.12902>>.
11. EEAS. (2019): *The third progress report on the implementation of the EUGS. From vision to action: The EU global strategy in practice – Three years on, looking forward*. Brussels : European External Action Service, 2019. [online] [Citované 09.06.2022] Dostupné na: <https://eeas.europa.eu/topics/eu-globalstrategy/64034/vision-action-eu-global-strategy-practice-three-years-looking-forward_en>.
12. EEAS. (2022): Missions and Operations. In *European Union External Service*, 2022. [online] [Citované 11.06.2022] Dostupné na: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en>.
13. Európska komisia. (2016a): Communication from the commission to the European Parliament, the European Council, the Council of the European Union and Social Committee and the Committee of the Regions. European Defense Action Plan. In *European Commission*, 2016. In *EUR-Lex*, 2019. [online] [Citované 10.06.2022] Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52016DC0950>>.
14. Európska komisia. (2016b): Communication from the commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Delivering on the European agenda on security to fight against terrorism and pave the way towards an effective and genuine security union. In *European Commission*, 2016. In *EUR-Lex*, 2019. [online] [Citované 10.06.2022] Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0230>>.
15. Európska komisia. (2017a): A European defense fund: €5.5 billion per year to boost Europe's defence capabilities. In *European Commission*, 2017. [online] [Citované 10.06.2022] Dostupné na: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_1508>.

16. Európska komisia. (2017b): State of the union address 2017. In *European Commission*, 2017. [online] [Citované 10.06.2022] Dostupné na: <<https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH-17-3165>>.
17. Európska komisia. (2018): Joint communication to the European Parliament, the European Council and the Council. Increasing resilience and bolstering capabilities to address hybrid threats. In *EUR-Lex*, 2018. [online] [Citované 10.06.2022] Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018JC0016>>.
18. Európska komisia. (2019): *Communication from the commission to the European Parliament, the European Council and the Council, twentieth progress report towards an effective and genuine security union*. In *EUR-Lex*, 2019. [online] [Citované 09.06.2022] Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0552>>.
19. Európska komisia. (2022): Joint Communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions on the Defence Investment Gaps Analysis and Way Forward. In *European Commission*, 2022. [online] [Citované 13.06.2022] Dostupné na: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/join_2022_24_2_en_act_part1_v3_1.pdf>.
20. Európska rada. (2016a): *Shaping of a common security and defense policy*. In Brussels : European Council, 2016. [online] [Citované 07.06.2022] Dostupné na: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/shaping-common-security-and-defence-policy_en>.
21. Európska rada. (2016b): *EU-NATO cooperation: Council adopt conclusions to implement Joint Declaration*. Brussels : European Council, 2016. [online] [Citované 09.06.2022] Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/06/eu-nato-joint-declaration/>>.
22. Európska rada. (2016c): European Council meeting (15 December 2016) – Conclusions. In European Council, 2019, EUCO 34/16. CO EUR10, CONCL 5. [online] [Citované 10.06.2022] Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/media/21929/15-euco-conclusions-final.pdf>>.
23. Európska rada. (2019a): European Council meeting (20 June 2019) – Conclusions. In *European Council*, 2019, EUCO9/19, CO EUR12, CONCL 5. [online] [Citované 10.06.2022] Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/media/39922/20-21-euco-final-conclusions-en.pdf>>.
24. Európska rada. (2019b): European Council meeting (12 December 2019) – Conclusions. In *European Council*, 2019, EUCO 29/19, CO EUR31, CONCL 9. [online] [Citované 10.06.2022] Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf>>.

25. Európska rada. (2022a): *Versailles Declaration. Informal meeting of the Heads of State or Government*. [online] [Citované 13.06.2022] Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>>.
26. Európska rada. (2022b): *A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade.*. [online] [Citované 13.06.2022] Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>>.
27. Európska rada. (2022c): Special meeting of the European Council (30 and 31 May 2022) – Conclusions. In European Council, 2022. [online] [Citované 13.06.2022] Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/media/56562/2022-05-30-31-euco-conclusions.pdf>>.
28. Európsky parlament. (2019): Regulation (EU) 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard and repealing Regulations (EU) No 1052/2013 and (EU) 2016/1624. In *EUR-Lex*, 2019. [online] [Citované 09.06.2022] Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019R1896>>.
29. Európsky parlament. (2022): Report on a European Parliament recommendation to the Council and the Vice-President of the Commission / High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy on the EU's Foreign, Security and Defence Policy after the Russian invasion of Ukraine. In *European Parliament*, 2022. [online] [Citované 13.06.2022] Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0164_EN.html>.
30. FIOTT, D. (2018): Strategic autonomy: Towards 'European sovereignty' in defense? [online] [Citované 10.06.2022] Dostupné na: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%2012__Strategic%20Autonomy.pdf>
31. IVANČÍK, R. (2022): *Bezpečnosť. Teoreticko-metodologické východiská*. Plzeň : Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, 2022. 240 s. ISBN 978-80-7380-873-0.
32. JUNCOS, A. E. (2017): Resilience as the new EU foreign policy paradigm: A pragmatist turn? In *European Security*, 2017, roč. 26, č. 1, s. 1-18. ISSN 0966-2839.
33. JURČÁK, V. a kol. (2020): *Teoretické prístupy k skúmaniu bezpečnosti*. Ostrava : Key Publishing, 2020, s. 10-19. ISBN 978-80-7418-358-4.
34. LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. (2012): *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava : Veda, 2012. 340 s. ISBN 978-80-224-1284-1.

35. LINDSTROM, G. – TARDY, T. (2019): *The EU and NATO: The essential partners*. Paris : European Union Institute for Security Studies. [online] [Citované 11.06.2022] Dostupné na: <<https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/EU%20and%20NATO.pdf>>.
36. LIPPERT, B. – ONDARZA, N. – PERTHES, V. (2019): European strategic autonomy, actors, issues, conflicts of interests. In *SWP Research Papers*. Berlin : Stiftung Wissenschaft und Politik, 2019. 42 s. ISSN 1863-1053. [online] [Citované 10.06.2022] Dostupné na: <https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2019RP04_lpt_orz_prt_web.pdf>.
37. MAJCHÚT, I. – VAŠŠOVÁ, T. (2020): Príčiny rozpadu Juhoslávie. In *Krízový manažment*, 2020, roč. 19, č. 2, s. 37-45. ISSN 1336-0019. [online] [Citované 08.06.2022] Dostupné na: <<https://fbi.uniza.sk/uploads/files/1606810916-37-45.pdf>>.
38. MEDELSKÝ, J. (2017): Medzinárodná bezpečnosť. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2017. 293 s. ISBN 978-80-8054-732-5.
39. MURDZA, K. (2005): *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2005. 156 s. ISBN 80-8054-335-6.
40. NATO. (2016): Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. In *NATO Press Release*, 2019. [online] [Citované 09.06.2022] Dostupné na: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm>.
41. NEČAS, P. – KOLLÁR, D. (2018): Bezpečnostná stratégia EÚ a jej význam pre sektorovú bezpečnosť. In *Medzinárodné vzťahy 2018 : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava : Ekonóm, 2018. s. 519-529. ISBN 978-80-225-4602-7.
42. NEČAS, P. – UŠIAK, J. (2010): *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
43. O'DONNELL, C. M. (2016): The trials and tribulations of European Defense Co-operation. In *Centre for European Reform*, 2016. [online] [Citované 09.06.2022] Dostupné na: <https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2013/pbrief_trialstrib_24july13-7692.pdf>.
44. PURPURA, P. P. (2011): *Security: An Introduction*. Boca Raton : CRC Press, 2011. 637 s. ISBN 978-1-4200-9284-4.
45. Rada EÚ. (2016): *Implementation Plan on Security and Defence*. In Council of the European Union, 2016. [online] [Citované 09.06.2022] Dostupné na:

- <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf>.
46. Rada EÚ. (2017a): Council conclusions on Security and Defence in the context of the EU Global Strategy. In *Council of the European Union*, 2017. [online] [Citované 11.06.2022] Dostupné na: <<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9178-2017-INIT/en/pdf>>.
 47. Rada EÚ. (2017b): Council decision establishing permanent structured cooperation (PESCO) and determining the list of participating member states, legislative acts and other instruments. In *Council of the European Union*, 2017. [online] [Citované 11.06.2022] Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/media/32000/st14866en17.pdf>>.
 48. Rada EÚ. (2017c): EU defence cooperation: Council establishes a Military Planning and Conduct Capability (MPCC). In *Council of the European Union*, 2017. [online] [Citované 11.06.2022] Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/06/08/military-mpcc-planning-conduct-capability/>>.
 49. Rada EÚ. (2018a): Conclusions of the council and of the representatives of the governments of the member states, meeting within the council, on the establishment of a Civilian CSDP Compact. In *Council of the European Union*, 2018. [online] [Citované 11.06.2022] Dostupné na: <<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14305-2018-INIT/en/pdf>>.
 50. Rada EÚ. (2018b): EU-NATO cooperation: Council welcomes progress in the implementation of the common 74 actions. In *Council of the European Union*, 2018. [online] [Citované 11.06.2022] Dostupné na: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/06/08/eu-nato-cooperation-council-welcomes-progress-made-in-the-implementation-of-the-common-74-actions/>>.
 51. ROŽŇÁK, P. (2015): *Mechanismy fungování Evropské unie*. Ostrava : Key Publishing, 2015. 331 s. ISBN 978-80-7418-237-2.
 52. SIPRI. (2022): SIPRI Military Expenditure Database. In *Stockholm International Peace Research Institute*, 2022. [online] [Citované 12.06.2022] Dostupné na: <<https://www.sipri.org/databases/milex>>.
 53. SLOAN, S. R. (1985): *NATO's Future: Toward a New Transatlantic Bargain*. Collingdale: Diane Publishing, 1985. 243 s. ISBN 978-0-7881-2155-5.
 54. TRIFUNOVIC, D. – KAZANSKÝ, R. – NEČAS, P. (2021): Conceptualization of Terrorism as a Modern Form of Political Violence. In *Politické vedy*, 2021, roč. 24, č. 2, s. 108-124. ISSN 1335-2741.
 55. VOLNER, Š. (2012): *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava : Iris, 2012. 384 s. ISBN 978-80-89256-74-7.
 56. WÆVER, O. (1997): *Concepts of Security*. Copenhagen : Institute of Political Science, University of Copenhagen, 1997. In: Waisová, Š. Od národní

- bezpečnosti k mezinárodní bezpečnosti. Kodaňská škola na křižovatce strukturálního realismu, anglické školy a sociálního konstruktivismu. In *Mezinárodní vztahy*, 2004, roč. 39, č. 3, s. 66-86. ISSN 2570-9429.
57. WALTZ, K. N. (1979): *Theory of International Politics*. London : McGraw-Hill, 1979. 251 s. ISBN 978-0-201-08349-3.
58. WIJK, R. (2010): European military reform for a global partnership. In *The Washington Quarterly*, 2010, roč. 27, č. 1, s. 197-210. ISSN 1530-9177. [online] [Citované 07.06.2022] Dostupné na: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1162/016366003322597007>>.
59. SVETOVÁ BANKA. (2022): Military expenditure (% of GDP) - European Union. In: *The World Bank Data*, 2022. [Online.] [Citované 12.06.2022] Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=EU>>.
60. ZANDEE, D. (2019): The EU and NATO capability development: Separate to together? In *Focus Stratégique*, 2019, č. 93, s. 21-31. Paris : Institut Français des Relations Internationales, 2019. 48 s. ISBN 979-10-373-0082-9.
61. ZEÚ. (2008): Treaty on European Union. In *EUR-Lex*, 2008. [online] [Citované 09.06.2022] Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12008M042>>.
62. ZFEÚ. (2016): Treaty on the Functioning of the European Union. In *EUR-Lex*, 2016. [online] [Citované 09.06.2022] Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016E222>>.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2022, Volume XX., Issue 3, Pages 206 – 227

DOI: <https://doi.org/10.53465/SJIR.1339-2751.2022.3.206-227>

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 14. 3. 2022 | Accepted: 17. 8. 2022 | Published 15. 9. 2022

PROBLEMATICKÉ DEFINOVANIE POJMU TERORIZMUS A S TÝM SÚVISIACE PORUŠOVANIE ĽUDSKÝCH PRÁV V KONTEXTE BOJA PROTI TERORIZMU NA PRÍKLADE RUSKEJ FEDERÁCIE

PROBLEMATIC DEFINITION OF TERRORISM AND ASSOCIATED HUMAN RIGHTS VIOLATIONS IN THE CONTEXT OF THE FIGHT AGAINST TERRORISM ON THE EXAMPLE OF THE RUSSIAN FEDERATION

*Zuzana Rozkošová*¹

Predkladaný článok si kladie za cieľ poukázať na dlhodobu problematické definovanie pojmu terorizmus a s tým súvisiace porušovanie ľudských práv v kontexte boja proti terorizmu na príklade Ruskej federácie. Prvá časť článku je venovaná teoretickému pohľadu na problematiku definovania terorizmu a súvisiacim rizikám v kontexte národných definícií protiteroristickej legislatívy. V druhej časti článku sme sa zamerali na Ruskú federáciu a jej údajný boj proti terorizmu. Použitím kvalitatívnej výskumnej metódy konštatujeme, že domáca protiteroristická legislatíva sa môže stať živnou pôdou pre vážne porušovanie ľudských práv, ak je založená na príliš širokých alebo inak problematických definíciách terorizmu.

Kľúčové slová: terorizmus, definície, ľudské práva, Ruská federácia

The present article aims to point out the long-term problematic definition of the term terrorism and related human rights violations in the context of the fight against terrorism on the example of the Russian Federation. The first part of the article is devoted to a theoretical view of the issue of defining terrorism and related risks in the context of national definitions of counter-terrorism legislation. In the second part of the article, we focused on the Russian Federation and its alleged fight against terrorism. Using a qualitative research method, we conclude that domestic counter-terrorism legislation can be a breeding ground for serious human rights violations if it is based on overly broad or otherwise problematic definitions of terrorism.

Key words: terrorism, definitions, human rights, Russian Federation

JEL: F50, K38

¹ Ing. Zuzana Rozkošová, interá doktorandka, Katedra medzinárodných politických vzťahov, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava 5, e-mail: zuzana.rozkosova@euba.sk

1 ÚVOD

2. januára 2022 vypukli v Kazachstane demonštrácie. Zatiaľ čo rast cien pohonných hmôt bol ich počiatočným spúšťačom, rozvinuli sa do masových protestov kvôli nespokojnosti s vládou v súvislosti s korupciou, životnou úrovňou, chudobou a nezamestnanosťou v krajine. Vyhlásenie kazašského ministerstva zahraničných vecí uvádza, že „Kazachstan čelí ozbrojenej agresii teroristických skupín vycvičených mimo krajiny“ (The Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan 2022). Prezident Tokajev požiadal 5. januára o pomoc Ruskom vedenú Organizáciu zmluvy o kolektívnej bezpečnosti (ODKB), ktorej je Kazachstan členom, „aby pomohli Kazachstanu prekonať túto teroristickú hrozbu“ (Official website of the President of the Republic of Kazakhstan 2022). Vláda neuviedla žiadne dôkazy na podporu tvrdení, že do podnecovania nepokojov boli zapojení teroristi. Dňa 6. januára prezident Kazachstanu vyhlásil celoštátny výnimočný stav a v ten istý deň osobne vydal príkaz orgánom činným v trestnom konaní, aby „strielali a zabíjali bez varovania“. Pohrozil tiež „maximálnou silou“ a „likvidáciou“ demonštrantov. V kroku, ktorý nemá v regióne obdobu, jeho vláda uzákonila úplný výpadok internetu na päť dní (International Crisis Group 2022). Oficiálne bolo zabitých 225 ľudí a mnoho ďalších bolo zranených, zadržaných bolo asi 10 000 ľudí (Abdurasulov 2022). Úplný rozsah tvrdého zásahu vlády v reakcii na protesty nie je jasný kvôli výpadku internetu a policajným zásahom proti nezávislým novinárom.

Kolektívna bezpečnostná rada ODKB v súlade s článkom 4 Zmluvy o kolektívnej bezpečnosti rozhodla o vyslaní kolektívnych mierových síl ODKB do Kazašskej republiky na obmedzené obdobie s cieľom stabilizovať a normalizovať situáciu v tejto krajine (Pashinyan 2022). ODKB nasadila necelých 4000 vojakov, veľkú väčšinu z nich z Ruska, a to hneď 6. januára. Ide o prvú takúto akciu v takmer 30-ročnej histórii aliancie (International Crisis Group 2022).

Experti OSN na ľudské práva vyzvali kazašské úrady a bezpečnostné sily, aby zastavili neobmedzené používanie sily, vrátane smrtiacej sily, proti demonštrantom. *„Rozsiahle označovanie demonštrantov za teroristov je spôsob, ako využiť príliš širokú kazašskú legislatívu v oblasti terorizmu, ktorá umožňuje použitie sily, vrátane politiky „shoot to kill“ proti každému jednotlivcovi, ktorý je označený za „teroristu“. ... Takéto rozsiahle prekážky slobody prejavu a zhromažďovania založené na terorizme sú absolútne v rozpore s prísnyimi ustanoveniami medzinárodných ľudských práv a práva na život.“* (United Nations Human Rights 2022). Zneužívanie slova „terorizmus“ podkopáva bezpečnosť všetkých a zľahčuje tento výraz, ktorý má v medzinárodnom práve špecifický význam. Experti varovali pred nepresným, rétorickým a príliš širokým používaním tohto výrazu a zdôraznili, že takýto „teroristický“ jazyk by sa nemal používať na umlčanie tých, ktorí nesúhlasia s názorom vlády, ktorí protestujú proti sociálnym a ekonomickým pomerom a vyjadrujú politické názory (United Nations Human Rights 2022). Na vyhlásenia OSN ironicky naráža vyhlásenie

kazašskej vlády, ktorá dôrazne popiera, že proti demonštrantom bola použitá akákoľvek sila – iba proti „teroristom“ (Putz 2022).

Rýchle nasadenie jednotiek ODKB a okamžité akceptovanie naratívu kazašskej vlády o „terorizme“ a extrémnych represívnych opatreniach zo strany organizácie vysielajú znepokojujúce signály o ľahkosti, s akou možno v mene boja proti terorizmu ospravedlniť eskaláciu násilia proti domácemu nesúhlasu a vnútornému konfliktu. V kombinácii s novým precedensom zásahu ODKB do domácich nepokojov môžu lídri regiónu nájsť v tejto situácii povzbudenie k ďalšiemu ignorovaniu verejnej mienky a medzinárodného tlaku a spoliehaniu sa na silu na potlačenie protestných hnutí (International Crisis Group 2022).

2 PREHEAD LITERATÚRY, CIEĽ VÝSKUMU A METODIKA

Moderné diskusie o priesečníku medzi ľudskými právami a protiteroristickými opatreniami sú hlboko zakorenené v dlhej histórii učenia o napätí medzi povinnosťou štátov voči zásadám občianskych a ľudských práv na jednej strane a ich zodpovednosťou poskytovať bezpečnosť svojim občanom na strane druhej. O kompromisoch protiteroristickej politiky a práva už rozsiahlo písali aj Hewitt (1984) či Charters (1994). Hoffman (2004) poznamenáva, že spôsob akým sa vedie „vojna proti terorizmu“, hrozí podkopáním medzinárodného rámca ľudských práv, ktorý sa tak usilovne budoval od druhej svetovej vojny a tvrdí, že opustenie ľudských práv v čase krízy je krátkozraké a sebazničujúce.

Za skutočne detailnú analýzu problematiky definovania terorizmu možno považovať dielo Schmida (2004). Politické dôvody na definovanie a kriminalizáciu terorizmu skúma Saul (2008). Jeden z najmodernejších prehľadov súčasných poznatkov a diskusií o terorizme a boji proti terorizmu ponúka Silke (2018), z kritických prístupov k štúdiu terorizmu možno spomenúť Stumpa a Dixita (2013). Dielo Romaniuka a kol. (2018) zhromažďuje odborné názory na protiteroristickú politiku a poskytuje multidisciplinárne zameranie so širokou škálou medzinárodných štúdií o boji proti terorizmu v štátoch, spoločnostiach a komunitách.

Scheinin a Vermeulen (2010) sa zamieravajú na jednostranné výnimky z ľudských práv a medzinárodného práva v boji proti terorizmu sa snažia sa zhodnotiť celý rad argumentov, doktrín alebo konštrukcií, ku ktorým sa štáty môžu uchýliť, keď sa snažia odôvodniť svoje jednostranné výnimky z noriem ľudských práv v boji proti terorizmu. Heller, Kahl a Pisiou (2012) pojednávajú o tom, ako vládni činitelia, aby legitimizovali svoje politické rozhodnutia, používajú normatívnu argumentáciu na predefinovanie toho, čo je „vhodné“ na zaistenie bezpečnosti v rámci boja proti terorizmu.

Na túto problematiku v kontexte Ruskej federácie poukazuje Borshchevskaya (2013). Podľa nej ruská vláda využíva terorizmus na ospravedlnenie pre zvýšený zásah proti občianskej spoločnosti a pre chýbajúcu demokratizáciu v Rusku. Panfilov (2005)

opisuje ako protiteroristická politika Putinovej vlády viedla k obmedzeniu slobody médií. Obmedzenie práva nekomerčných a mimovládnych organizácií v tomto smere uvádza aj Siegert (2003). Rastegari (2020) analyzuje problémy v oblasti regulácie a metód boja proti terorizmu v Ruskej federácii. Na nedostatky právnej úpravy boja proti terorizmu v Rusku poukazujú napríklad Omelicheva (2009a, 2009b, 2019), Knyazhev a Kireev (2013) a Olenev (2016).

Podľa Plater-Zyberka (2005) a Goltsa (2004) ruská vláda s odôvodnením účinného boja proti terorizmu rozšírila kompetencie národných bezpečnostných služieb v oblasti trestného stíhania čo viedlo k nárastu mimozákonných foriem protiteroristických praktík. Kravchenko (2019) skúma presadzovanie ruskej protiteroristickej legislatívy prostredníctvom webovej regulácie. Baran a Knox (2019) ponúkajú prehľad ruských protiextrémistických zákonov, poukazujú na spolitizovanú a stranícku povahu ruského právneho systému a na rozpory, nezrovnalosti a svojvôľu aplikácie skúmaných zákonov. Aj Denber (2019) uvádza ako ruské úrady selektívne presadzujú protiteroristické a protiextrémistické opatrenia.

„Vojna proti terorizmu“ vedená bez rešpektovania zásad právneho štátu podkopáva práve tie hodnoty, ktoré má chrániť. Cieľom nášho článku je poukázať na dlhodobu problematické definovanie pojmu terorizmus a s tým súvisiace porušovanie ľudských práv v kontexte boja proti terorizmu na príklade Ruskej federácie. Predkladaný článok sa najprv venuje teoretickému pohľadu na problematiku definovania terorizmu a rizikám porušovania ľudských práv v kontexte národných definícií protiteroristickej legislatívy. Následne sa zameriame na Ruskú federáciu a jej údajný boj proti terorizmu. Pri písaní článku vychádzame zo štúdia vedeckých statí týkajúcich sa danej problematiky, oficiálnych dokumentov, právnych predpisov či vyhlásení politických predstaviteľov. Skúmané pramene sú najmä v anglickom, ruskom a slovenskom jazyku. Príspevok je založený na kvalitatívnom výskume. Po zhromaždení dostatočného množstva relevantných informačných zdrojov týkajúcich sa skúmanej problematiky nasledovala analýza a triedenie získaných informácií. Tie nám nakoniec pomocou metódy indukcie umožnili formulovať závery príspevku.

3 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

Zatiaľ čo slovo „teror“ pochádza z latinčiny a dostalo sa do francúzštiny a angličtiny v 14. storočí, pojmy „terorizmus“ a „terorista“ sa dostali do politického diskurzu koncom 18. storočia, pričom odkazovali na systém zastrasovania a represie, ktorý zaviedli jakobíni („Červený teror“ alebo „Vláda teroru“) vo Francúzskej revolúcii. Myšlienka terorizmu ako nástroja štátnej kontroly pretrvala až do konca druhej svetovej vojny – Bismarck „terorizoval“ Prusko pomocou armády ako prostriedku sociálnej kontroly, nacistické Nemecko zaviedlo v Európe vládu teroru a Stalin ovládol Rusko terorom. Postupne sa terorizmus začal vzťahovať aj na neštátne praktiky. Koncom 19. storočia boli revolucionári a anarchisti v cárskom Rusku

všeobecne známi ako teroristi. Bolševické uchopenie moci sa často označuje ako revolučný teror a komunisti prijali terorizmus ako prostriedok triedneho boja. Veľa povojnového „terorizmu“ súviselo so špecifickými situáciami dekolonizácie. Koncom 20. storočia sa objavili nové formy fundamentalistického náboženského terorizmu, oddelené od konkrétnych územných nárokov či špecifických požiadaviek.

V rámci akademických disciplín existuje viacero významov terorizmu. Schmid v roku 1988 skúmal stovky rôznych definícií pojmu terorizmus v márnom úsilí navrhnúť definíciu, ktorá by mala široký konsenzus. Až v neskoršej práci sa Schmid (2000, s. 106-132) pokúsil o komplexnú definíciu: *„Terorizmus je úzkostná metóda opakovanej násilnej akcie, ktorú využívajú (polo)utajení jednotlivci, skupina alebo štátni aktéri z idiosynkratických, kriminálnych alebo politických dôvodov, kde – na rozdiel od atentátu – priame ciele násilia nie sú hlavnými cieľmi. Bezprostredné ľudské ciele násilia sa vo všeobecnosti vyberajú náhodne (ciele príležitosti) alebo selektívne (reprezentatívne alebo symbolické ciele) z cieľovej populácie a slúžia ako generátory správ.“*

Huges (2007, s. 137) uvádza, že moderné koncepcie terorizmu sú založené na interpretáciách troch vzájomne súvisiacich základných otázok týkajúcich sa používania politického násilia: po prvé, čo je legitímne v použití politického násilia, po druhé, čo je morálne pri použití politického násilia, a po tretie, aké obmedzenia by mali existovať pri použití politického násilia. Absencia konsenzu o význame pojmu terorizmus vyplýva z neexistencie konsenzu v týchto základných otázkach. Celá problematika je ešte viac dynamická, keďže názory na tieto základné otázky sú tiež spolitizované, menia sa v čase a v závislosti od kontextu. Všeobecnejšie možno povedať, že jadrom diskusie je, kto má nárok na použitie násilia, proti komu a na aké účely, otázky, ktoré sú nielen právne, ale hlboko zakorenené vo filozofických, etických a ideologických argumentoch (Saul 2006).

Townshend (2011, s. 3) poznamenáva, že „terorizmus“ je zvyčajne označenie, ktoré sa používa zvonku, a nie je to popis, ktorý si jednotlivci alebo skupiny osvojujú dobrovoľne. V skutočnosti existuje len veľmi málo skupín alebo jednotlivcov, ktorí aplikovali tento výraz priamo na seba alebo svoje činy; je to v podstate nálepka aplikovaná na násilné činy zo strany vlád, ktoré sú napadnuté. Okrem toho kategorizácia činu ako „terorizmus“ je v skutočnosti veľmi subjektívna a je výsledkom politického rozhodnutia. Definovanie akcie ako terorizmus je proces, ktorý je veľmi neobjektívny, pretože závisí od osobnej perspektívy, politického uhla pohľadu, špecifickej politickej situácie a kultúry referencie aktéra, ktorý tento čin používa (Romaniuk a kol. 2017, s. 75). Význam terorizmu podlieha nielen politickým ale aj historickým trendom. Ďalší, nemenej závažný problém pri definovaní terorizmu je daný aj novými stratégiami, ktoré aktéri používajú na páchanie svojich činov.

Viacnásobné významy pojmu terorizmus vyplývajú z nepresnosti v spôsobe, akým sa používa v štyroch kľúčových oblastiach:

1. v rozmanitosti násilných činov, na ktoré sa vzťahuje;
2. v rôznych motiváciách, ktoré sa jej pripisujú (politická, ekonomická, sociálna, národná, etnická, náboženská, kriminálna alebo špecifická pre určitý problém);
3. v rozmanitosti aktérov, ktorí ho zamestnávajú (štáty a neštátne subjekty);
4. v rôznych kontextoch alebo oblastiach, v ktorých sa používa (lokálne, národné, regionálne, medzinárodné, globálne) (Huges 2007, s. 144).

Pojem „terorizmus“ je teda jedným z najviac spolitizovaných a najspornejších pojmov v modernej dobe. Napriek častému používaniu zo strany politikov, vedcov, médií a širokej verejnosti tento pojem stále nemá všeobecne uznávanú definíciu. V skutočnosti je definovanie tohto fenoménu skutočnou dilemou a takmer všetky definície, ktoré boli poskytnuté, či už úradmi alebo medzinárodnými inštitúciami, boli kritizované za to, že sú nejakým spôsobom chybné. Terorizmus je politický pojem a ako aj iné politicky podfarbené slová, je predmetom obrovskej diskusie o jeho presnom význame a povahe konkrétnych prvkov, na ktoré by sa jeho definícia mala zamerať (príčiny, páchatelia, spôsoby útoku atď.).

Po teroristických útokoch z 11. septembra 2001 Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov (OSN) uplatnila svoje donucovacie právomoci podľa kapitoly VII Charty OSN uložila povinnosť všetkým štátom, aby prijali rozsiahle protiteroristické opatrenia. Neexistencia definície bola zámerná, keďže konsenzus o kľúčovej rezolúcii 1373 závisel od vyhýbania sa definícii. Na základe tejto rezolúcie sú štáty povinné kriminalizovať financovanie terorizmu, potláčať teroristické skupiny, odoprieť štatút utečenca teroristom, zabrániť pohybu teroristov, postaviť teroristov pred súd a označiť teroristické činy za závažné domáce zločiny. Pred týmito rezolúciami bola absencia definície právne bezvýznamná, keďže žiadne medzinárodné práva ani povinnosti neboli závislé na pojme „terorizmus“. Od 11. septembra 2001 sa to zmenilo. Výrazy „terorizmus“ a „terorista“ sa používajú spôsobom, ktorý vytvára medzinárodné záväzky, a preto si vyžaduje medzinárodnú definíciu (Saul 2006, s. 48-51).

Bolo by však nespravodlivé tvrdiť, že nikdy neexistovali seriózne snahy definovať terorizmus na pôde OSN. Definície možno nájsť v rezolúciách Bezpečnostnej rady i Valného zhromaždenia, medzinárodných a regionálnych zmluvách. Bezpečnostná rada OSN vo svojej rezolúcii 1566 z októbra 2004 uvádza, že teroristické činy sú „*trestné činy, a to aj proti civilistom, spáchané s úmyslom spôsobiť smrť alebo ťažké ublíženie na zdraví alebo zajatie rukojemníkov s cieľom vyvolať u širokej verejnosti alebo v skupine osôb alebo konkrétnych osôb stav teroru, zastrašiť*

obyvateľstvo alebo prinútiť vládu alebo medzinárodnú organizáciu, aby konali alebo sa zdržali akéhokoľvek konania.“ Bezpečnostná rada pripomína, že takéto činy nie sú „za žiadnych okolností ospravedlniteľné úvahami politickej, filozofickej, ideologickej, rasovej, etnickej, náboženskej alebo inej podobnej povahy“ (Security Council resolution 1566, 2004). Valné zhromaždenie OSN potvrdilo túto definíciu v januári 2006 v rezolúcii 60/43, kde definovalo teroristické činy ako „trestné činy, ktorých cieľom alebo zámerom je vyvolať stav teroru v širokej verejnosti, skupine osôb alebo konkrétnych osôb na politické účely“ (Resolution adopted by the General Assembly, 2006).

Zdlhavé a namáhavé diskusie však ukázali, že doteraz najspornejšie otázky týkajúce sa definície terorizmu sa sústreďujú skôr na otázku, kto môže byť považovaný za teroristu, než na to, čo vlastne terorizmus je. Napokon, napriek potvrdeniam predstaviteľov štátov, že chýbajúca definícia na účely komplexného dohovoru OSN je prekážkou rozvoja práva v tejto oblasti a vyjadrením záväzku vyriešiť akékoľvek problémy, zatiaľ nebola uzavretá žiadna dohoda (Margariti 2018). Rezolúcia 1373 nedefinovala terorizmus, a preto otázka, kto sa kvalifikuje ako terorista a čo predstavuje teroristický čin, zostáva založená na chápaní každého jednotlivého štátu. Na posúdenie uvádzame príklady definícií terorizmu podľa niektorých hlavných medzinárodných aktérov.

Národné protiteroristické centrum USA (U.S. Code Title 18, section 2331) definuje pojem medzinárodný terorizmus ako činnosti, ktoré

„(A) zahŕňajú násilné činy alebo činy nebezpečné pre ľudský život, ktoré sú porušením trestných zákonov Spojených štátov amerických alebo ktoréhokoľvek štátu, alebo ktoré by boli trestným činom, ak by boli spáchané v jurisdikcii Spojených štátov alebo ktoréhokoľvek štátu;

(B) sa javia s umyslom –

(i) na zastrašovanie alebo nátlak na civilné obyvateľstvo;

(ii) ovplyvňovať politiku vlády zastrašovaním alebo nátlakom; alebo

(iii) ovplyvniť správanie vlády hromadným ničením, vraždením alebo únosom; a

(C) vyskytujú predovšetkým sa mimo územnej jurisdikcie Spojených štátov amerických alebo prekračujú štátne hranice, pokiaľ ide o prostriedky, ktorými sú dosiahnuté, osoby, ktoré majú zrejme za cieľ zastrašiť alebo prinútiť, alebo miesto, kde ich páchatelia pôsobia alebo žiadajú o azyl.“

V rámci definície domáceho terorizmu je zmena v tom, že sa spomínané činnosti vyskytujú predovšetkým v rámci územnej jurisdikcie Spojených štátov amerických.

Európska únia stanovuje podľa Rámcového rozhodnutia Rady z 13. júna 2002 o boji proti terorizmu (2002/475/SVV) definíciu pomerne vyčerpávajúco: „úmyselné činy uvedené nižšie v bodoch a) až i), definované ako trestné činy podľa vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré vzhľadom na ich povahu alebo kontext môžu vážne poškodiť krajinu alebo medzinárodnú organizáciu, ak sú spáchané s cieľom:

- vážne zastrašovať obyvateľstvo, alebo
- neoprávnené naliehať na vládu alebo medzinárodnú organizáciu, aby vykonala alebo sa zdržala vykonania akéhokoľvek činu, alebo
- vážne destabilizovať alebo poškodiť základné politické, ústavné, hospodárske alebo sociálne štruktúry krajiny alebo medzinárodnej organizácie, považovali za teroristické trestné činy:
 - a) útoky na životy osôb, ktoré môžu spôsobiť smrť,
 - b) útoky na fyzickú integritu osoby;
 - c) únosy alebo branie rukojemníka;
 - d) spôsobenie značného poškodenia vládneho alebo verejného zariadenia, dopravného systému, infraštruktúry, vrátane informačného systému, pevných plošín nachádzajúcich sa na pevninskom prahu, verejného miesta alebo súkromného majetku, ktoré by mohlo ohroziť ľudský život alebo mať za následok značné ekonomické straty;
 - e) únos/obsadenie lietadiel, lodí alebo ostatných prostriedkov verejnej alebo nákladnej dopravy;
 - f) výroba, vlastníctvo, získanie, preprava, dodávka alebo použitie zbraní, výbušnín alebo jadrových alebo chemických zbraní, ako aj výskum a vývoj biologických a chemických zbraní;
 - g) uvoľnenie nebezpečných látok alebo spôsobenie požiaru, záplav alebo výbuchov, ktorých následkom je ohrozenie ľudského života;
 - h) zasahovanie do alebo prerušenie dodávok vody, elektriny alebo akéhokoľvek iného základného prírodného zdroja, ktorých následkom je ohrozenie ľudského života;
 - i) vyhrážanie sa spáchaním niektorého z činov uvedených v bodoch a) až h).“

Zákon Spojeného kráľovstva o terorizme z roku 2000 (United Kingdom, Terrorism Act, 2000) uvádza nasledovné:

- „(1) V tomto zákone „terorizmus“ znamená použitie alebo hrozbu konania, ak:
- a) žaloba spadá pod odsek 2,
 - b) použitie alebo hrozba sú určené na ovplyvnenie vlády alebo zastrašovať verejnosť alebo časť verejnosti a

c) použitie alebo hrozba sú použité na účely presadzovania politického, náboženská alebo ideologická príčina.

(2) Akcia patrí do tohto pododdielu, ak:

a) zahŕňa hrubé násilie voči osobe,

b) má za následok vážnu škodu na majetku,

c) ohrozuje život inej osoby ako toho, kto čin pácha,

d) predstavuje vážne riziko pre zdravie alebo bezpečnosť verejnosti alebo a

časť verejnosti alebo

e) je navrhnutý tak, aby závažne zasahoval alebo vážne narušal elektronický systém.“

Predpoklad, že národné definície a domáca protiteroristická legislatíva sú pevné a operatívne na riešenie medzinárodných noriem, nestačí a často sa ukázal ako mylný. Činnosť Výboru pre boj proti terorizmu, zriadeného už spomínanou rezolúciou č. 1373 s cieľom monitorovať štáty pri jej implementácii odhalila nedostatky domácej protiteroristickej legislatívy a svojoľnú kategorizáciu rôznych trestných činov v oblasti národnej bezpečnosti alebo verejného poriadku ako činov teroristických. Správy vysokého komisára OSN pre ľudské práva odhaľujú, ako protiteroristické opatrenia priamo ohrozujú ľudské práva. Štátna prax ukázala, že opatrenia prijaté štátmi v reakcii na bezpečnostné hrozby nie sú v súlade s ľudskými právami v tom zmysle, že sú špecifické, potrebné, účinné a primerané, a to aj z dôvodov týkajúcich sa používania širokých a nepresných definícií toho, čo predstavuje teroristický čin (Margariti 2018).

Osobitní zástupcovia, experti a predsedovia rôznych pracovných skupín OSN a iných medzinárodných organizácií vyjadrili znepokojenie nad narastajúcim ohrozením ľudských práv a vyjadrili hlbokú obavu zo znásobovania politík, právnych predpisov a praktík, ktoré mnohé krajiny čoraz viac prijímajú v mene boja proti terorizmu a ktoré negatívne ovplyvňujú požívanie prakticky všetkých ľudských práv – občianskych, kultúrnych, ekonomických, politických a sociálnych. Upozornili na nebezpečenstvá spojené s nerozlišujúcim používaním termínu „terorizmus“, zopakovali, že niektoré práva nemožno odňať, a vyjadrili poľutovanie nad skutočnosťou, že pod zámienkou boja proti terorizmu sú ohrozovaní a diskriminovaní obhajcovia ľudských práv a zraniteľné skupiny (Icelandic Human Rights Centre).

Niektoré štáty využili medzinárodnú legitimitu udelenú oprávnením Rady definovať terorizmus na potlačanie alebo delegitimizáciu politických oponentov a spájali ich s al-Káidou. Čína charakterizuje ujugurských separatistov v Sin-ťiangu ako teroristov; Rusko tvrdí, že všetci čečenský rebeli sú teroristi, aj keď mnohí bojujú vo vnútornom konflikte; a India len zriedka rozlišuje militantov od teroristov v Kašmíre.

V Indonézii boli povstania v Acehu a Západnej Papue považované za terorizmus, rovnako ako maoistické povstanie v Nepále a islamistické hnutie v Maroku (Saul 2006, s. 48-51).

V Turecku sme po pokuse o prevrat v roku 2016 boli svedkami sérií mimoriadnych dekrétov, reštriktívnych zmien ústavy a širokého uplatňovania protiteroristických zákonov, uväznenia redaktorov spravodajstva, novinárov, aktivistov v oblasti ľudských práv, študentov a dokonca aj volených predstaviteľov. (Liechtenstein 2018). Len málo štátov namietalo proti opatreniam Rady, pretože sa do značnej miery zosúladujú (a nie sú v rozpore) s ich suverénnym záujmami. Existujú prípady, keď sa trest smrti vzťahuje na trestné činy súvisiace s terorizmom, aj keď sú formulované široko a zahŕňajú nenásilné činy. Týmto spôsobom porušujú Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach. Štáty ako Afganistan, Bahrajn, Kongo, Egypt, Irak (Kurdistan), Mali, Mauretánia, Katar, Sudán, Spojené arabské emiráty či Vietnam stále uplatňujú trest smrti za trestné činy súvisiace s terorizmom, aj keď ide o nenásilné činy, ako je účasť v „zločineckých gangoch“ alebo „teroristických skupinách“ (World Coalition Against the Death Penalty 2016).

Štátne protiteroristické zákony prijaté po 11. septembri odhaľujú, že nielen terorizmus je chápaný odlišne podľa záujmov každého štátu, ale aj to, že boj proti terorizmu sa používa ako nástroj a zámienka proti tomu, čo každý štát vníma ako „hrozbu“. To môže ohroziť práva ako sloboda prejavu, zhromažďovania a niekedy dokonca právo na život. Definícia štátneho boja proti terorizmu si vyžaduje definíciu boja proti terorizmu, ktorá si vyžaduje definíciu terorizmu, ktorá si vyžaduje definíciu politického násillia. Regres sa tým nekončí. Násillie a politika sú tiež sporné pojmy. Kritickí teoretici by napríklad radi zahrnuli do definície násillia aj nefyzické formy násillia, zatiaľ čo politickí filozofi sa stále nezhodujú v názore, či násillie možno niekedy považovať za politický akt (De Garay 2008).

Napriek meniacim sa a spochybňovaným významom „terorizmu“ v priebehu času, zvláštnou sémantickou silou tohto termínu, presahujúcou jeho doslovný význam, je jeho schopnosť stigmatizovať, delegitimizovať, očierňovať a dehumanizovať tých, na ktorých je namierený, vrátane legitímnych politických oponentov. Treba poznamenať, že chýbajúci konsenzus o terorizme je oveľa hlbší ako spory v technických návrhoch definícií. Odráža doktrinálne, ideologické a judikatúrne argumenty o tom, kto je oprávnený použiť násillie, proti komu a na aké účely. Absencia definície umožňuje štátom jednostranne a subjektívne určiť, čo predstavuje teroristickú činnosť, a využiť verejnú paniku a úzkosť vyvolanú označením správania za teroristické na svojvoľné a nadmerné protiteroristické reakcie (Saul 2006, s. 1-5). Definovanie terorizmu je v súčasnosti ešte ťažšie, ale dôležitejšie ako kedykoľvek predtým, keďže úspech protiteroristických stratégií môže závisieť od správneho označenia terorizmu.

Napriek tomu, že sa štáty formálne zaviazali dodržiavať rámec ľudských práv stanovený v Globálnej Stratégii boja proti terorizmu OSN, najmä pokiaľ ide o dodržiavanie ľudských práv a zásad právneho štátu, dodržiavanie tohto záväzku nebolo uspokojivé. Osobitný spravodajca pre presadzovanie a ochranu ľudských práv a základných slobôd pri boji proti terorizmu sa domnieva, že evidentne chýba politická vôľa implementovať úplnú logiku Stratégie. Práca a správy orgánov a mechanizmov pre ľudské práva ukázali, že v niektorých štátoch existuje obzvlášť znepokojujúci trend k normalizácii porušovania ľudských práv v mene národnej alebo medzinárodnej bezpečnosti, čím sa narúšajú systémy ochrany ľudských práv a oslabujú sa záruky jednotlivcov (Negative effects of terrorism on the enjoyment of human rights 2021).

Toto prílišné spoliehanie sa na domáce definície terorizmu, ktoré sa medzi štátmi značne líšia, sa tak rovná prílišnému spoliehaniu sa na domáce záruky ľudských práv v prípade porušovania ľudských práv v kontexte boja proti terorizmu. Preto je to práve toto prílišné spoliehanie sa na domáce zákony a platné definície terorizmu, ktoré ponecháva priestor na rôzne porušovanie ľudských práv v mene boja proti terorizmu.

4 RUSKO A JEHO BOJ PROTI TERORIZMU

Od prvej teroristickej kampane, ktorú začali ruskí revolucionári koncom 19. storočia, bol terorizmus v Rusku považovaný za útok proti štátu zosobnenému cárom, komunistickou stranou, ústrednou vládou resp. vedením moderného štátu. V epoche cárov sa terorizmus spájal s revolučným hnutím proti absolutizmu. Počas prvých rokov vlády bolševikov sa to rovnalo kontrarevolučným protikomunistickým akciám. O dve desaťročia neskôr sa na terorizmus nazeralo ako na podvrtné aktivity cudzích spravodajských služieb alebo akty odporu voči sovietskej vláde organizované tajnými službami západných štátov. Tento nedostatočne definovaný právny konštrukt umožnil vláde plnú právomoc vzniesť obvinenia z údajných teroristických zločinov. Nejasné definície vytvárali neistotu pri uplatňovaní práva, čo umožňovalo politicky motivované presadzovanie trestnoprávných ustanovení. Pre sovietsku vládu sa terorizmus stal pokračovaním boja kapitalistických vlád proti komunistickému režimu. Následne bola neutralizácia „nepriateľov“ podozrivých v spolupráci so západnými národmi považovaná za nevyhnutný rozmer boja proti terorizmu. Hlavným nástrojom bolševického teroru a predchodcom Výboru štátnej bezpečnosti (KGB) vytvoreného v roku 1954 sa stala „Celoruská mimoriadna komisia“ („Vserossiiskaya Chrezvychainaya Komissiya“). Moderné Rusko do značnej miery zdedilo štruktúru protiteroristických inštitúcií zo sovietskej éry a protiteroristický úrad FSB bol priamym nástupcom oddelenia KGB (Omelicheva 2009a). Súčasná Ruská federácia zažilo množstvo teroristických a militantných útokov a prelom storočia bol poznačený sériou významných teroristických incidentov s veľkým počtom civilných obetí. V reakcii na túto hrozbu ruské úrady prijali rozsiahlu protiteroristickú legislatívu, zriadili a upravili inštitúcie zodpovedné za boj proti terorizmu a vedenie protiteroristických operácií.

Podľa strategických dokumentov ruskej zahraničnej politiky je boj proti medzinárodnému terorizmu je jedným z jej hlavných cieľov ako aj národnej bezpečnosti. Rusko považuje boj proti medzinárodnému terorizmu za základnú vládnu úlohu a kľúčovú prioritu medzinárodnej bezpečnosti.

V Ruskej federácii bol trestný čin terorizmu pridaný do prvého ruského trestného zákonníka zdedeného zo sovietskej minulosti v roku 1994. Až prijatím Federálneho zákona č. 130-FZ z 25. júla 1998 „O boji proti terorizmu“ sa ruskí zákonodarcovia pokúsili definovať teroristickú činnosť a vytvoriť inštitucionálny rámec a princípy reakcie na hrozbu terorizmu. Zákon predložil presnejšiu definíciu terorizmu – v porovnaní s definíciou uvedenou v trestnej legislatíve – tým, že ako jednu z charakteristík trestného činu uviedol prvok zastrašovania, ale nezahŕňal politickú motiváciu. Ďalší vývoj na domácej scéne spojený so zintenzívnením teroristických aktivít na medzinárodnej scéne prinútil ruskú vládu prehodnotiť teroristickú hrozbu a prehodnotiť taktiku a metódy boja proti terorizmu. Na zefektívnenie týchto zmien prijala ruská vláda nový Federálny zákon č. 35-FZ zo 6. marca 2006 „O boji proti terorizmu“, ktorý nahradil verziu z roku 1998. Zákon z roku 2006 demonštruje snahu ruskej vlády spresniť právnu definíciu terorizmu, legalizovať prax používania vojenských síl na účely boja proti terorizmu a poskytnúť podrobné pravidlá vedenia protiteroristickej operácie. Zákon z roku 2006 definuje terorizmus nie ako samostatné činy, ale ako „*ideológiu násilia a prax ovplyvňovania rozhodovania štátnych a miestnych orgánov alebo medzinárodných organizácií prostredníctvom zastrašovania obyvateľstva alebo iných foriem nezákonného násilného konania.*“ Samostatne ďalej definuje teroristickú činnosť ako „*činnosť, ktorá zahŕňa nasledovné:*

- a) *príprava, plánovanie, financovanie a vykonávanie teroristického činu;*
- b) *podnecovanie k teroristickému činu;*
- c) *založenie nezákonnej ozbrojenej jednotky, zločineckého spolku (zločineckej organizácie) alebo organizovanej skupiny na uskutočnenie teroristického činu, ako aj účasť v takejto štruktúre;*
- d) *nábor, vyzbrojovanie, výcvik a využívanie teroristov;*
- e) *informačnú alebo inú pomoc pri plánovaní, príprave alebo vykonávaní teroristického činu;*
- f) *propagácia teroristických myšlienok, šírenie materiálov alebo informácií vyzývajúcich na teroristické aktivity, zdôvodňujúce alebo ospravedlňujúce nevyhnutnosť takýchto aktivít.*“

Ďalej sa za teroristický čin pokladá „*spáchanie výbuchu, podpaľačstva alebo iného konania spojeného so zastrašovaním obyvateľstva a s nebezpečenstvom straty života, spôsobenia značnej škody na majetku, ako aj iných obzvlášť závažných*

následkov za účelom protiprávneho ovplyvňovanie prijímania rozhodnutí orgánmi štátnej moci, územnej samosprávy alebo medzinárodných organizácií, ako aj hrozba spáchania uvedeného konania za rovnakým účelom.“ Podľa právnych expertov sa definícia terorizmu ako praxe a ideológie hodí na široký výklad. Existujú oprávnené obavy z možnosti „rozšírenia“ definície na akúkoľvek útočnú ideológiu alebo politickú agendu (Marluhina – Rozhdestvina 2007).

Zákon zároveň umožňoval aj zriadenie osobitného režimu protiteroristickej operácie, ktorá poskytuje režimu obrovské dozorné právomoci a účinne zbavuje jednotlivcov mnohých práv a súdnej ochrany. Podobne ako zákon z roku 1998, aj zákon O boji proti terorizmu z roku 2006 umožňuje pozastavenie určitých individuálnych slobôd v zóne protiteroristickej operácie. Boli vyjadrené obavy z ústavnosti režimu, nejasnosti jeho územných a časových obmedzení a nedostatku záruk proti porušovaniu ľudských práv pod zámienkou alebo v mene boja proti terorizmu. Režim protiteroristickej operácie nie je časovo ani priestorovo obmedzený a veliteľ protiteroristickej operácie má konečnú právomoc určiť oblasť a trvanie operácie. Režim protiteroristickej operácie si nevyžaduje medzinárodnú zodpovednosť ani parlamentný dohľad a bezpečnostným silám poskytuje široké právomoci, čím sa otvárajú možnosti porušovania základných ľudských práv ľudí. Režim oprávňuje na kontrolu totožnosti, preverovanie všetkých druhov komunikácie, obmedzenia pohybu, neobmedzený vstup do súkromných domov a priestorov organizácií, rôzne kontroly a prehliadky a ďalšie obmedzenia za účelom boja proti terorizmu. Kritici zákona uvádzajú, že v skutočnosti zbavuje jednotlivcov akejkoľvek súdnej ochrany a je v rozpore s ustanoveniami, ktoré vyžadujú rozhodnutie súdu na vykonávanie akýchkoľvek vyšetrovacích alebo operatívnych činností – previerok alebo prehliadok – porušujúcich práva jednotlivcov na súkromie (Omelicheva 2009b).

Podľa International Federation for Human Rights (2017) Rusko nepreukázalo záväzok, ani neuplatňovalo najlepšie postupy v oblasti dodržiavania ľudských práv v boji proti „terorizmu“. Boj proti terorizmu a extrémizmu na severnom Kaukaze úrady namiesto toho využili na posilnenie represívnych metód a uplatnenie politickej a sociálnej kontroly nad všetkými regiónmi. Centrum pre informácie a analýzu SOVA v Ruskej federácii dlhodobo dokumentuje zneužívanie spáchané v tomto rámci, ako je napríklad zásah proti jednotlivcom, ktorí opätovne uverejňovali články súvisiace s Krymom na sociálnych sieťach. Ako sa však boje na východnej Ukrajine zintenzívňujú, Rusko stále potláča tých, ktorí podporujú Ukrajinu (Sova Center 2022).

Kremľ tiež využíva boj proti terorizmu ako prostriedok na ohraničenie ruskej demokracie. Za účelom boja proti terorizmu bola prijatá séria legislatívnych a najmä vojenských opatrení na potlačenie odporu. V roku 2002 Rusko prijalo zákon zameraný na boj proti extrémistickým aktivitám, ktorý úrady využili na stíhanie extrémistických a teroristických hrozieb mimo územia Severný Kaukaz. Tento zákon bol medzníkom pred Beslanom, pokiaľ ide o rozšírenie právomocí orgánov činných v trestnom konaní

v ich každodennej vojne proti terorizmu. Zákon dal takú širokú definíciu extrémizmu, že orgány činné v trestnom konaní mohli uplatniť sankcie voči extrémne širokému spektru politických a náboženských organizácií a jednotlivcov. Zákon tiež definuje akúkoľvek činnosť, ktorá „podkopáva bezpečnosť Ruskej federácie“, ako extrémistickú (Abdullaev – Saradzhyan 2006, 194).

Po tragédii v Beslane v roku 2004 Kremľ presadil súbor zákonov, ktoré je ťažké vidieť ako opatrenie spojené s bojom proti terorizmu. Putinovou zastrešujúcou ambíciou bolo centralizovať moc a autoritu. Navrhol rozsiahle zmeny na upevnenie prezidentskej autority s cieľom bojovať proti terorizmu. Výsledkom zmien bolo zrušenie priamych volieb regionálnych a republikánskych vodcov na nižšej ako regionálnej úrovni a zavedenie nového systému prezidentských menovaní. Miestna autonómia regiónov bola a je teraz čoraz viac obmedzovaná a republiky boli a sú nútené ustúpiť v súlade so zákonmi a nariadeniami federálneho centra. Tieto zákony poskytli právny základ pre ďalšie potlačenie odporu voči vládnucim režimom.

Medzi ďalšie právne iniciatívy po Beslane patril zákon o mimovládnych organizáciách z januára 2006, opatrenie, ktoré výrazne rozšírilo oficiálny dohľad nad týmito skupinami a rozšírilo schopnosť úradov zatvoriť mimovládne organizácie. Okrem toho v júli toho istého roku Štátna дума novelizovala federálny zákon „O boji proti extrémistickým aktivitám“, čím umožnila súdom zakázať strany a mediálne organizácie pre ohováranie vládnych predstaviteľov a vyhrážanie sa možnými masovými protestmi (Abdullaev – Saradzhyan 2006, 194).

Zodpovednosť za „ospravedlňovanie terorizmu“, ktorá bola ustanovená novelou ruského trestného zákona v júli 2007, obmedzuje slobodu prejavu a otvorenú diskusiu o terorizme. Hoci sa ruská trestná legislatíva pokúša definovať verejné ospravedlnenie terorizmu ako verejné vyhlásenia, ktoré uznávajú teroristickú ideológiu a prax ako legitímnu a hodnú podporu a napodobňovanie, existuje značné riziko politicky motivovaného presadzovania týchto legislatívnych ustanovení (Omelicheva 2009b).

Táto politika presadzovania represívnej legislatívy, keď sa tieto snahy označujú ako opatrenia na potlačanie terorizmu, odvtedy pokračovala a pokračuje dodnes. V júni 2016 napríklad Štátna дума schválila takzvaný „balík Jarovaia“ represívnych zmien ruskej legislatívy. Tieto pozmeňujúce a doplňujúce návrhy, pomenované po poslankyni Dumy, Irine Jarovaiovej, ktorá formálne iniciovala proces, vážne sprísnilo ruskú protiteroristickú legislatívu a zaviedli napríklad dodatky požadujúce, aby poskytovatelia telefónnych a internetových služieb uchovávali komunikačné údaje a pomáhali spravodajským agentúram dešifrovať služby zasielania správ. Ďalšou zmenou, ktorú balík priniesol, bolo, že zanedbanie informovania úradov o určitých zločinoch môže viesť k trestu odňatia slobody, rovnako ako používanie internetu na vyjadrenie súhlasu s terorizmom. Boli tam aj pozmeňujúce a doplňujúce návrhy, ktoré boli jasne zamerané na obmedzenie protestov, a to tak za účasť, ako aj za

povzbudenie ostatných, aby sa zúčastnili na protestoch. Balíček Jarovaia tiež rozšíril trest, ako aj znížil vek trestu pre deti, ktoré sa zúčastňujú masových nepokojov alebo ktoré neposkytujú informácie o zločine (Persson 2016, s. 104).

Hoci oficiálnym motívom tohto balíka bolo obmedzenie terorizmu, legislatíva môže byť jednoznačne použitá proti vnútro politickej opozícii. Po nezákonnej anexii Krymu v roku 2014 ruské úrady použili „antiterorizmus“ ako zámienku na obmedzovanie demokratických práv na Kryme a zakázali zastupiteľskú štruktúru krymských Tatárov, Mejlis, vyhlásenú Ruskom za „extrémistickú organizáciu“. Krymskí Tatári, z ktorých mnohí sú aktívni v organizáciách, ktoré sú proti ruskej okupácii, boli obvinení a odsúdení za účasť v Hizb ut-Tahrir, hoci Ukrajina organizáciu nezakazuje (Amnesty International 2016).

Ruské orgány činné v trestnom konaní sa presunuli zo zamerania na predchádzanie teroristickému násiliu k zameraniu sa na sťahovanie online nenávisťných prejavov a rétoriky proti autoritám podľa súčasných protixtrémistických a protiteroristických zákonov. Nejasné definície teroristickej a extrémistickej činnosti vo federálnom zákone boli široko interpretovaná orgánmi činnými v trestnom konaní. Výsledkom bol neustály nárast zablokovaného prístupu na webové stránky a sankcie voči používateľom a poskytovateľom webu. Všetky obmedzenia boli štátom prezentované ako nevyhnutné pre zabezpečenie verejnej bezpečnosti, na boj proti teroristickým alebo extrémistickým hrozbám, na zaistenie osobnej bezpečnosti ruských občanov a na ochranu maloletých. Protiteroristická legislatíva sa využívala aj na obmedzenie inak legitímnych aktivít a zameranie sa na novinárov, ochrancov ľudských práv, menšinové skupiny a iných jednotlivcov (Kravchenko 2019).

V roku 2021 sa Rusko nachádzalo na 150. mieste vo Svetovom indexe slobody tlače zo 180 krajín podľa Reportérov bez hraníc (2022) a na 101. mieste v Indexe právneho štátu zo 139 krajín podľa projektu World Justice Project (2021). Tieto pozície rozhodne vďaka práve tejto údajnej protiteroristickej a protixtrémistickej legislatíve.

Denber (2019), zástupkyňa riaditeľka divízie pre Európu a Strednú Áziu z Human Rights Watch svedčila pred Komisiou pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, kde uviedla mnoho príkladov toho ako ruské úrady selektívne presadzujú protiteroristické a protixtrémistické opatrenia proti nenásilným jednotlivcom, ktorí zastávajú kritické názory na vládu, spájajúc kritiku vlády s násilným extrémizmom. Omelicheva (2019), profesorka na United States National War College a National Defense University, upozorňuje, že Rusko vždy uprednostňovalo vojenské operácie ako taktiku boja proti terorizmu. Tieto extrémne opatrenia však len málo riešili základné faktory násilnej radikalizácie. Naopak, nerozlišujúce použitie sily a zjavné ignorovanie slobôd jednotlivca prispeli k radikalizácii jednotlivcov a podporili teroristickú propagandu odvolávajúcu sa na zločiny ruskej vlády ako ospravedlnenie nových násilných útokov. Protiteroristické opatrenia a agenda Ruska výrazne

ovplyvnili protiteroristické stratégie susedných republík a mali vplyv na protiteroristickú politiku mnohých regionálnych a globálnych inštitúcií, ktoré Kremľ využíva na presadzovanie svojich politických cieľov.

Ruská stratégia na boj proti terorizmu je takmer výlučne založená na fyzickej likvidácii extrémistov. Tento prístup nezahŕňa deradikalizáciu či sociálnu integráciu. Ruské vojenské sily boli známe tým, že vykonávali únosy, hromadné popravy a mučenie. Vtedy aj dnes ruské bezpečnostné sily v severokaukazských republikách Čečensko, Dagestan, Inguško, Severné Osetsko a Kabardino-Balkarsko uplatňujú princíp kolektívnej odplaty, často väznia, vyhŕžajú sa a niekedy dokonca zabíjajú príbuzných podozrivých militantov. Tieto taktiky sú nielen morálne odsúdeniahodné, ale tiež udržiavajú dlhodobý cyklus extrémistickej radikalizácie. Protiteroristické operácie pod vedením Ruska tiež nevenujú veľkú pozornosť civilným alebo „vedľajším“ obetiam o čom svedčili operácie v Dubrovke aj Beslane. M. Carpenter, výkonný riaditeľ Penn Biden Center for Diplomacy and Global Engagement a veľvyslanec USA pri OBSE je presvedčený, že hlavnými geopolitickými cieľmi Ruska je okrem iného oslabenie fragmentácia transatlantického spoločenstva a delegitimizácia medzinárodných noriem ľudských práv a demokracie. Na dosiahnutie týchto cieľov sa Rusko v Sýrii v úzkej vojenskej koordinácii s Hizballáhom a Iránskymi revolučnými gardami snažilo eliminovať akúkoľvek formu opozície voči Asadovmu režimu, či už radikálnu alebo umiernenú, ozbrojenú alebo civilnú (Carpenter 2019). Odtajnené dokumenty Europolu zároveň dokazujú ako sa ruská tajná služba zapojila do bezprecedentnej kampane sprostredkovania odchodu tisíciam ruských militantov zo Severného Kaukazu z Ruska do Iraku a neskôr do Sýrie (Europol 2015).

Na Ukrajine Rusko poskytlo rakety, odpaľovacie zariadenie, softvér, výcvik a pravdepodobne aj spúšťač na zostrelenie letu Malaysia Airlines 17, pričom zahynulo všetkých takmer 300 ľudí na palube. V Spojenom kráľovstve sa ruskí spravodajskí dôstojníci pokúsili otráviť bývalého ruského špióna pomocou veľkej dávky smrtiaceho chemického toxínu. V januári 2017 Ukrajina podala žalobu na Medzinárodný súdny dvor, v ktorej obvinila Rusko z porušenia Medzinárodného dohovoru o potláčaní financovania terorizmu z dôvodu financovania teroristických aktivít na východnej Ukrajine Kremľom. Aj mimo oblastí okupovaných Ruskom ruské bezpečnostné služby pravidelne vykonávajú cielené atentáty a sabotážne operácie určené na šírenie teroru. V Afganistane Rusko poskytlo Talibanu zbrane a vybavenie na nočné videnie, aby narušilo záujmy Spojených štátov a ich spojencov. V štátoch Európskej únie Rusko podporuje neonacistické nenávisťné skupiny. Uvedené vybrané kroky Ruska na podkopávanie USA a NATO a jeho priame sponzorstvo a spolupráca so skupinami, ktoré páchajú terorizmus, spochybňujú akékoľvek reálne protiteroristické úsilie Ruskej federácie ako aj možnosti medzinárodnej spolupráce v tejto oblasti.

5 ZÁVER

Cieľom článku bolo poukázať na dlhodobu problematické definovanie pojmu terorizmus a s tým súvisiace porušovanie ľudských práv v kontexte boja proti terorizmu na príklade Ruskej federácie. V posledných desaťročiach sa terorizmus stal hlavnou hrozbou pre medzinárodný mier a bezpečnosť, ako aj pre požívanie ľudských práv. Existuje konsenzus, že terorizmus predstavuje činy, ktoré si vyžadujú okamžitú reakciu. Na čom sa však každý štát nemôže zhodnúť, je jeho definícia a s tým súvisiaci boj proti terorizmu. Rôznorodosť vnímania terorizmu z rôznych uhlov pohľadu vytvára rôznorodosť definícií a následných interpretácií tohto fenoménu. Je viac ako nevyhnutné vypracovať a prijať univerzálnu definíciu terorizmu v právne záväznom nástroji podľa medzinárodného práva. Dohodnutie sa na definícii by predstavovalo dôležitý míľnik pri zosúladzovaní medzinárodných noriem, vnútroštátnych právnych predpisov a postupov s medzinárodnými normami v oblasti ľudských práv a pri predchádzaní zneužívaniu a porušovaniu pri boji proti terorizmu. Chýba však, ako v mnohých iných prípadoch, politická vôľa. Táto absencia tak umožňuje štátom subjektívne definície terorizmu a boja proti nemu.

Prenesenie právomocí na jednotlivé štáty sa však javí ako nebezpečné, keďže národné definície ponechávajú priestor pre svojvoľné a diskriminačné presadzovanie záujmov zo strany štátnych orgánov. V tomto kontexte sa článok následne zaoberá protiteroristickou legislatívou Ruskej federácie, poukazuje na vágne definície, ich širokú interpretáciu a obmedzovanie ľudských práv v mene údajného boja proti terorizmu. Článok poukazuje na skutočnosť, že domáca protiteroristická legislatíva sa môže stať, a ako bolo uvedené na viacerých príkladoch sa už aj stala, živnou pôdou pre vážne porušovanie ľudských práv, ak je založená na príliš širokých alebo inak problematických definíciách terorizmu.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. ABDULLAEV, N. – SARADZHIAN, S. (2006): Russia's Response in the War on Terror: Legal, Public Policy, Institutional and Operational Strategies. In: Orttung, R. W. – Makarychev, A. (eds.) *National Counterterrorism Strategies: Legal, Institutional, and Policy Dimensions in the US, UK, France, Turkey and Russia*. Washington: IOS Press, 2006. 213 s. ISBN 1586036955.
2. ABDURASULOV, A. (2022): Kazakhstan unrest: 'If you protest again, we'll kill you'. [Online.] In: *BBC*, 2022. [Citované 26.1.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.bbc.com/news/world-asia-60058972>>.
3. AMNESTY INTERNATIONAL (2016): Crimea in the dark: The silence of dissent. [Online.] In: *Amnesty International*, 2016. [Citované 18.2.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/5330/2016/en/>>.

4. BARAN, E. B. – KNOX, Z. (2019): The 2002 Russian Anti-Extremism Law: An Introduction. In: *The Soviet and Post-Soviet Review*, 2019, roč. 46, s. 97-104.
5. BORSHCHEVSKAYA, A. (2013): Russia's Approach to Terrorism: Divergent Understanding and Human Rights Abuses Hinder Cooperation with the West. In: *Mediterranean Quarterly*, 2013, roč. 24, č. 4, s. 68-81.
6. CARPENTER, M. (2019): Russia's Counterproductive Counter-Terrorism. Testimony for the Commission on Security and Cooperation in Europe (Helsinki Commission). [Online.] In: CSCE, 2019. [Citované 18.2.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/Carpenter%20Helsinki%20Testimony%20on%20Russia%20CT%206-12-19%20for%20web.pdf>>.
7. DE GARAY, I. R. (2008): Arendt and Schmitt: Towards a political grammar of violence. The University of Westminster. September 2008.
8. DEBNER, R. (2019): Testimony before the Commission on Security and Cooperation in Europe, U.S Helsinki Commission Hearing to Examine Russia's Approach to Counterterrorism. [Online.] In: CSCE, 2019. [Citované 18.2.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/III.%20b.%20DENBER%20Testimony%20CounterExtremism%20June%2012%202019%20FINAL.pdf>>.
9. EUROPOL (2015): Redacted North Caucasian fighters in Syria and Iraq and Russian language propaganda. [Online.] In: *Europol*, 2015. [Citované 23.2.2022.] Dostupné na internete: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/edoc-801733-v1-redacted_-_north_caucasian_fighters_in_syria_and_iraq_and_russian_language_propaganda_.pdf>.
10. Európska únia, Rámcové rozhodnutie Rady z 13. júna 2002 o boji proti terorizmu (2002/475/SVV).
11. Federal Law of the Russian Federation no. 114-FZ Of 25 July 2002 „On Countering extremist Activity“
12. Federal Law of the Russian Federation no. 35-FZ Of 6 March 2006 „On Counteraction Against Terrorism“
13. GOLTS, A. (2004): Military Reform in Russia and the Global War against Terrorism. In: *Journal of Slavic Military Studies*, 2004, roč. 17, č. 1, s. 29-41.
14. HELLER, R. – KAHL, M. – PISOIU, D. (2012): The ‘dark’ side of normative argumentation – The case of counterterrorism policy. In: *Global Constitutionalism*, 2012, roč. 1, č. 2, s. 278-312.
15. HEWITT, Ch. (1984): *The effectiveness of anti-terrorist policies*. Lanham, MD: University Press of America, 1984. 133 s.
16. HOFFMAN, P. (2004): Human Rights and Terrorism. In: *Human Rights Quarterly*, 2004, roč. 26, č. 4, s. 932-955.

17. HUGES, J. (2007): *Chechnya: From Nationalism to Jihad*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2007. 296 s. ISBN 9780812220308.
18. CHARTERS, D. (1994): *The deadly sin of terrorism: its effect on democracy and civil liberty in six countries*. Greenwood Publishing Group, 1994.
19. ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE (n.a.): *Human Rights and Terrorism*. [Online.] In: *IHRC*, 2022. [Citované 16.2.2022.] Dostupné na internete: <https://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/human-rights-in-relation-to-other-topics/human-rights-and-terrorism>.
20. INTERNATIONAL FEDERATION FOR HUMAN RIGHTS (2017): *The United Nations Counter-Terrorism Complex Bureaucracy, Political Influence and Civil Liberties*. [Online.] In: *IFHR*, 2017. [Citované 23.2.2022.] Dostupné na internete: https://www.fidh.org/IMG/pdf/9.25_fidh_final_compressed.pdf.
21. INTERNATIONAL CRISIS GROUP (2022): *Behind the Unrest in Kazakhstan*. [Online.] In: *ICG*, 2022. [Citované 16.1.2022.] Dostupné na internete: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/central-asia/kazakhstan/behind-unrest-kazakhstan>.
22. KNYAZHEV, V. B. – KIREEV, M. P. (2013): *Bor'ba s terrorizmom i prava cheloveka*. In: *Probely v rossiyskom zakonodatel'stve*, 2013, roč. 2, s. 198-201.
23. KRAVCHENKO, M. (2019): *Russian Anti-Extremism Legislation and Internet Censorship*. In: *The Soviet and Post-Soviet Review*, 2019, roč. 46, s. 158-186.
24. LIECHTENSTEIN, S. (2018): *Linking human rights to lasting security and cooperation*. [Online.] In: *Security and Human Rights Monitor*, 2018. [Citované 16.2.2022.] Dostupné na internete: <https://www.shrmonitor.org/osce-hdim-michael-kozak/>.
25. MARGARITI, S. (2018): *Defining international terrorism to protect human rights in the context of counter-terrorism*. In: *Security and Human Rights*, 2018, roč. 29, s. 173-198.
26. MARLUHINA, Y. O. – ROZHDESTVINA, A. A. (2007): *Kommentarii k Federal'nomu Zakonu ot 26 fevralya 2006 goda №35-FZ «O Protivodeystviyu Terrorizmu»*. [Online.] In: *Pravitel'stvo Kurganskoj oblasti*, 2007. [Citované 16.2.2022.] Dostupné na internete: https://kurganobl.ru/assets/files/terrorizm/kommentarii_k_zakonu_rf_2006-03-06_35-fz.pdf.
27. OLENEV, P. A. (2016): *Problemy pravovogo obespecheniya protivodeystviya terrorizmu v Rossiyskoy federatsii*. In: *Vestnik magistratury*, 2016, roč. 63, č. 12-2.

28. OMELICHEVA, M. Y. (2009a): Russia's Counterterrorism Policy: Variations on an Imperial Theme. In: *Perspectives on Terrorism*, 2009, roč 3, č. 1, s. 3-10.
29. OMELICHEVA, M. Y. (2009b): Russia's Counterterrorism Legislation, Warts and All: Overview and Assessment of the Legal Framework for Combating Terrorism in the Russian Federation. In: *Threats and Prospects in Combating Terrorism*, 2009, roč. 1, s. 1-21.
30. OMELICHEVA, M. Y. (2019): Russia's Counterproductive Counter-Terrorism: An Overview and Assessment of Trends in Russia's Counterterrorism Policy and Moscow's Efforts to Promote It Internationally. Testimony of Dr. Mariya Y. Omelicheva Before the U.S. Helsinki Commission. [Online.] In: *CSCE*, 2019. [Citované 23.2.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/III.%20a.%20Omelicheva%20Testimony.pdf>>.
31. PANFILOV, O. (2005): *Putin and the Press: The Revival of Soviet-style Propaganda*. London: The Foreign Policy Centre, 2005. ISBN-10: 1-903558-72-5.
32. PASHINYAN, N. (2022): The Statement by Nikol Pashinyan, the Chairman of the CSTO Collective Security Council - Prime Minister of the Republic of Armenia. [Online.] In: *Collective Security Treaty Organisation*, 2022. [Citované 26.1.2022.] Dostupné na internete: <https://en.odkb-csto.org/news/news_odkb/zayavlenie-predsedatelya-soveta-kollektivnoy-bezopasnosti-odkb-premer-ministra-respubliki-armeniya-n/#loaded>.
33. PERSSON, G. (2016): Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2016. [Online.] In: *FOI*, 2016. [Citované 26.1.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--4326--SE>>.
34. PLATER-ZYBERK, H. (2005): *Russia's Special Forces*. Conflict Studies Research Centre, 2005. ISBN-10 190505839X.
35. PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF KAZACHSTAN (2022): President Kassym-Jomart Tokayev held a session of the Security Council. [Online.] In: *Official Website Of The President Of The Republic Of Kazakhstan*, 2022. [Citované 10.1.2022.] Dostupné na internete: <<https://akorda.kz/en/president-kassym-jomart-tokayev-held-a-session-of-the-security-council-705318>>.
36. PUTZ, C. (2022): A War of Words: Kazakhstan, Terrorists, and Protesters. [Online.] In: *The Diplomat*, 2022. [Citované 26.1.2022.] Dostupné na internete: <<https://thediplomat.com/2022/01/a-war-of-words-kazakhstan-terrorists-and-protesters/>>.
37. RASTEGARI, S. (2020): Klyuchevyye Internet Ssylki Na Zakon O Terrorizme. In: *Stolypinskiy Vestnik*, 2020, roč. 2, č. 4.
38. REPORTERS WITHOUT BORDERS (2021): Russia. [Online.] In: *RSF*, 2021. [Citované 5.3.2022.] Dostupné na internete: <<https://rsf.org/en/russia/>>.

39. ROMANIUK, S. N. a kol. (2017): *The palgrave handbook of global counterterrorism policy*. London: Palgrave Macmillan UK, 2017. 1098 s. ISBN 978-1-137-55768-1.
40. SAUL, B. (2006): *Defining terrorism in international law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. 377 s. ISBN-10: 0-19-929597-2.
41. SCHEININ, M. – VERMEULEN, M. (2010): Unilateral exceptions to international law: systematic legal analysis and critique of doctrines that seek to deny or reduce the applicability of human rights norms in the fight against terrorism. In: *European University Institute LAW*, Working Paper, 2010/08.
42. SCHMID, A. (2000): Terrorism and the Use of Weapons of Mass Destruction: From Where the Risk? In: Taylor, M. – Horgan, J. (eds.) *The Future of Terrorism*. London: Frank Cass, 2000. 234 s. ISBN 0714650366.
43. SCHMID, A. (2004): Terrorism – The Definitional Problem. In: *Case Western Reserve Journal of International Law*, 2004, roč. 36, č. 2, s. 375-420.
44. SIEGERT, J. (2003): Angriff auf die Pressefreiheit. In: Hassel, F. (eds.) *Der Krieg im Schatten. Russland und Tschetschenien*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003. 272 s. ISBN 3518123262.
45. SILKE, A. (2018): *Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism*. London: Routledge, 2018. ISBN 978-1-138-81908-5.
46. SOVA CENTER (2022): Official website. [Online.] Dostupné na internete: <<https://www.sova-center.ru/en/>>.
47. STUMP, J. – DIXIT, P. (2013): *Critical terrorism studies: An introduction to research methods*. Routledge, 2013. 208 s. ISBN 9780415620475.
48. THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF KAZACHSTAN (2022): Statement of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan. [Online.] In: *MFA*, 2022. [Citované 10.1.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/news/details/309378?lang=en>>.
49. THE WORLD JUSTICE PROJECT (2021): Russian Federation. [Online.] In: *WJP*, 2021. [Citované 5.3.2022.] Dostupné na internete: <<https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2021/Russian%20Federation>>.
50. TOWNSHEND, C. (2011): *Terrorism: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press. 161 s. ISBN-13: 9780199603947.
51. U.S. Code Title 18, section 233.
52. United Kingdom, Terrorism Act 2000.
53. UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS (2022): Kazakhstan: UN experts condemn lethal force against protesters, misuse of term ‘terrorists’. [Online.] In: *OHCHR*, 2022. [Citované 26.1.2022.] Dostupné na internete:

<<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=28019&LangID=E>>.

54. United Nations, Negative effects of terrorism on the enjoyment of human rights (2021) - A/HRC/48/66.
55. United Nations, Resolution adopted by the General Assembly on 8 December 2005, 60/43, Measures to eliminate international terrorism.
56. United Nations, Security Council resolution 1566 (2004) on Threats to international peace and security caused by terrorist acts.
57. WORLD COALITION AGAINST THE DEATH PENALTY (2016): The Death Penalty for Terrorism. [Online.] In: *Parliamentaries for Global Action*, 2016. [Citované 16.2.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.pgaction.org/pdf/campaigns/death-penalty-for-terrorism.pdf>>.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2022, Volume XX., Issue 3, Pages 228 – 249

DOI: <https://doi.org/10.53465/SJIR.1339-2751.2022.3.228-249>

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 13. 6. 2022 | Accepted: 31. 8. 2022 | Published 15. 9. 2022

STYLIZOVANÁ FAKTA EKONOMICKÝCH KRIZÍ NA PŘÍKLADU CHILE

STYLIZED FACTS OF ECONOMIC CRISES: THE EXAMPLE OF CHILE

*Patrik Šváb*¹

Tento článek se zabývá stylizovanými fakty vývoje makroekonomických proměnných během krizí. Tyto závěry jsou ověřovány na časových řadách vybraných indikátorů chilské ekonomiky. Chile poskytuje zajímavý náhled do této problematiky kvůli své ekonomické historii. Na vzorku krizí od 70. let 20. století tato studie ukazuje, že přibližně v 60 % vývoj makroekonomických indikátorů kopíruje stylizovaná fakta. Světové HDP, saldo běžného účtu, směnné relace, příliv přímých zahraničních investic a devizové rezervy by bývaly byly spolehlivými indikátory nadcházejících krizí.²

Klíčová slova: ekonomická krize, finanční krize, stylizovaná fakta, mikroekonomické ukazatele, Chile

This paper focuses on the stylized facts of macroeconomic variables during crises. These findings are verified on the time series of selected indicators of the Chilean economy. Chile provides an interesting insight into this issue because of its economic history. On the sample of crises since the 1970s, this paper reveals that approximately 60% of macroeconomic indicators fulfilled the stylized theoretical facts. World GDP, the current account balance, terms of trade, foreign direct investment inflow, and foreign exchange reserves could have been possible indicators of the forthcoming crises.

Key words: economic crisis, financial crisis, stylized facts, macroeconomic indicators, Chile

JEL: E32, G01, N16

¹ Ing. Patrik Šváb, PhD. candidate. Department of International Economic Relations, Faculty of International Relations, Prague University of Economics and Business, Winston Churchill square 1938/4, 120 00 Prague 3, Czech Republic, e-mail: svap02@vse.cz

² The article was written under the institutional support of the Department of International Economic Relations, Faculty of International Relations, Prague University of Economics and Business.

1 INTRODUCTION

Every country has its specific economic development, marked by different types and intensities of economic crises in each period. Chile formed a part of the Spanish Colonial Empire until the beginning of the 19th century. Like other members of the Empire, Chile was a source of raw materials and wealth for Spain, which determined its economic development. After independence, Chilean economic history was formed by different eras, each characterized by a dominating exporting material and a degree of state economic interventions. Between the 19th and 20th centuries, Chile became one of the most prosperous countries of Latin America, mainly due to the exportation of saltpetre and its reinforced position in the continent, gained by the victory in wars with neighbouring countries. However, in the 1930s, the economy was severely damaged by the Great Depression and state interventionism intensified. The abrupt decline in the world demand for saltpetre put copper in the leading position in exporting materials. In Latin America in the mid-20th century, there was a common consensus that it was vital to substitute the importation of technically sophisticated products with complex industrialization to reach economic prosperity. Although not always leading to positive outcomes, this ideology marked the economy until the 1970s.

The period that follows is analysed in this paper. This paper aims to verify the stylized facts about the development of macroeconomic variables during Chile's economic crises. In other words, observing the time series of macroeconomic indicators during Chilean economic crises in the context of the Chilean economic history can be assessed if the stylized facts, in their majority, hold for Chile. The following text focuses on analysing crises from the 1970s until today. All those analysed crises started and ended in the past; therefore, it is possible to monitor the economic development during all the years of crises. In other words, it will be answered if it had been likely to detect and possibly avoid incoming crises by observing those indicators and assuming their accurate forecasting for the future. After all the crises will have been analysed, this paper concludes and highlights the most critical observations in detail.

2 LITERATURE REVIEW AND METHODOLOGY

The analysis presented in this paper aims to verify the theoretical conclusions of different authors about the use of macroeconomic indicators for the description and forecasting of the incoming economic crises. These conclusions will be verified on the example of Chile, a country located in the Latin American region, providing substantial empirical evidence on various economic crises. The aim of this paper, in other words, is to answer the question if the macroeconomic indicators follow a normal development before, during, and after a crisis period, and it is, therefore, possible to

predict crises, assuming the early detection of the indicators and their correct estimation for the future.

Economic crises are divided into several types, according to their causes and characteristics. The economic crisis itself is usually defined by a decline in GDP, the financial crisis by a decrease in asset prices, the balance of payments crisis by current account discrepancies and changes in capital flow, and the currency crisis as a situation where a speculative attack causes a currency to depreciate, etc. (Radke 2009, pp. 71-74). Nevertheless, various types of crises usually occur at the same time. Therefore, the term economic crises often comprises all the subtypes in the literature. This paper aims to respect the particular denominations; however, due to their interconnectedness, it analyses them together.

The literature research on this topic reveals two major groups of papers: quantitative studies analysing predicting and describing economic and financial crises on the one hand and qualitative descriptions of the economic history of a particular country on the other. A significant part of the first group is the so-called Early Warning Systems (EWS) literature, which refers to the investigation of indicators that would enable to predict and avoid economic crises or, at least, moderate their intensity. Immense currency crises in the 1970s gave rise to the first publications in this field; however, this area was not fully developed until the 1990s (Babecký et al. 2011, pp. 5-6).

Academics started to publish papers about banking crises, balances of payments, or currency problems that laid the foundations of EWS. Current development of the EWS literature concerns, for instance, the rising international spillovers of financial crises or new econometric methods (Babecký et al. 2011). Babecký et al. (2011) develop discrete and continual models using logit and VAR for economic crises in general. Sayek et al. (2014) focus on financial and banking crises and investigate their common features across time through the propensity score matching method. Percic et al. (2019) use logit/probit models and models based on signal extraction to predict financial crises with respect to the implemented monetary policy.

The purpose of this paper is not to develop a new EWS model but to verify the conclusions of the existing research. A partial conclusion of this chapter would be a summary of economic indicators used by various authors, which will be verified in the following chapters.

Table 1: Economic indicators related to crises

<i>Author</i>	<i>Publication purpose</i>	<i>Type of crisis</i>	<i>Indicators used</i>
Babecký et al. (2011)	Econometric Analysis (EWS)	Economic	GDP Growth (L), External Imbalances (L), Public Expenditure (L), World GDP Growth (L), Food Prices (L), Foreign Direct Investment (L), Foreign Exchange Reserves (L), Debt Structure (L)
Gabellini et al. (2019)	Bibliometric Analysis	Economic	(Domestic) Income per Capita, Unemployment Rate, Industrial Production, Investment, Bankruptcies, Consumer Prices, Stock Market Indices, Years of Contraction
Hynková (2010)	Economic Crises Theory Summary	Economic	Stock Market Indices (L), Number of Orders (Contracts) (L), Number of Building Permits Issued (L), Real GDP (C), Unemployment rate (C) , Producer Price Index (C), Wage Level (D), Retail Turnover (D), Consumer Prices (D)
Percic et al. (2019)	Econometric Analysis (EWS)	Financial	Effective Exchange Rate (L) , External Balance (L), Import to Export Ratio (L), Debt Growth (L), Debt to Reserves Ratio (L), Real GDP Growth (L), Budget Deficits (L), Inflation Rate (L) , Private and Government Loans (L), Private Bank Deposits (L), Banking System "Contamination" (L), Foreign Exchange Reserves (L) , Monetary Aggregates, etc. (L)
Radke (2009)	Financial Crises Theory Summary	Financial	Monetary Aggregates, Foreign Exchange Reserves , Deposits and Loans, Interest Rates, Stocks and Real Estate Prices, Real Exchange Rate, Foreign Exchange Reserves, Terms of Trade, Current Acc. Balance , World Interest Rates, Capital Inflow to GDP Ratio, GDP, Investment to GDP Ratio, Inflation, Fiscal Deficit to GDP Ratio , Liquid., Profit, M. Valuation, Solvency
Sayek et al. (2014)	Econometric Analysis (EWS)	Financial	Current Account to GDP Ratio (L), Fiscal Balance to GDP Ratio (L), Inflation (L) , Private Sector Loans to GDP Ratio (L), Bank Deposits to GDP Ratio (L), Public Debt to GDP Ratio (L)

Note: if this fact is explicitly stated in the literature, those indicators are indicated in the table as follows: (L) Leading; (C) Contemporaneous; (D) Delayed.

Source: author's adaptation.

Besides the EWS literature, there are other approaches to the use of macroeconomic indicators in the context of economic crises. Gabellini et al. (2019) see crises as self-fulfilling prophecies and conduct a bibliometric analysis that searches for keywords in the literature that could cause panic and trigger financial crises. Hynková (2010) summarizes the theory of business cycles and presents indicators that

accompany economic crises. Not only does she include leading indicators such as the EWS, but also contemporaneous and delayed indicators, which evolve in a specific way during and after a crisis, respectively. In an extensive study, Radke (2009) analyses many indicators in different stages of financial crises. The stylized facts according to Radke (2009) are verified in the following chapters. Table 1 summarizes the macroeconomic indicators used by mentioned authors with respect to economic and financial crises.

The most important criteria for the selection of the indicators for this paper were these that follow: frequency of their use by different authors (see Table 1); data availability; relevance for comparison with the qualitative knowledge about the economic development of the country; inclusion of indicators typical for both the economic and financial crisis and its subtypes, and the balance of payments crisis; inclusion of some contemporaneous and delayed indicators (to complete the early warning systems literature, which uses leading indicators). Selected indicators are marked in bold in Table 1. Each selected indicator tends to develop in a specific way during economic and financial crises. These stylized facts are summarized in Table 2.

Table 2: Stylized facts of selected macroeconomic variables

<i>Indicator</i>	<i>Stylized facts</i>
Gross domestic product	It declines significantly during the economic crisis for four consecutive quarters; As for the development of the financial crisis, we can usually observe an accelerated GDP growth in the period before the financial crisis, which points to a boom in the real sector that may eventually lead to overheating of the economy.
Unemployment rate	There is a negative relationship between GDP and the unemployment rate (the Okun's law); it is a delayed indicator of an economic crisis, as labour markets respond to the real output of the economy with a certain delay.
Budget deficit, public debt	Before the financial crisis, the ratio of budget deficit to GDP usually increases. This increase can be caused either by an increase in public spending or a decrease in revenues, which can have a structural cause (a result of budget planning) or a cyclical cause (a situation when a recession implies lower incomes and profits, which ultimately decreases tax revenues). After the crisis, this ratio decreases. Public debt is composed of accumulated budget deficits.
Inflation rate	If a demand shock causes a recession, in addition to a decline in the product, it should also lead to a fall in prices. This situation may occur by a downswing in some components of aggregate demand, i.e., consumption, investment, government purchases or net exports, or a decline in the money supply. If the negative shock is on the supply side (caused by a rise in costs such as nominal wages or raw materials prices), the price level should rise. Before the financial crisis, the inflation rate is used to be mostly above average. It usually drops slightly just before the

	crisis due to the efforts to mitigate the currency overvaluation and prevent the economy from overheating. After the financial crisis's start, inflation rises significantly due to the depreciation of the domestic currency. After the crisis, it begins to decline back to its typical values.
Foreign exchange reserves	In the period before the currency crisis, foreign exchange reserves fall due to an effort to prevent the exchange rate from depreciating. The amount of reserves increases after a currency devaluation or an eventual change to the floating exchange rate regime.
Real exchange rate	Before the financial crisis, the real exchange rate tends to be lower and continues to decline with the coming crisis. This phenomenon points to a real overvaluation of the domestic currency. After the onset of the crisis, the currency usually depreciates in nominal terms, which increases the value of the real exchange rate. This effect is generally intensified during the currency and twin crises. Real overvaluation is often maintained in efforts to stabilize the domestic inflation rate, which results, on the other hand, in decreased competitiveness of domestic goods. After the crisis, the real exchange rate usually appreciates.
Terms of trade	With the coming financial crisis, terms of trade fall and rise again to their average values after the crisis.
Current account balance	The start of the financial crisis is usually characterized by a deteriorating current account balance, i.e., an increase in the current account deficit. The economic boom often causes imports to grow and exports to fall. During the economic crisis and just after the financial crisis, the current account usually shows a surplus caused by a decline in imports due to low GDP.
Foreign direct investment inflow, portfolio investment	This ratio tends to grow and peak before the outbreak of the financial crisis. Then it decreases but remains above average. In particular, the inflow of portfolio investment increases rapidly before the crisis until it stops abruptly and triggers a financial crisis (and a balance of payments crisis), with a subsequent outflow of portfolio investment.

Source: author's adaptation based on Radke, 2005. Some remarks were included according to Babecký et al. (2011) and Hynková (2010) (in the latter case, mostly about economic crises).

This paper aims to fill the knowledge gap in economic crisis research by connecting this quantitative approach with the more qualitative one. Thus, various studies about the economic history of Chile (elaborated mainly by national and international economic institutions, e.g., the Chilean national bank or the IMF) are included in the following chapters as the second group of literature. This synthesis allows us to compare the general statistical observations with the economic reality of this country. In the following chapters, time series of selected macroeconomic indicators are displayed for the Chilean crises from the 1970s. While the theoretical

part tries to combine different approaches of various authors in order not to omit any important indicators, the analysis is elaborated in a unified way, using data from least sources as possible (World Bank and OECD in this case) to be able to be analysed in mutual context. Their development is compared to their stylized facts summarized in Table 2. Suppose the majority of the indicators behave according to the stylized facts. In that case, it can be assessed that the case of Chile verifies to some extent the possibility of monitoring economic crises through observing the development of macroeconomic indicators.

Figure 1: GDP growth in Chile, 1970–2019

Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

Figure 1 depicts five major downswings of the GDP growth to negative values, which occurred in the Chilean economy from the 1970s (until 2019).³ These correspond to significant economic crises that are further described in this paper.⁴ The crises are put into the perspective of the world and the Chilean economy. Moreover, there are the selected macroeconomic indicators displayed in the corresponding figures. The time series are analysed before, during, and after the periods of crises. Thus, it can be assessed whether the development follows the stylized facts. The figures are classified into groups (according to Radke 2005) that are named after an area of economy and economics to which they are linked the closest:

- Real Sector: GDP growth and world GDP growth (annual % growth), unemployment rate (share of the total workforce, in %), inflation rate (annual growth, according to consumer prices, in %);

³ Due to the fact that the coronavirus crisis is still ongoing at the time of writing this paper, it can be fully analysed using this methodology just after it will have been finished.

⁴ The downfalls in 1972 and 1973 were shortly after followed by a downfall in 1975. Therefore, these years will be considered as one period of crisis.

- Current Account: current account balance (% of GDP), the exchange rate (annual average of the official exchange rate to USD), terms of trade (share of import index and export index, related to the year 2000);
- Financial Account: inflow of foreign direct investment (hereinafter "FDI"; net inflow, % of GDP), portfolio investment (at current prices in USD), foreign exchange reserves (total reserves excluding gold, at current prices in USD);
- Public Finance: budget deficit (% of GDP), public debt (% of GDP).

In the following parts, figures descriptions respect this grouping and indicators definitions.

3 THE CRISIS IN THE 1970S

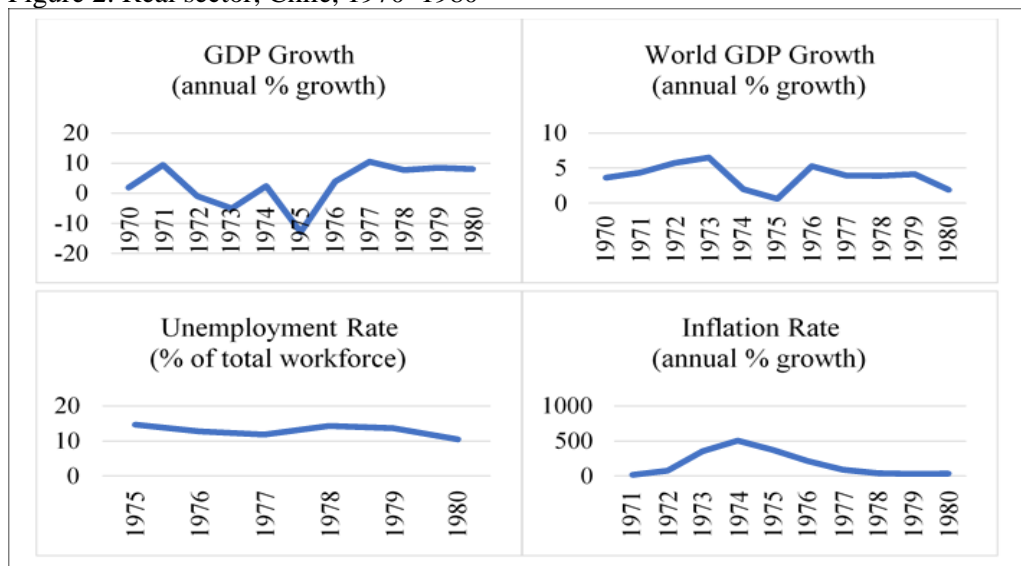
At the beginning of the 1970s, the Chilean government was led by a left-wing coalition named Unidad Popular. On the one hand, they inherited an economy with a relatively high inflation rate and stagnating GDP on the other. The economic measures were very interventionist from the standpoint of fiscal and monetary politics since their objective was to allocate productive resources to government-determined areas. In 1970, many plans were put into place, many of which led to the nationalization of goods and copper mines. In addition to that, public expenditure increased abruptly. In 1971, the mood in the economy was very positive since there was a significant increase in GDP (almost by 10%), real income, and the labour share in GDP with a simultaneous decrease in the unemployment rate (Caputo and Saravia 2018, p. 11).

Nevertheless, it took just one year to reveal the other side of the coin. In 1972, there was a decrease in reserves, an increase in the fiscal deficit, and a significant increase in inflation (reaching the 100% threshold). Real income plunged as a consequence. The attempts to stabilize the economy, such as by devaluating the currency, were ineffective. The implementation of fixed prices and multiple exchange rates led to the expansion of a black foreign exchange market. In 1973, the economic issues mentioned above intensified (Caputo and Saravia 2018, p. 12). In addition, political problems appeared when the USA started its interventions, which were explained by their side as a necessary response to political risks. It culminated in the second half of this year when the famous political coup was executed and led to a takeover of the government by Augusto Pinochet (Schatan 2001, pp. 57-63).

Not a long time after the recovery, the crisis struck again in 1975, marked by a 13% decline in GDP. This severe crisis had various causes, including a fall in the price of copper and a simultaneous rise in the price of oil, which immediately led to a deterioration of terms of trade. Fiscal restrictions implemented by the new government to stabilize the budget deficit caused a decline in aggregate demand.

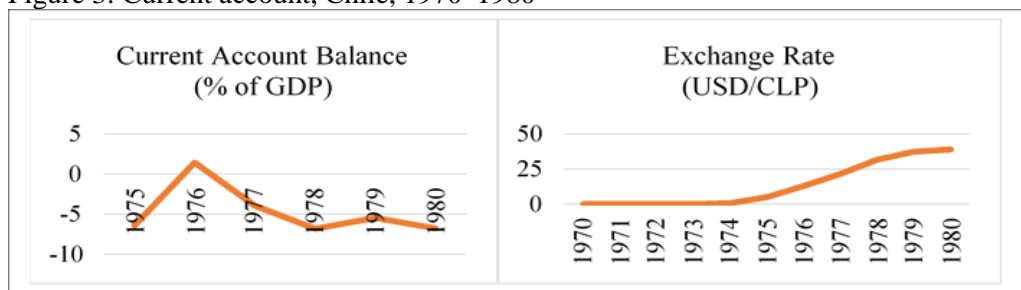
Despite that, the inflation rate remained very high (around 350% by the end of 1975), which was reflected in inflation expectations. At the same time, the monetary base declined, and the public debt increased, which originated, among other things, from the exchange rate devaluation (Caputo and Saravia 2018, p. 14).

Figure 2: Real sector, Chile, 1970–1980

Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

Figure 3: Current account, Chile, 1970–1980

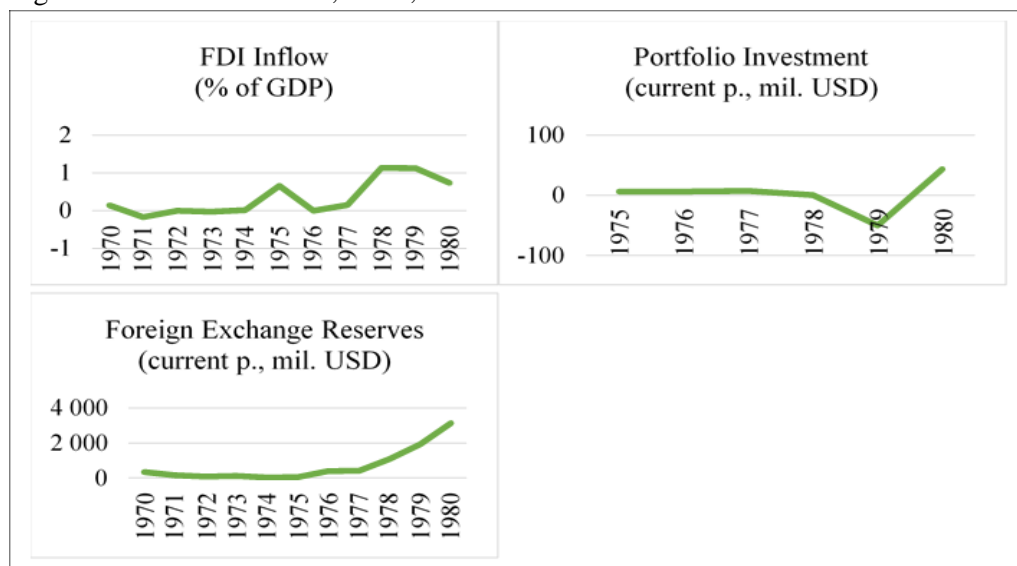

Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

If we compare the growth of Chilean and world GDP in Figure 2, we can observe that the crisis between 1972 and 1973 was generated mainly through endogenous shocks, as the Chilean GDP growth does not correspond to the development in the world economy. On the other hand, the crisis in 1975 followed approximately the world. Although the world GDP growth did not drop into negative values, a deceleration followed by a recovery shows a similar pattern to the Chilean economy. The inflation rate during the crisis 1972–1973 abruptly rose; from 1973, it

began to keep dropping until 1978. This evolution does not follow the stylized facts. The unemployment rate data are available from the year 1975. However, we still cannot observe any typical behaviour since no rise in unemployment follows. Figure 3 proves that the current account turned into a surplus after the crisis (in 1976). As for the exchange rate, a slight depreciation caused by the already mentioned devaluations was recorded in 1972–1973, and a very rapid depreciation began only from 1974. Figure 4 shows the typical development of FDI in the 1972–1973 crisis. During the 1975 crisis, on the other hand, FDI did not develop typically. In that year, a sharp increase was recorded, reflecting the decline in GDP. For this reason, the development of FDI around this year can be considered more or less stable, as can portfolio investment. In both crises, foreign exchange reserves show their expected development, i.e., a decline followed by growth.

Figure 4: Financial account, Chile, 1970–1980

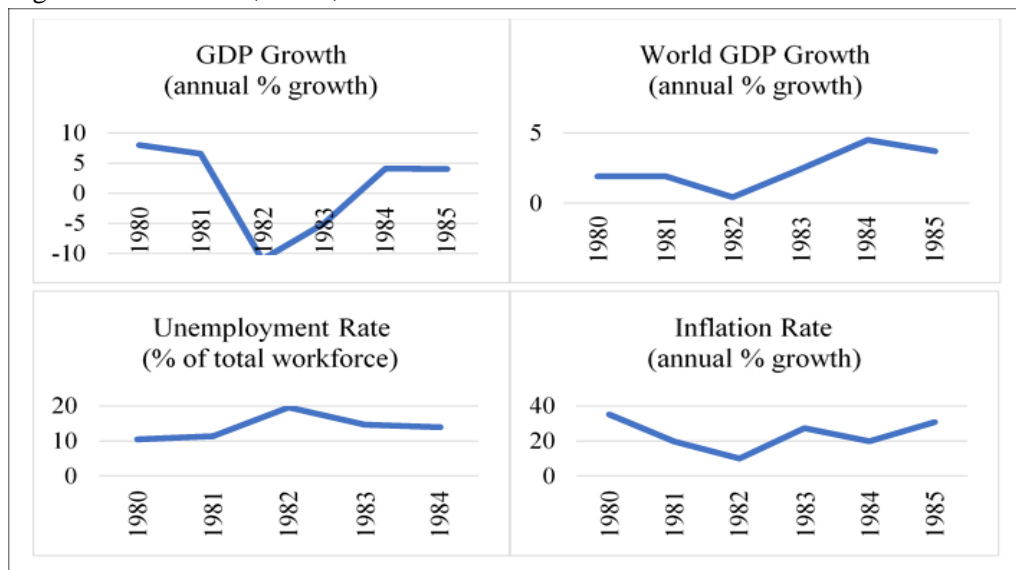
Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

4 THE BANKING CRISIS OF 1982

The military government set itself the goal of implementing many economic reforms. A group of economists called "the Chicago Boys," influenced by their liberal economic doctrine studies in the United States, recommended extensive reforms to the government to move to an open market economy. The reforms covered many areas, such as trade policy, characterized by tariff reductions, agriculture, in which land was privatized, and, last but not least, labour market reform. The importance of trade unions fell on the one hand, and public works programs were introduced on the other (Barandiarán and Hernández 1999).

This crisis is mainly associated with the banking and financial sector reform. Banks were privatized, and capital flows were liberalized, causing a massive capital inflow from abroad. This phase of rapid expansion ended in the early 1980s for several reasons. Foreign investors had overly optimistic expectations about the return on their investments, which often did not happen due to falling commodity prices. This resulted in a significant deterioration in terms of trade and the current account of the balance of payments. The capital was used mainly to finance consumption and government spending, which led to increased fiscal deficits and imports and an overvaluation of the real exchange rate. There was a considerable reduction in international liquidity and solvency due to the need for financing the external debt. Due to the boom of the supply economy in the US, interest rates rose. This situation further exacerbated the problem for developing countries, which had most of their external debt at floating interest rates (Radke 2005, pp. 84-85).

Figure 5: Real sector, Chile, 1980–1985

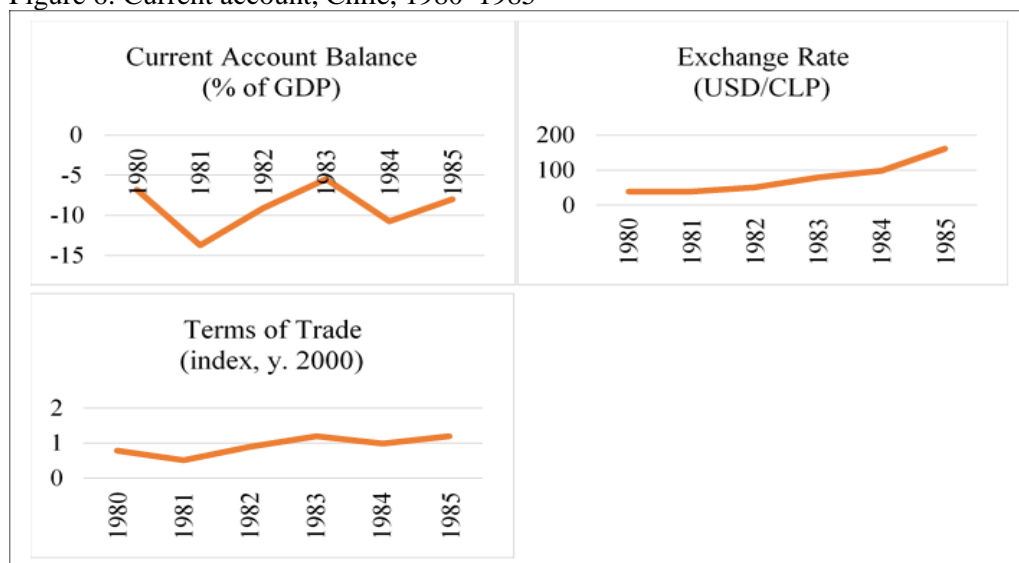
Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

This development was joint for many third-world countries, hit by a typical balance of payments crisis caused by the sudden stops. These causes of the crisis were exacerbated in Chile by some specific problems related to the banking sector. Banks were often exposed to risky behaviour, which was enabled by insufficient supervision of banking institutions. Banks accumulated a lot of bad loans, and there was an overall lack of savings in the economy caused by frequent purchases of shares in connection with the general privatization. The banking sector was promptly nationalized in 1983, and subsidies were provided to borrowers in response to the crisis. The public finance

deficit, one of the causes of inflation in the 1990s, widened. There was also a decline in industrial production. Despite the Chicago Boys' recommendations, a more interventionist policy was implemented in the 1980s (Barandiarán and Hernández 1999, p. 20).

The central authorities decided on exchange rate devaluations to support export growth and raised interest rates to prevent capital outflow. The second half of the 1980s was described by a return to liberal reforms, i.e., re-privatization and recapitalization, renewal of the banking system, further reduction of tariffs, etc. With the help of the International Monetary Fund and the World Bank, public debt, one of the world's most enormous debts per capita at that time, was also reduced and restructured. In summary, the liberal reforms ultimately positively impacted the Chilean economy, albeit with a delay. Between the later 1980s and 1990s, Chile experienced the most prominent economic growth of all Latin American countries (exceeding 5% annual increase in average) (Barandiarán and Hernández 1999, p. 51). For that reason, this period is aptly called "the Chilean Miracle".

Figure 6: Current account, Chile, 1980–1985

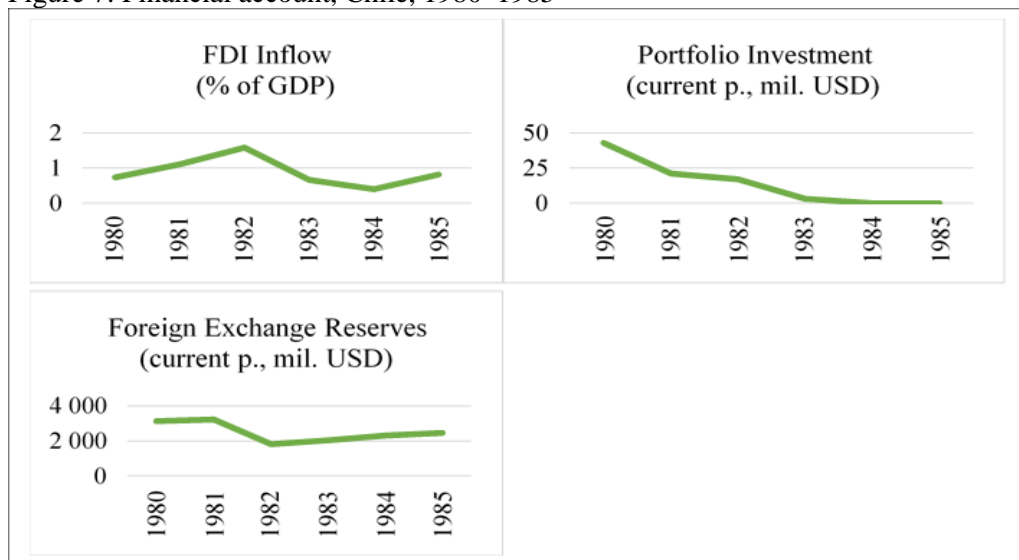

Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

Figure 5 shows the analogy between Chilean and world GDP growth during the 1975 crisis. The downturn and the subsequent recovery are similar to the global development. Unemployment rose already in 1982 but copies the stylized facts in principle. The inflation rate should reach above-average values before the crisis, fall just before the crisis, and increase after the crisis starts, which is precisely what happened during this crisis. The current account balance shown in Figure 6 also

follows the usual behaviour, i.e., a decline in the pre-crisis period followed by an increase in the post-crisis period. The exchange rate kept nominally depreciating against the dollar; therefore, the exchange rate development cannot be considered typical.

Figure 7: Financial account, Chile, 1980–1985

Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

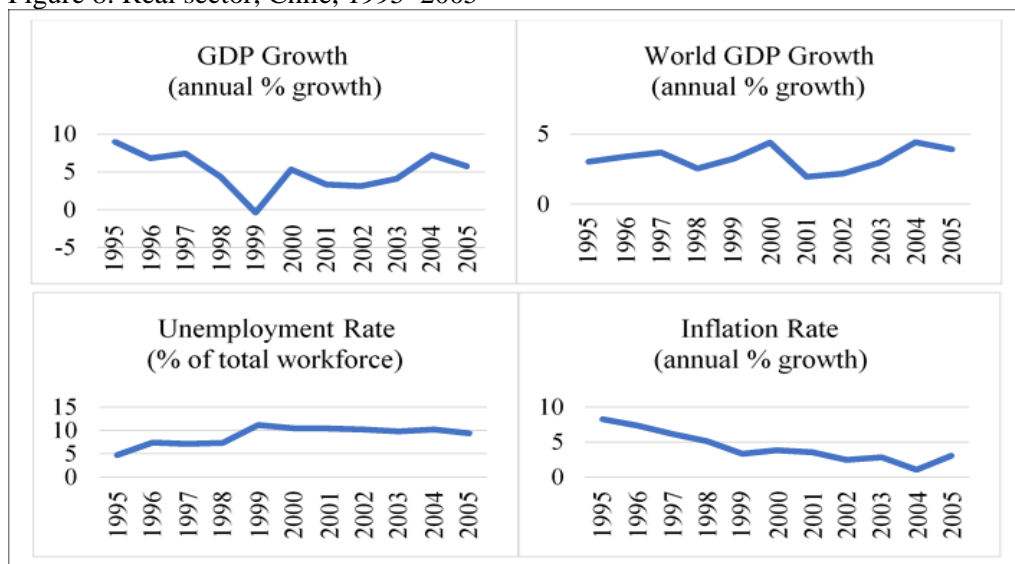
On the other hand, terms of trade went through a decline followed by an increase, as they should have. It is clear from the description of this crisis that there was a sharp increase in FDI inflows before the crisis and a subsequent significant decline after the crisis. This fact is also proven by Figure 7. The development of portfolio investment, on the other hand, would not be an adequate description of this crisis. Foreign exchange reserves, as in the case of previous crises, follow their normal development.

5 THE ASIAN CRISIS

In 1990, Patricio Aylwin and his government started to administrate the country. The economy had shown stable macroeconomic indicators since the mid-1980s, but on the other hand, it faced significant income inequality, inadequate social security, and a lack of investment in public infrastructure. Therefore, this government's goal was to implement political and social reforms while maintaining the previous government's macroeconomic stability and liberal economic aspects (Toro 2012, pp. 99-100).

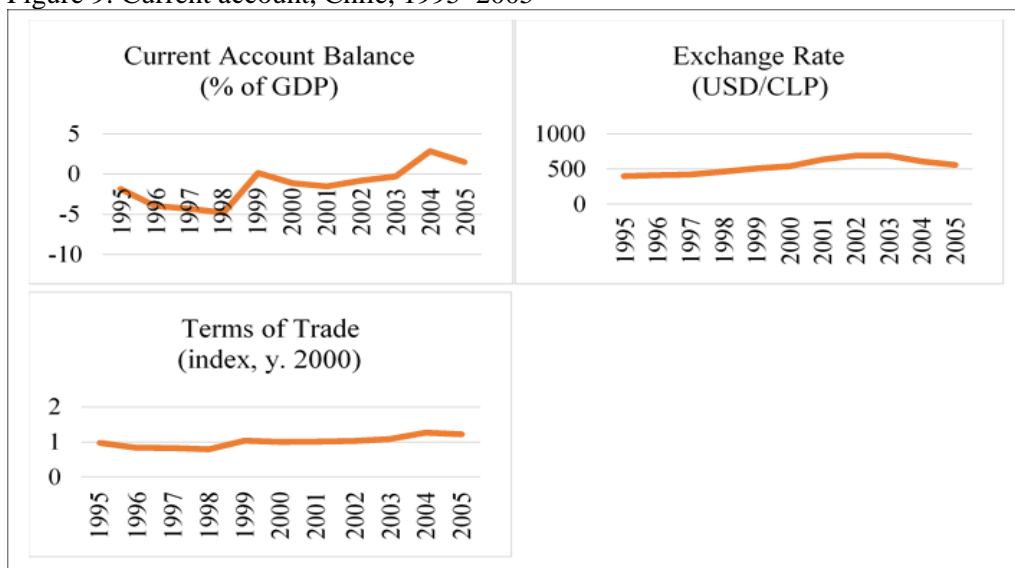
The crisis did not occur in the economy until the end of the 1990s when the so-called Asian crisis started. In many Asian countries, there was a sudden deterioration in the trade balance after a period of sharp growth, followed by capital outflow. Thus, several balance of payments, currency, and financial and economic crises started. This crisis hit Chile mainly due to the economy's vast openness and export partners' low diversification. In 1999, there was a decline in exports, a decline in GDP, and a significant rise in unemployment. At the same time, the economy was struggling with high indebtedness and financial speculations, to which the central bank responded by raising interest rates. However, this measure further worsened the ongoing crisis. For Chile, the crisis showed that they should improve the regulation of the financial system, diversify exports, and create sufficient central bank reserves and government savings in years of prosperity. This slowdown was followed by a period of the so-called "Second Economic Miracle of Chile" (Covarrubias 2002). It was interrupted only by the Financial and Economic Crisis in 2008–2009.

Figure 8: Real sector, Chile, 1995–2005

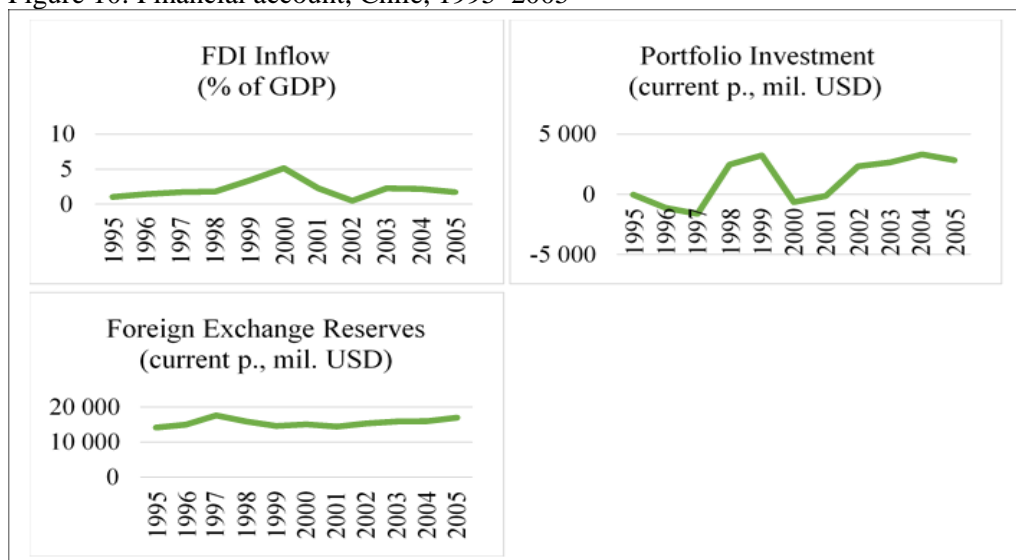
Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

Figure 9: Current account, Chile, 1995–2005

Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

Figure 10: Financial account, Chile, 1995–2005

Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

Figure 8 shows that the development of Chilean GDP with a lag is approximately in line with world GDP growth. This development is not entirely consistent because the Asian crisis, as its name implies, did not affect all regions of the world with a similar intensity as, for example, the crisis in 2008–2009 did. This is further discussed in the following subchapter. The unemployment rate was

significantly affected by this crisis. The inflation rate during the crisis years also showed normal development. The development of the current account and terms of trade in Figure 9 does not entirely copy the typical scenario, as both variables improved between 1998 and 1999. The exchange rate has already moved in a more stable and usual way. Still, the nominal appreciation does not occur until several years after the end of the crisis, so it once again cannot be declared a reliable indicator of a crisis. FDI inflow, shown in Figure 10, increases during the crisis and declines only after the crisis. In contrast, portfolio investment rises sharply and subsequently declines, making it a more reliable indicator in this case. Foreign exchange reserves show the typical behaviour again.

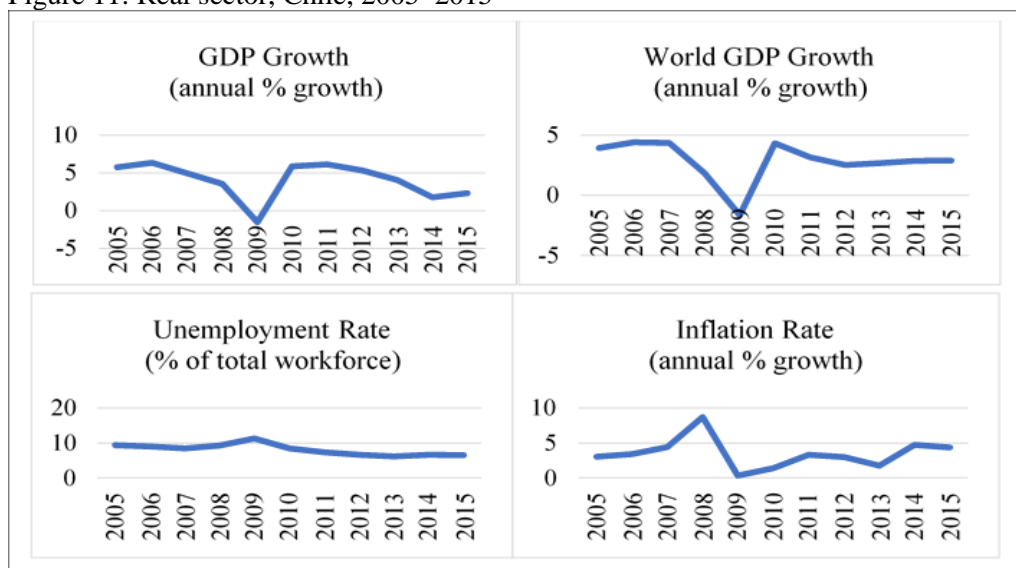
6 THE FINANCIAL AND ECONOMIC CRISIS OF 2008–2009

The financial and economic crisis, triggered by the collapse of the Lehmann Brothers investment bank in the United States in 2008, had many causes that had accumulated in the global economy. Very low interest rates led to a significant increase in loans and capital inflows from developing countries. Together with the over-indebtedness of economies, bubbles in stock and real estate markets, underestimation of credit risk, and the creation of poor financial assets created an economic crisis that could spread rapidly around the world. It eventually severely affected many economies, including Chile. Adverse shocks were distributed within the Chilean economy through various channels. Greater risk aversion led to an increase in risk premiums and currency depreciation. Extensive financing problems arose due to the loan restrictions, which affected companies in particular. The global crisis led to a decline in exports in Chile, a deterioration in terms of trade, and a fall in raw material prices. For instance, the price of copper was reduced by more than half in a short period. Private consumption and investment fell, and the unemployment rate rose (Vial 2009).

On the other hand, the inflation rate decreased even down to the central bank's target due to falling oil prices, among other things. The Chilean economy was better prepared to deal with this crisis than in the previous cases. According to the central bank, this was mainly due to adequate fiscal and monetary policy, the openness of the economy, and the diversification of exports. After the previous crisis, the regulation and supervision of financial institutions increased. The economy entered a crisis with a relatively low public debt, and the declining dependence of the economy on copper prices also helped (De Gregorio 2008). Although the interconnectedness of the banking sector cannot be eliminated entirely in today's globalized world, the International Monetary Fund study showed that Chilean institutions were relatively less vulnerable to the development of the foreign banking sector during this crisis (Chan Lau 2010, p. 19).

Figure 11 shows that Chilean and world GDP behaved almost identically in this global crisis. Unemployment was also significantly affected by this crisis, not only in Chile. As it was already mentioned, the inflation rate did not behave typically in Chile during the crisis due to falling oil prices, which was reflected in falling fuel prices. According to Figure 12 and the theoretical assumption, the current account and terms of trade deteriorated during the crisis and improved after the crisis. The exchange rate depreciated nominally during the crisis and appreciated again after the crisis; thus, in contrast to the previous crises, it followed its typical development. Based on Figure 13, there was a standard pre-crisis increase in FDI inflows, followed by a slump and recovery.

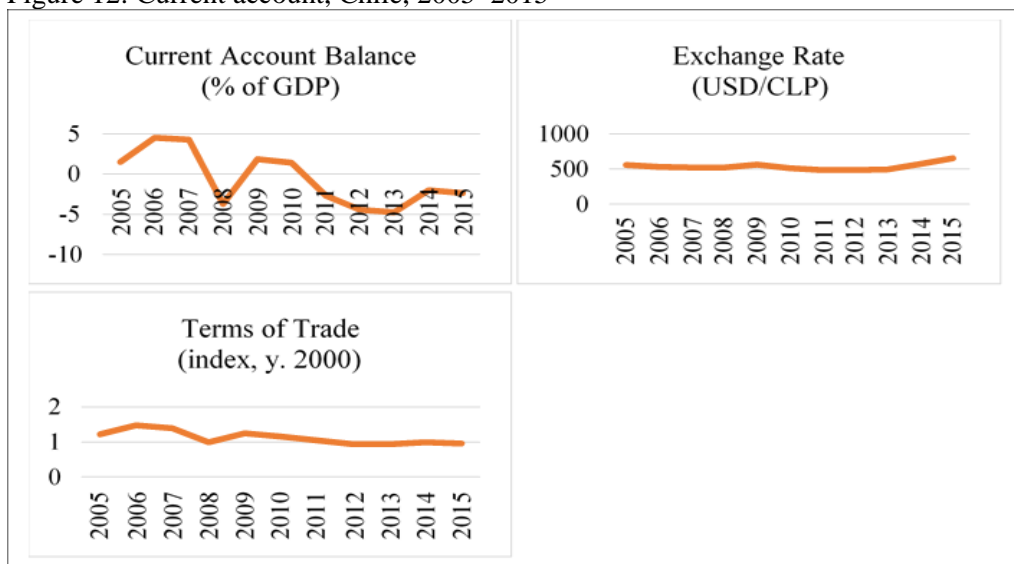
Figure 11: Real sector, Chile, 2005–2015

Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

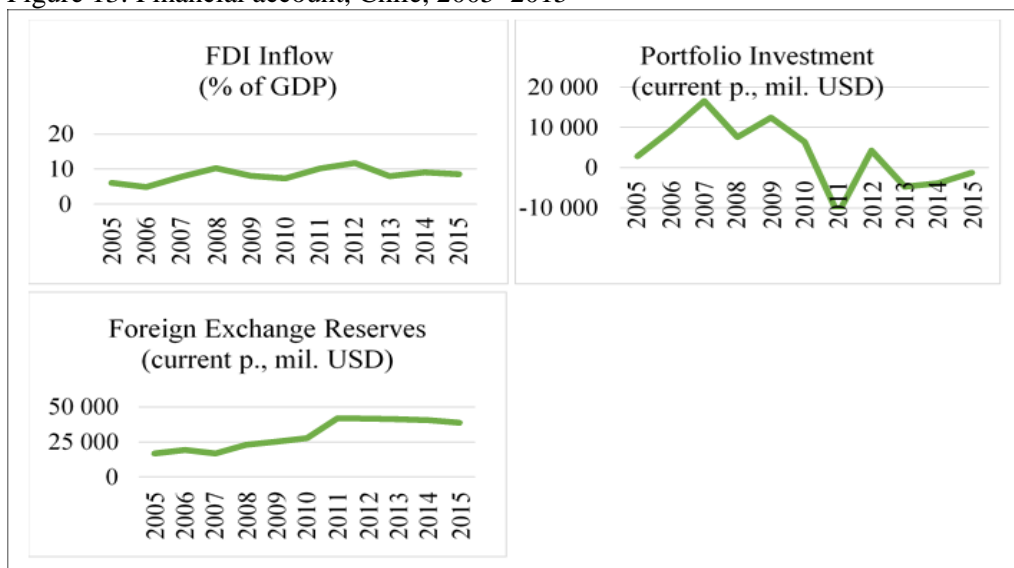
On the other hand, portfolio investment continued to grow during the crisis. Following an untypical development, foreign exchange reserves also grew throughout the crisis period. This phenomenon was probably caused by the already mentioned preparedness of the Chilean economy for the crisis, while it was not necessary to reach for more significant monetary measures. Data on public finance, displayed in Figure 14, were already available to analyse this crisis. However, Chile's public finance did not enter a deficit until the crisis. Even public debt was not above its pre-crisis levels, so none of these indicators can be considered reliable for describing the crisis.

Figure 12: Current account, Chile, 2005–2015

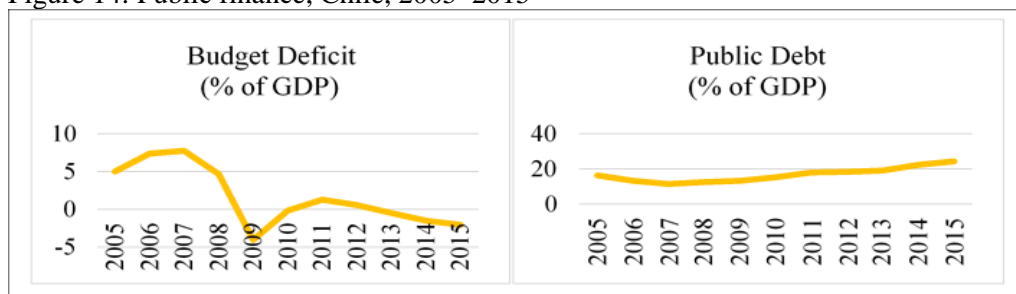
Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

Figure 13: Financial account, Chile, 2005–2015

Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

Figure 14: Public finance, Chile, 2005–2015

Source: author's adjustment according to World Bank, 2021.

7 SUMMARY AND DISCUSSION

In the previous subchapters, 47 time series of selected indicators for all crisis periods of the Chilean economy from the 1970s to the present were analysed. The results of the analysis are summarized in Table 3.

Table 3: Macroeconomic indicators analysis summary, 1970–2015 (Years of Crisis Evaluation)

<i>Indicators</i>	<i>1972–1973</i>	<i>1975</i>	<i>1982</i>	<i>1998–1999</i>	<i>2008–2009</i>
GDP growth	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
World GDP Growth	No	Yes	Yes	Yes	Yes
Unemployment Rate	N/A	No	Yes	Yes	Yes
Inflation Rate	No	No	Yes	Yes	No
Current Acc. Balance	N/A	Yes	Yes	No	Yes
Exchange Rate	No	No	No	No	Yes
Terms of Trade	N/A	N/A	Yes	No	Yes
FDI Inflow	Yes	No	Yes	No	Yes
Portfolio Investment	N/A	No	No	Yes	No
Foreign Ex. Reserves	Yes	Yes	Yes	Yes	No
Budget Deficit	N/A	N/A	N/A	N/A	No
Public Debt	N/A	N/A	N/A	N/A	No

Note: Yes – the indicator develops during the crisis according to the stylized facts, No – the indicator does not develop during the crisis according to the stylized facts, N/A – time series are not available for the crisis period.

Source: author's adaptation.

The examined indicators showed their typical behaviour in 28 cases out of the total of 47 time series, i.e., they corresponded to the development described by the theory in approximately 60%. We could therefore state, on the example of Chile, that macroeconomic indicators usually show a particular development in crises that is

useful to observe. In the practical application of this statement, however, it is necessary to consider the partial conclusions and limitations:

- GDP growth corresponds best to crisis development. This conclusion is apparent because this indicator explicitly defines economic crises.
- World GDP also appeared to be a reliable indicator, especially in crises driven mainly by exogenous factors. Given the growing interconnectedness of the world economy, it can be expected that the importance of this indicator in forecasting crises will grow over time.
- The unemployment rate also describes economic crises reliably. However, this is rather a contemporaneous or delayed indicator of a crisis, so its application possibility for forecasting is limited.
- Other macroeconomic indicators, which in most cases showed their typical development, were the current account balance, terms of trade, foreign direct investment inflow, and foreign exchange reserves. This fact may highlight the importance of this region's balance of payments crises. These indicators already bring more possibilities to the field of forecasting economic crises.
- On the other hand, the development of portfolio investments would not be reliable for crisis detection. Nor would the inflation rate, which stops being a valuable indicator in countries that have experienced some periods of uncontrolled price level growth. That is often the case in developing countries.
- Different theoretically defined variables tend to have different empirical measurability. Some indicators, such as the exchange rate, are usually reported only in nominal terms, so it is possible to evaluate just nominal appreciation or depreciation without further adjustments. Furthermore, the exchange rate time series are used to be related to one specific currency, typically the USD. Thus, foreign factors are not filtered out, and changes in the exchange rate may not have been caused by factors in the domestic economy. For these reasons, its application is problematic.
- Some time series are not available until the recent history, especially in the case of developing countries. It concerned budget deficit and public debt in this case. These public finance indicators were only available for the Financial and Economic Crisis 2008–2009 when they did not follow the stylized facts.
- The variables during the banking crisis of 1982 showed the highest compliance with the theory. In contrast to the following crises, endogenous causes prevailed in this one. It can be assumed that since

most of the frequently used indicators describe just one economy, they would be more helpful in forecasting endogenous crises.

8 CONCLUSION

This paper has aimed to verify stylized facts of macroeconomic variables during economic crises by comparing them with the evolution of time series available at the World Bank and OECD databases. This comparison was done on the example of Chile from the 1970s onwards in the context of actual events that happened in the economy. Of the 47 available time series, 28 showed their typical development, approximately 60%. On the example of Chile, it can be assumed that macroeconomic indicators usually show a specific development during crises and that their observation could be meaningful for observing incoming crises. The indicators that would have been the most reliable for detecting Chilean crises are world GDP, the current account balance, terms of trade, foreign direct investment inflow, and foreign exchange reserves. Having been observing the indicators in advance, countries could potentially avoid or mitigate the impact of economic crises. This approach, however, has various limitations, i.e., availability and empirical measurability of certain variables, their limited predictive power, or the fact that a lot of the observed economic events were region-specific and thus not replicable to all countries. Any future research built up on this paper could investigate other countries or include a multidimensional analysis of the variables.

REFERENCES:

1. BABECKÝ, J. et al. (2011): Early Warning Indicators of Economic Crises: Evidence from a Panel of 40 Developed Countries. [Online.] In: *Česká národní banka*, 2011. [Cited 21.10.2020.] Available online: <<https://www.cnb.cz/cs/ekonomicky-vyzkum/publikace-vyzkumu/cnb-working-paper-series/Early-Warning-Indicators-of-Economic-Crises-Evidence-from-a-Panel-of-40-Developed-Countries/>>.
2. BARANDIARÁN, E. – HERNÁNDEZ, L. (1999): Origins and Resolution of a Banking Crisis: Chile 1982–86. [Online.] In: *Banco Central Chile*, 1999. [Cited 21.10.2020.] Available online: <https://www.bcentral.cl/en/press-release-detail/-/asset_publisher/L832eVmsZG9c/content/id/1761189>.
3. CAPUTO, R. – SARAVIA, D. (2018): The Monetary and Fiscal History of Chile: 1960-2016. [Online.] In: *The University of Chicago*, 2018. [Cited 4.3.2021.] Available online: <<https://doi.org/10.2139/ssrn.3238188>>.
4. CHAN LAU, J. A. (2010): The Global Financial Crisis and its Impact on the Chilean Banking System. [Online.] In: *IMF*, 2010. [Cited 4.11.2020.] Available online: <<https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/>>

- 12/31/The-Global-Financial-Crisis-and-its-Impact-on-the-Chilean-Banking-System-23781>.
5. COVARRUBIAS, A. (2002): El manejo de la economía Chilena frente a la crisis asiática 1997-2001. [Online.] In: *Universidad de Talca*, 2002. [Cited 4.3.2021.] Available online: <<http://panorama.utam.cl/dentro/2002-may/evolucioneconomica%5B1%5D.pdf>>.
 6. DE GREGORIO, J. (2008): The Chilean Economy in the Current Global Financial Crisis. [Online.] In: *Central Bank of Chile*, 2008. [Cited 4.3.2021.] Available online: <<https://www.researchgate.net/publication/265270435>>.
 7. GABELLINI, T. et al. (2019): *Economic crisis and economic thought: Alternative theoretical perspectives on the economic crisis*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2019. 299 p. ISBN 978-1-138-66537-8.
 8. HYNKOVÁ, V. (2010): *Teorie hospodářských cyklů*. Brno: Univerzita obrany, 2010. 125 p. ISBN 978-80-7231-578-9.
 9. OECD (2021): OECD Economic Surveys: Chile 2021. [Online.] In: *OECD*, 2021. [Cited 9.3.2021.] Available online: <http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-chile-2021_79b39420-en>.
 10. PERCIC, S. et al. (2019): Early Warning Systems for Financial Crises – A Critical Approach. [Online.] In: *ResearchGate*, 2019. [Cited 21.10.2020.] Available online: <https://www.researchgate.net/publication/331682023_EARLY_WARNING_SYSTEMS_FOR_FINANCIAL_CRISES-A_CRITICAL_APPROACH>.
 11. RADKE, M. P. (2005): *Explaining Financial Crises*. Cologne: Peter Lang AG, 2005. 410 p. ISBN 978-3-631-54350-4.
 12. SAYEK, S. et al. (2014): Financial crises: Lessons from history for today. In: *Economic Policy*, 2014, 29, 79, pp. 447-493.
 13. SCHATAN, J. (2001): Poverty and Inequality in Chile: Offspring of 25 Years of Neoliberalism. In: *Development and Society*, 2001, 30, 2, pp. 55-77.
 14. TORO, H. A. (2012): Inversión pública, infraestructuras y crecimiento económico chileno, 1853-2010. [Online.] In: *Universidad Autónoma de Barcelona*, 2012. [Cited 4.3.2021.] Available online: <<https://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/107826/hact1de1.pdf?sequence=1>>.
 15. VIAL, J. (2009): La Crisis de 2008: Orígenes e impactos en Chile. [Online.] In: *BBVA*, 2009. [Cited 4.3.2021.] Available online: <https://www.bbvaesearch.com/wp-content/uploads/mult/CrisisyChile_Jan09_tcm348-189598.pdf>.
 16. WORLD BANK (2021): World Bank Open Data. [Online.] In: *World Bank*, 2021. [Cited 5.3.2021.] Available online: <<https://data.worldbank.org/>>.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2022, Volume XX., Issue 3, Pages 250 – 276

DOI: <https://doi.org/10.53465/SJIR.1339-2751.2022.3.250-276>

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 14. 3. 2022 | Accepted: 30. 8. 2022 | Published 15. 9. 2022

„SPOLUPRÁCA 17+1“ V STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPE: ANALÝZA EURÓPSKÝCH A AMERICKÝCH FAKTOROV A TRENDOV

“17+1 COOPERATION” IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE: ANALYSIS OF EUROPEAN AND AMERICAN FACTORS AND TRENDS

*Siyang Liu*¹

Svetové veľmoci od druhej dekády 21. storočia zvýšili svoju pozornosť a investície v strednej a východnej Európe (SVE). Cieľom článku je pochopiť záujmy a obavy veľmocí, ako sú Spojené štáty americké a štáty Európskej únie (EÚ) v strednej a východnej Európe a analyzovať pozície a vplyv faktorov veľmocí na spoluprácu medzi Čínou a SVE („Spolupráca 17+1“). Prostredníctvom analýzy využívajúcej multidimenzionálny hermeneutický prístup možno vidieť, že EÚ zohráva vedúcu úlohu v SVE a Spojené štáty americké poskytujú SVE vojenskú bezpečnosť a dodávky energií. Model záujmov a interakcie vyššie uvedených strán v regióne strednej a východnej Európy sú dôležitými vonkajšími premennými, ktoré priamo alebo nepriamo ovplyvňujú spoluprácu medzi Čínou a SVE. Hoci existuje určitý potenciál pre spoluprácu, cesta sa zdá byť dlhá a nie je/ nebude jednoduchá.

Kľúčové slová: stredná a východná Európa, spolupráca medzi Čínou a štátmi strednej a východnej Európy, faktor veľkej sily, zainteresovaná strana, model záujmu

Since the second decade of the 21st century, the world's great powers have increased their attention and investment in Central and Eastern Europe (CEE), and the game between great powers has intensified. This paper aims to understand the interests and concerns of great powers or international organizations such as the United States (US) and the European Union (EU) in

¹ Siyang Liu, PhD candidate. Department of International and Diplomatic Studies, Prague University of Economics and Business, W. Churchill Square 1938/4, 130 67 Prague 3, e-mail: siyang.liu@vse.cz

The author is a PhD candidate at the Prague University of Economics and Business. In her research, she focuses on China-CEEC international relations, international relations theory, forms of world order and regional orders, and small states and regional powers in Central and Eastern Europe.

CEE, and analyze the positions and impact of great power factors on China-CEE cooperation ("17+1 Cooperation"). Through the analysis using a multidimensional hermeneutic approach, it can be seen that the EU plays a leading role in CEE, the US is deeply involved in CEE by providing military security and energy supply, and the interests pattern and interactions of the above parties in the CEE region are important external variables that directly or indirectly affect China-CEE cooperation. As a "latecomer", China's cooperation with CEE countries coexists with opportunities and challenges in the game of great powers. While there is some potential for cooperation, the road seems bumpy and long.

Key words: Central and Eastern Europe, China-CEE cooperation, great power factor, stakeholder, interest pattern

JEL: F50, N40

1 INTRODUCTION

After 30 years of transition and development, the politics, economy and society of CEE countries have undergone profound changes. Politically, these countries modeled these changes on the Western model to establish a new political system. Economically, the vast majority of countries embarked on the right track of development, achieved rapid economic growth and reached the average level of the EU, which has become a new driving force for the economic development of the EU. In terms of foreign relations, CEE countries have returned to Europe and are active in the political, economic and security territory of the European continent with a new look.

Since the second decade of the 21st century, the world's major powers have increased their attention and investment in CEE, and the game between major powers has intensified. CEE has once again become the focus of great powers, which is closely related to a series of factors, such as the reorganization of international relations in the European continent after the end of the Cold War, the continuous expansion of the EU, the evolution of transatlantic relations, the ongoing tension between the West and Russia caused by the Ukrainian crisis, and China's approach to the center of the world stage. In recent years, Brexit and the huge fluctuations in China-US relations have brought new uncertainties to the relations between major powers.

Therefore, the analysis of the EU and the US factors in CEE, especially the interest structure and deep relationship between major powers and CEE countries, as well as the positions and countermeasures taken by China for cooperation in the region, is of great practical significance to better understand and analyze the current situation and trend of China-CEE cooperation.

2 LITERATURE REVIEW

Since the establishment of China-CEE cooperation in April 2012, the phenomenon has attracted much attention from the policy and academic circles, and the number of studies on China-CEE cooperation has increased gradually. Since 2012,

there have been many examples of scholars examining bilateral and group relations from an economic or diplomatic perspective. For example, Szunomár (2014) presents the results of a research project on Chinese investment in V4 countries coordinated by the Institute of World Economics and the Hungarian Academy of Sciences. This publication is a collection of analyses by various authors. In addition to economic issues and intents, the research examined the underlying political interests of both sides as well as the attitude of V4 societies to incoming Chinese capital and growing influence. From the perspective of Bulgaria, Kandilarov and Wang (2018) reviewed the development of diplomatic relations between China and CEE countries over the past 40 years, and analyzed the development opportunities provided by the Belt and Road Initiative and the cooperation between China and CEE countries for Bulgaria. This study provides a Bulgarian perspective on cooperation with China and CEE countries.

While the above-mentioned scholars have studied the cooperation and relationship between China and one or some CEE countries, other researchers have focused on China's cooperation with the CEE countries as a sub-region. For instance, Furst and Tesář (2013) analyze the historical evolution of China-CEE cooperation, and provide prospects for China-CEE cooperation from the perspective of international relations. The authors shed light on the complex perspectives on the historical events that led to the establishment of the China-CEE cooperation mechanism, and attempt to answer the following questions: Can China-CEE cooperation evolve into the complex sectoral dialogue that already exists at the EU-China level? The authors argue that this is unlikely to happen, but that China-CEE has the potential to be a platform that complements EU-China relations and presents many opportunities for both sides. Budeanu (2018) describes the historical background of China-CEE cooperation, defined the structure of China-CEE cooperation, and focused on the multiple opportunities created by China-CEE cooperation for CEE countries. This study provides a view of the CEE countries, focusing on the influence of the CEE countries on Sino-European relations. From the perspective of identity geopolitics, Kavalski (2017, 2018) has analyzed the different strategic discourses that prompted CEE countries to join the "17+1 Cooperation" in addition to economic factors, and compared the different identities of CEE countries relative to Europe as reflected in their relations with China. Matura (2019) examines trade, investment and politics between China and CEE countries. He evaluates the correlation between the quality of bilateral political relations and economic relations of China and CEE countries, and further assesses the importance of China's activities in the region on this basis.

In addition to focusing on research on China-CEE cooperation, there is also a certain accumulation of research on CEE stakeholders, such as studies on the influence of the EU, Germany, and the US in CEE (see, for example, Hofhansel 2005, Yang & Gao 2017, Glajar 2004). In reality, in the process of cooperation between

China and CEE countries, the influence of stakeholders has always existed. CEE is not only a geopolitically sensitive region, but also a region with a highly open market and a high degree of integration into the EU. Since ancient times, various stakeholders have intertwined. Glajar (2004) focuses on the analysis of the complex political and cultural legacy of Germany and Austria in East and Central Europe in the 20th century. This is an interdisciplinary and cross-cultural scholarly study that informs the discussion of 'German' identity in Eastern Europe, while enriching research on the interactions and influences between Germany, Austria and Eastern Europe. Hofhansel (2005) analyzes the "high politics" of German foreign policy towards Czechoslovakia/the Czech Republic and Poland in his book, addressing the legacy of the past in contemporary Czech-German and Polish-German relations. This study discusses the future of German relations with its eastern neighbours, especially the enlargement of the EU. Zhu (2014) analyzes the relationship between CEE countries and the US after the Cold War. He believes that in the context of constant friction in US-EU relations, the US has strengthened its efforts to find new allies in Europe, and provided political, security and economic support to CEE countries, making them partners of the US on major international issues. The influence of the EU on CEE is also extremely important, which is mainly reflected in the fact that "Central and Eastern European countries are deeply dependent on EU markets and funds and highly identify with EU norms and rules, and their foreign policy choices have been deeply embedded in the process of European integration" (Jin 2015, p.29). Jin (2015) argues that the EU exerts influence on the foreign economic cooperation of CEE countries through its economic influence, institutional normative power and soft convergence pressure, and the study also touches on the EU's main concerns for China-CEE cooperation.

In conclusion, it can be seen from the above that most of the research on China-CEE cooperation involves the main features, structure and historical background of China-CEE cooperation. Moreover, most of these studies are carried out from the view of a single CEE country and China, or from the perspective of CEE and the EU and China. And most of the studies on stakeholders in CEE have discussed the significant influence of these stakeholders on CEE. However, there are few and insufficient studies on China-CEE cooperation from the perspective of factors and interest patterns of major powers such as the US or the EU. This paper attempts to understand China's rise, adaptability and prospects in regional and world affairs on the macro-level of international politics and diplomacy. It analyzes the position and countermeasures that China adopts in cooperation in the region based on the interest structure and deep relationship between major powers and CEE countries, which is valuable for better understanding and analyzing the current situation and trend of China-CEE cooperation.

3 METHODOLOGY AND RESEARCH STRUCTURE

In terms of methodology, a multidimensional hermeneutic approach is adopted which incorporates the use of primary and secondary sources concerning the fields of economics, politics, security and energy. The aim is to critically interpret the complex interaction of a network of intersecting factors in relations between China, CEE, the EU, and the US. The multidimensional hermeneutic analysis is interwoven with quantitative economic data to support specific aspects of the argument. In terms of primary and secondary sources, the former includes official documents, speeches by political leaders, and media reports, while the latter refers to academic publications such as policy briefs and analyses, and scholarly literature, such as journal articles and monographs. Textual materials such as official documents are interpreted to analyze the interests and concerns of great powers or stakeholders such as the US and the EU in the CEE region and their deep relationship with CEE countries. Combined with the views and opinions and historical descriptions of other scholars on this topic, this study summarizes the positions and countermeasures of these great power factors on China-CEE cooperation, evaluates the influence of great power factors on China-CEE cooperation, and on this basis, discusses the progress and prospects of China-CEE cooperation.

Of course, this type of interpretive (hermeneutic) method tends to be challenged for allegedly lacking objectivity. It is hoped, however, to defend it by arguing that complete objectivity is impossible in social research because every researcher has life experiences that influence what they study and how they do it (Scott 2013). Nonetheless, this study attempts to provide a less biased analysis by cross-checking different sources. In this study, both primary and secondary sources are selectively retrieved from both the Chinese and the CEE countries' sides to ensure that viewpoints from different authors were incorporated.

The paper proceeds as follows. The next section shows a general analysis of the past, present and trends of China-CEE cooperation. Such changes and trends in China-CEE cooperation are inseparable from the stakeholders in the CEE region. From the current situation, stakeholders in CEE can be divided into three types: one is institutional or structural actors, of which the most typical representatives are the EU and North Atlantic Treaty Organization (NATO); the second is important national actors, such as the US, Russia, and EU member states (Germany, Italy); the third is some influential non-state actors, such as multinational enterprises, non-governmental organizations and some special regional cooperation organizations (such as the Organization for Security and Cooperation in Europe, European Bank for Reconstruction and Development, Visegrad Group, etc.). In view of this, the subsequent sections focus on the EU and the US, which are the most typical and influential stakeholders in CEE, and analyze the interest structure of the EU and the US in CEE and their deep relations with CEE countries. This is followed by the EU

and the US position and countermeasures toward China-CEE cooperation, especially their impact on China-CEE cooperation. The conclusion of the paper summarises the major findings and briefly discusses the broad policy implications.

4 THE PAST, PRESENT, AND FUTURE OF CHINA-CEE COOPERATION

China-CEE cooperation has been proposed since 2012. In the past nine years, it has carried out cooperation in many fields and achieved some cooperation results. However, new and old problems at home and abroad also need to be dealt with rationally. At the initial stage of cooperation, the annual foreign direct investment of CEE countries decreased and the economic growth slowed down due to the impact of the global financial and economic crisis in 2008. After the economic crisis, the former EU countries, as the main source of foreign direct investment, have significantly reduced their investment in the CEE Member States (Wang 2010). In order to strive for economic recovery, CEE countries initially welcomed Chinese investors to activities in the region, while China seized the opportunity and strengthened economic cooperation with Eastern European countries. These developments were finally institutionalized through the establishment of China and CEE countries cooperation, that is, the China-CEE cooperation platform. Although the oldest EU member states remain the main source of foreign direct investment in CEE, Chinese companies have become the key others in the region in the past few years. The cooperation between the two sides has achieved some fruitful highlights. For example, by 2015, the bilateral trade volume reached 56.2 billion US dollars, an increase of 28 percentage points over 2010. The total investment of Chinese enterprises in Central European countries exceeds US \$5 billion, which is of significance in the fields of finance, green energy, telecommunications and chemical industry (Ministry of Commerce 2016). This occurred mainly because the global financial crisis dealt a great blow to the CEE region, which was heavily reliant on Western Europe. It was natural to turn to China, which continues to flourish, as it increased the potential for diversification in the region.

However, with the deepening of China-CEE cooperation, due to the profound changes in the internal and external environment, the existing new and old problems have also been amplified to some extent. The launch of cooperation between China and CEE countries has raised great expectations among CEE countries, that is, the strengthening of China's investment and trade relations will help create jobs, create wealth, provide funds for research and innovation, and build and improve the infrastructure in the region. However, most observers of CEE countries believe that these expectations have not yet been realized, at least for now. For instance, "China was quick to make grand promises of widespread investment, thus elevating hopes (perhaps CEE countries allowed themselves to become unrealistically optimistic), yet failed to deliver on many of these promises. This has led to much frustration among

CEE countries" (Karásková & Hickman 2019). In addition, although China's direct investment in some CEE countries has increased, CEE's share of total Chinese foreign direct investment is still small. Britain, Germany, France and the other 15 EU countries are still the main destinations for China's foreign investment. Accordingly, the main partners of CEE countries in infrastructure investment, trade and financing are still Western European countries.

Recently, the world has been affected by the COVID-19 pandemic and the economy has generally declined. The pandemic has negatively impacted China-CEE relations despite Chinese efforts to sustain cooperation. On February 9, 2021, President Xi Jinping hosted a video summit of leaders of China and CEE countries in Beijing and delivered a keynote speech. In the "2021 China-CEEC Cooperation Beijing Activity Plan" published at the summit, it was proposed to carry out cooperation in a more flexible way. The partners have overcome the impact of the COVID-19 epidemic and carried out a number of cooperation activities in a combination of online and offline methods. Bilateral trade continued to expand. Statistics from China Customs show that in the first three quarters of 2021, the total value of bilateral trade between China and CEE countries was 629.41 billion yuan, a year-on-year increase of 27.2%. Poland, the Czech Republic and Hungary have become China's top three trading partners in CEE (Chen & Gu 2021). Nonetheless, under the influence of the complex background of Sino-US and Sino-European relations, the epidemic has made the contradictions more prominent, and some CEE countries have changed their judgment on the situation. Economic interests have been sacrificed. Lithuania has provoked China on regional cooperation, Xinjiang-related issues, Taiwan-related issues, etc., which has an impact on China-CEE cooperation and China-EU relations. The Russian-Ukrainian war has also – at least for the time being – undermined the entire basis of China-CEE cooperation.

On the whole, China-CEE cooperation has made some progress, but there are also differences and contradictions that force it to slow down. The reasons are not only the new problems caused by external factors such as the doubts of the EU and major Western powers in CEE, but also the old problems of China-CEE cooperation. These include the changeable internal political situation of CEE countries, the pressure to pursue quick economic cooperation, and the negative public opinion left over by history, which are the main challenges facing China's relations with CEE countries. Although differences and contradictions cannot be avoided, it can be predicted that cooperation between the two sides at the political level will still be very difficult. However, since "The development of economic and trade relations are a concentrated embodiment of the continuous settlement of problems and bridging differences between China and Europe" (Cui 2020), there is still broad space for cooperation in many fields between China and CEE countries.

5 THE EU FACTOR: PLAYING A LEADING ROLE IN CEE

The changes and development direction of China-CEE cooperation are inseparable from the major stakeholders in the CEE region, among which the EU factor plays a leading role. The EU is the most integrated regional organization in the world, and its membership was expanded for the fifth time in May 2004. The target of this expansion was the former socialist countries in CEE. After the drastic political changes in these former socialist countries in CEE, for historical, strategic, cultural and economic reasons, the political elites of CEE countries yearn to become part of Europe (Hoffmann 1997, p 139).

In response to the accession requirements of CEE countries, the Copenhagen Summit of the European Community held in June 1993 defined the basic political, economic and legal requirements for accession. This means that CEE countries are required to reform in accordance with EU standards and values in terms of politics, economy and law. Subsequently, the European Commission published the "Agenda 2000" (European Commission, 1997) in July 1997, which for the first time assessed the compliance of candidate countries according to the "Copenhagen Criteria". Since then, the European Commission has pointed out the gap between CEE countries in meeting the requirements for EU membership and the direction of future efforts through the annual assessment report. These reports amount to an action guide for CEE countries to standardize their institutional models in accordance with Western democracies. Arguably, "independent of whether the first democratic steps were or were not passively influenced by the prospect of EU membership, once that fundamental pro-democracy choice was made, the EU acted as an anchor for these countries, helping them to remain within the boundaries of the democratic regime type. The early development of formal membership-oriented ties with the EU contributed, together with other factors, but more so than other factors, to democratic developments in these countries" (Morlino & Sadurski 2010, p. 73). In other words, for the CEE countries, the start of the accession process not only means the beginning of the negotiation game with the EU, but also represents the beginning of the Europeanization of domestic political, economic and social life. The accession trajectory of CEE countries also confirms this point. Some countries postponed their formal accession because they failed to meet the accession criteria; other countries with more successful transitions and higher levels of Europeanization were able to join the EU first. By May 2004, the EU achieved its fifth expansion, with Poland, Hungary, the Czech Republic, Slovakia, Slovenia, Estonia, Latvia, and Lithuania joining the EU. Since then, a total of 11 CEE countries² have joined the EU.

² In addition to the eight countries that joined the EU in 2004, Romania and Bulgaria joined the EU on 1 January 2007 and Croatia joined the EU on 1 July 2013

For the Western Balkan countries, in addition to the above-mentioned accession conditions, the EU has established a special process "Stabilisation and Association Process " (European Commission 1999) for Western Balkans in order to politically stabilize these countries and encourage their rapid transition to a market economy, promote regional cooperation and ultimately make them EU member states. According to the European Commission, "The process helps the countries concerned build their capacity to adopt and implement EU law, as well as European and international standards"(European Commission 2003). In February 2020, the European Commission proposed to strengthen the accession process in the Western Balkans, emphasizing the importance of "build[ing] more trust among all stakeholders and to enhance the accession process and make it more effective. It has to become more predictable, more credible - based on objective criteria and rigorous positive and negative conditionality, and reversibility - more dynamic and subject to stronger political steering"(European Commission 2020a, p 1).

By moving closer to the EU, CEE countries are bound and driven by the EU's accession criteria, which means they need to meet the political and economic criteria for membership. The combination of EU accession and reform has put CEE countries on the track of healthy development, maintained regional stability, and at the same time further established and consolidated the EU's dominant position in the CEE region. Moreover, the Russian-Ukrainian war that broke out in early 2022 had a great impact on the regional pattern, and undoubtedly changed the ecology of the EU's eastward expansion. There are still unstable and uncertain factors in the east and southeast of the EU, which will affect the stability and development of the EU itself. In order to obtain political, security protection and economic development, some countries may show stronger willingness to join the EU than in the past, and the eastward expansion of the EU may accelerate in the future. For example, as Josep Borrell, EU foreign affairs chief, noted after his trip to the Western Balkans on 16 March 2022, "all the countries he has visited these days have the same requirements – closer to the EU" (CIBAL 2022).

The EU increases its international influence by expanding its membership, and gains a higher international status by expanding its size. Before and after the accession of CEE countries to the EU, the EU provided many trade support policies and huge financial assistance to these countries, vigorously promoted the economic reform of CEE countries, and promoted them to gradually reach the average level of the EU in economy. In this process, the economies of CEE countries are highly dependent on the EU (See Table 1).

Table 1: Intra-EU trade among EU and CEE member states in 2020

<i>Country</i>	<i>Trade share of Central and Eastern European member states in the EU (%)</i>	
	<i>The proportion of exports to the EU in the country's total exports (%)</i>	<i>Proportion of imports from the EU in total imports (%)</i>
Bulgaria	66	61
Czechia	80	73
Croatia	67	77
Estonia	66	75
Hungary	78	71
Latvia	62	76
Lithuania	56	71
Poland	74	67
Romania	74	74
Slovakia	79	80
Slovenia	67	59

Source: European commission, 2022

In addition, some extremely important political and economic powers in EU member states, such as Germany, are the most important economic, trade and political partners of CEE countries. On the one hand, Germany has intertwined historical ties with CEE. On the other hand, it is the member state with the closest economic ties with CEE countries in the EU, and it is the biggest beneficiary of the EU's eastward expansion. After the end of the cold war, with the unification of East and West Germany and the large-scale and all-round transformation of CEE countries, Germany and CEE countries began to commit themselves to establishing political and economic relations and building a security environment on a new basis (Zhu 2017, p. 46).

The twists and turns in the European integration process have also made the new CEE members of the EU have more diplomatic and development expectations with their neighbor Germany (Yang & Gao 2017). Germany has continuously strengthened its cooperation with CEE countries from the political and economic levels. For example, at the political level, it recognizes the Oder-Neisse River as the border between Germany and Poland and does not support the request of the German ethnic group expelled by some Eastern European countries after World War II to "return to (central) and Eastern Europe" (including requiring relevant countries to compensate for land and property), so as to achieve reconciliation with CEE countries such as Poland, Czech Republic and Slovakia. At the economic level, Germany tightens economic and trade relations with CEE countries. With its strong economic

strength and vast market, Germany is the export destination and important import source country of almost all CEE countries, and the bilateral trade volume between Germany and CEE countries continues to expand (See Table 2).

Table 2: Trade value between Germany and Central and Eastern European countries in 2014-2018, millions euro

<i>Country</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Bulgaria	5872	6357	6710	7642	8266
Croatia	3226	3835	4372	4813	4338
Czechia	70229	75673	80342	87449	89964
Estonia	2247	2154	2296	2478	2780
Hungary	41504	45599	47745	51344	53924
Latvia	2157	2265	1429	2655	2700
Lithuania	4165	4439	4728	5090	5360
Poland	87340	96871	101075	109537	118494
Romania	20976	22954	26065	30061	32185
Slovakia	24081	25838	27066	27066	28538
Slovenia	8921	9737	10250	11160	11192.7

Source: Federal Statistical Office of Germany, 2019.

6 THE AMERICAN FACTOR: DEEP INVOLVEMENT IN MULTIPLE FIELD

In the past, under the influence of the Obama administration's "return to Asia" policy, the US ignored the existence of CEE to a certain extent. In July 2009, 22 prominent former officials from nine Central European states jointly appealed to the Obama administration that the US should not forget CEE countries (Rhodes 2012). CEE's position in the US global strategy has been declining and has become the "victim" of recent US global strategy (Hynek et al. 2009). The relationship between the US and CEE countries is relatively alienated.

Since Trump took office in the White House, the US has been in constant discord with its European allies on climate change, the Iranian nuclear issue and the Palestinian-Israeli issue. Despite this, at the same time, the level of cooperation between the US and CEE countries in many other fields is gradually improving. And, now the war in Ukraine has brought them somewhat closer together. This is because, on the one hand, this is a strategic choice for CEE countries. On the other hand, it is also closely related to the positioning of CEE in the global strategy of the US. The

"return" of the US to CEE is a concept of degree³, which is not limited to military strategy, but involves investment in diplomacy, strategy, energy, security and other aspects to CEE.

In the field of energy supply, the return of the US to CEE may promote the diversification of its energy supply, commit to transforming CEE into a natural gas hub in Europe, and increase the economic participation of the US in the energy field in the region. In July 2017, the US actively supported and joined the "Three Seas Initiative", a regional cooperation initiative aimed at connecting the Baltic, Adriatic and Black seas, such as the construction of a highway connecting the Mediterranean and Baltic Seas (via Carpathia); the creation of a digital platform for trade, transportation and logistics services; building a Bulgaria-Romania-Hungary-Austria natural gas transmission corridor; setting up an investment fund and determining the list of priority projects (Bajnai 2019). At the Three Seas Summit in Warsaw, Trump expressed his vision for the Three Seas Initiative, which "will transform and rebuild the entire region ... binds you to all of Europe and, indeed, to the West". The US will have "greater access to energy markets, fewer barriers to energy trade and development, and strengthening energy security,[this is] what we're looking to do. The Three Seas initiative has the potential to accomplish all of these essential objectives" (The White House 2017). The "Three Seas Initiative" has become one of the strategic tools for the US to reshape its relations with CEE countries, through which the US can strengthen cooperation with CEE countries in trade, energy, digital and transportation infrastructure. Pompeo also further expressed the positive attitude of the US in the "Three Seas Initiative", "America will be your strongest ally and steadfast partner in this truly historic initiative", and "America will be a faithful and dependable partner in the export and sale of our high-quality and low-cost energy resources and technologies" (Pompeo 2020). At present, most CEE countries "coincide" with the energy policy of the US. Poland and Lithuania have made LNG part of their national security strategies (Bokša 2019). In 2018, Poland signed a 24-year LNG import contract with the US, and Polish Gas Utility Company (PGNiG) will import up to 9.4 billion cubic meters of LNG from the US from 2022 (Lang 2019). The US believes that the "Nord Stream 2" natural gas pipeline project jointly operated by Germany and Russia deepens Europe's dependence on Russian energy, so it openly opposes the "Nord Stream 2" project. Thus, "Washington has urged Berlin to abandon" this project (Emmott 2019). In December 2019, the U.S. government signed Defense Authorization Act for the fiscal year 2020, which contains sanctions for enterprises and

³ At present, there are mainly two views: the United States has never left Central and Eastern Europe, and the United States has accelerated its withdrawal from Europe. See Bindi, F (2019): *Europe and America: The End of the Transatlantic Relationship?*

individuals participating in the "Nord Stream 2" project (U.S. Department of State 2019).

In the field of military security, the US has actively promoted the eastward expansion of NATO militarily and deployed a large number of military facilities in CEE in stages. After NATO's first eastward expansion, the US successively established logistics bases in Poland, Romania and Bulgaria, deployed military training facilities and stored heavy weapons and power generation equipment. In 2013, after the Ukraine crisis broke out, the US began large-scale military cooperation with some CEE countries by taking advantage of their "fear of Russia" mentality. On June 3, 2014, during Obama's visit to Poland, he announced the "European Reassurance Initiative", and the US and its NATO allies increased their military presence in CEE (Lorenz & Piotrowski 2014). In December 2014, the US Congress approved the allocation of US \$985 million for the European re guarantee initiative in fiscal 2015 and US \$789.3 million in fiscal 2016 (Beardsley 2015), while the budget for fiscal 2017 reached a record US \$3.4 billion, so as to resident an armored brigade in CEE, increase the number of exercises and store combat equipment in advance. As part of these operations, in March 2015, the US military expanded its rotation deployment to Bulgaria and Romania (Vaughn 2015); Romania already has a rotation of 300 to 500 US Marines and the navy of the "Black Sea rotation force". In June 2015, the US announced that it would expand the Black Sea rotation force by establishing a new joint weapons company in Bulgaria. About 150 US Marines will be stationed in three six-month rotations (Harkins 2015). Since then, the military strength and military facilities of NATO led by the US in CEE have continued to increase significantly, greatly enhancing the US military presence in the region. For example, in 2016, the US launched and built the missile defense system (Aegis) in Romania and Poland respectively, promoted the largest deployment of U.S. personnel and equipment in more than 20 years, and strengthened its military presence in Poland, Bulgaria, Slovakia, Hungary, Romania and the Baltic States (Shevin-Coetzee 2019).

In addition, in addition to enhancing energy and security cooperation, the US is also strengthening its cooperation with CEE in many other fields. For example, it is strengthening political dialogue, promoting investment and trade, and expanding people-to-people and cultural exchanges. Since Trump assumed the presidency of the US, American high-level officials have rediscovered the strategic importance of the CEE region, and the frequency and intensity of high-level mutual visits have increased. In July 2017, Poland was the first European country Trump visited after taking office, and then he participated in the "Three Seas Initiative" summit held in Warsaw. In 2019, high-level exchanges between the US and CEE countries became more frequent. In February 2019, US Secretary of State Pompeo paid a visit to Hungary, Slovakia and Poland, the three countries in CEE. This was the first visit to Slovakia by a high-level American in 20 years, and the first visit to Hungary by a US secretary of state since

2011. From March to June 2019, leaders of the Czech Republic, Slovakia, Hungary and Poland were invited to visit the US (Tamkin 2019). In July 2019, the foreign ministers of Hungary, Poland, Slovakia and the Czech Republic successively visited the US. Polish Foreign Minister Jacek Czaputowicz said we cannot provide security without American help and strong ties with the US (Wemer 2019). Péter Szijjártó, Hungary's Minister of Foreign Affairs and Foreign Economics, noted that the relationship between the US and the Central European countries was strengthening after several years of estrangement (Wemer 2019). Miroslav Lajčák, Minister of Foreign Affairs and European Affairs of Slovakia, proposed the need to strengthen the relationship between the US and CEE and the transatlantic relationship, and emphasized the position and role of the transatlantic alliance in the competition between Western civilization and other powers (Wemer 2019). In general, the US had a low sense of presence in CEE before, and the frequent high-level exchanges in recent years seem to be aimed at changing the status quo of its insufficient participation in the region.

7 CHINA-CEE COOPERATION IN EU POLICY ADJUSTMENT: DO CHALLENGES AND OPPORTUNITIES COEXIST?

As a part of Europe, it is logical for CEE to "return to Europe" and join the EU. The EU also has a profound impact on CEE. The EU remains vigilant against the trend of extraterritorial powers to establish cooperative relations with their member states through political, economic and military means. Especially for cooperation projects beyond its control, the EU has introduced corresponding measures to offset or weaken the influence of extraterritorial powers on CEE countries. In recent years, with China's rising and growing influence in international affairs, China-CEE cooperation and the Belt and Road Initiative have been launched, which has increased EU doubts about China and somewhat increased negative aspects of China's policy. Some doubts or concerns of the EU continue to emerge. For example, Catherine Ashton, the former EU high representative for foreign and security policy, warned CEE countries to be wary of China's solicitation or alliance with China (Bolzen & Erling 2014). Major powers within the EU are also wary of China's cooperation with this region. German Chancellor Merkel once questioned why China held separate bilateral talks with CEE countries, and said that the EU in trouble "had to" accept China's approach (Liu 2013, p. 80).

Generally speaking, with the establishment of formal diplomatic relations in 1975 and the establishment of a strategic partnership in 2003, the EU-China relationship has matured and deepened over the past few decades and has undoubtedly become one of the most important in global politics (Brown & Beatson 2016). But while the EU and China have strong institutional links and regular interactions at bilateral and multilateral levels, as the Chair of the Parliament's delegation for

Relations with China stated that China-EU relations have "deteriorated in the last couple of years" (Banks 2020). The tension between the two sides is related to the recent frequent adjustment of the EU's policies in key areas such as the Belt and Road initiative and China-CEE cooperation. In 2017, EU powers began to carry out investment security review actions against China and finally issued a new Regulation (EU) 2019/452 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the European Union ("FDI Regulation"). In March 2019, the EU restricted non-EU investors for "strategic reasons" from accessing the core technology of European companies' acquisitions, with "equivalence" as a condition of the permitted investment, as part of the new EU foreign investment screening mechanism (Shi 2019, pp.114-115). The EU's intensified intervention further restricts investment from China, and the investment of Chinese enterprises in CEE is affected. In March 2019, the EU released the report "EU-China: A Strategic Outlook" (European Commission, 2019), which considered China to be "a cooperation partner with whom the EU has closely aligned objectives" and "a negotiating partner with whom the EU needs to find a balance of interests". However, it also classified China as "an economic competitor in the pursuit of technological leadership" and "a systemic rival promoting alternative models of governance". These apparently contradictory statements constitute a brand-new multiple positioning of EU policy towards China.

At the same time, for the western Balkans, the EU regulates the space for cooperation between China and western Balkan countries through an "expansion policy". Over the past 9 years, China's investment in infrastructure and energy has made significant progress in the western Balkans, which has also attracted the attention of the EU. In order to hedge against the influence of Russia and China in the western Balkans, the EU has continuously affirmed its support for the accession of countries in the Western Balkans and strengthened investment in the western Balkans. In the new version of the Western Balkans "Expansion Policy" document "Enhancing the Accession Process - A Credible EU Perspective for the Western Balkans" published on February 5, 2020, the EU has added new conditions for the accession of western Balkan countries, emphasizing the importance of geopolitical factors in the accession negotiations, and pointing out that the western Balkan countries need to deal with the "bad influence" of a third country. Western Balkan countries must show the EU that they are making a "credible" effort in dealing with the bad influence. The term "third country" actually refers to countries such as China and Russia (European Commission 2020a). In October 2020, the European Commission adopted a comprehensive economic and investment plan for the western Balkans, which aims to stimulate the long-term economic recovery of the region, support green and digital transformation, and promote regional integration and integration with the EU. The economic and investment plan developed a major investment plan that raised up to 9 billion Euros for the region (European Commission 2020b).

However, in the long run, China and CEE countries can still tap the potential of cooperation. On the one hand, the EU is still optimistic about China-EU cooperation. There are opportunities for cooperation between the EU and China in global governance, climate change, regional conflicts and other fields. According to the European Commission, "China is a strategic partner of the EU in addressing global and international challenges", and the EU is committed to "cooperating with China to support effective multilateralism and fight climate change". In addition, "The EU's and China's shared commitments and interest in global sustainable development and the 2030 Agenda present opportunities for closer cooperation, including in third countries" (European Commission 2019, p 2). In fact, despite their differences, the EU and China have a lot in common. As Tonchev (2019) points out, "Both sides are committed to the joint comprehensive action plan (JCPOA) agreement with Iran and the Paris Agreement on climate change. Contrary to Trump's isolationist instinct, both support globalization, although Beijing's interpretation of the process is very different from European norms and standards. In any case, it is ironic that Europeans are supporting multilateralism and long held western values, which are basically questioned by the current US government".

Moreover, although the EU increasingly regards China as an emerging country challenging its interests, the EU's policy is more pragmatic. When judging China-EU relations, it also emphasizes multiple positioning, namely, that China is still the EU's "cooperative partner" (European Commission 2019) and "negotiating partner" (European Commission 2019) rather than experiencing a completely competitive relationship. Furthermore, from the perspective of understanding China-EU and China-CEE relations, Chinese leaders have clearly stressed in most official documents and speeches the importance of taking into account existing policy commitments and priorities at the EU level, so that China-CEE cooperation can become a "growth point of China-EU cooperation" (GOV 2013). China believes that its investment in CEE countries has eliminated the economic gap between the latter and other European countries and promoted the EU accession process of Balkan countries (Li 2013). In China's view, China's cooperation with CEE countries is not contradictory to China-EU relations. On the contrary, it should be conducive to the balanced development of Europe, and can enrich the content of China-EU relations (Li 2013).

At the same time, we can also see that both the EU and the major European countries value third-party cooperation with China. To carry out third-party cooperation with China in CEE, the two parties can perfectly combine capital, technology and experience to create win-win conditions. Third-party cooperation between China and the EU and European powers has already begun in CEE countries. In November 2019, the Bosnia and Herzegovina Pan-European "5C Corridor" Expressway Čaplina section project undertaken by China State Construction Engineering Corporation and China Electric Power Construction Group Co., Ltd.

officially started. The total project cost is about 100 million Euros. The European Investment Bank provides financing. This is the first time a Chinese company has carried out a tripartite cooperation project with the EU in Bosnia and Herzegovina (Zhang 2019). The Devnya Cement Plant project undertaken by China in Bulgaria was financed by Italy Cement Group and contracted by Sinoma Construction, providing more than 4,000 local jobs (Zuo 2014). The Peljesac Bridge project contracted by China Road and Bridge Corporation is the largest project in cooperation between China and Croatia, and it is also the largest single project undertaken by a Chinese enterprise and funded by EU funds. Including the connecting road, the total project cost is 550 million Euros, and the EU fund sponsored project funds are 357 million Euros. In July 2021, the Peljesac Sea-Crossing Bridge was successfully completed (Gao 2021).

On the other hand, China also attaches great importance to China-EU relations and cooperation with China and CEE countries, and is optimistic about the European market. Xi Jinping attaches great importance to China-EU relations. In December 2018, the Chinese government released its third China's Policy Paper on the EU, which is the third one issued by the Chinese government after 2003 and 2014. Beijing said that "the EU has been China's largest trading partner for 14 years in a row and China is the EU's second largest trading partner. Developing a sound relationship with the EU has long been a foreign policy priority for China"(Xinhua News Agency 2018). During the meeting between Xi and the leaders of Germany and the EU on September 14, 2020, new consensus and outcomes were achieved. The two sides announced the signing of the "EU-China Geographical Agreement", which indicates that the two sides have made important progress in this regard. Xi emphasized that "China and the EU are each other's important trade and investment partners, and China will continue to tap the potential of domestic demand to achieve better connectivity and greater benefits between the two major markets and resources of China and the EU, and promote the common development of China and the EU to be stronger and more sustainable"(Xinhua News Agency, 2020). In February 2021, Xi presided over the China-CEE Leaders Summit via video in Beijing. Xi delivered a keynote speech titled "Keeping up the Momentum and Working Together for A New Chapter in China-CEE Cooperation". Xi said: "Last year, ... China and the EU completed the negotiations on the China-EU investment agreement as scheduled. China-CEE cooperation is an important part of China-EU relations, and the positive development of China-EU relations has also brought new opportunities for China-CEE cooperation". Xi stated that China is willing to work with CEE countries to "promote the implementation of China-EU practical cooperation results in CEE as soon as possible, and make more efforts to promote mutually beneficial cooperation in trade and investment", and pointed out that cooperation should "adhere to a pragmatic orientation and expand mutually beneficial cooperation outcomes. China plans to import commodities worth

more than US\$170 billion from Central and Eastern European countries in the next five years"(Xinhua News Agency 2021).

China is also bullish on the European market, and the European single market remains attractive to Chinese companies. According to statistics, in 2020, China has become the EU's largest trading partner (The State Council Information Office of the People's Republic of China 2021). Despite the impact of the epidemic and other factors, China-EU trade has shown resilience. "The COVID-19 crisis caused both exports and imports between the EU and China to fall in 2020. Imports reached a minimum of € 24.7 billion in March 2020. By December 2021 they had recovered to € 47.9 billion. Exports reached a minimum of € 14.9 billion in March 2020. By December 2021 they had recovered to € 17.9 billion"(Eurostat 2022). In short, on the whole, the opportunities and potential of China-CEE cooperation are still worth exploring.

8 CHINA-CEE COOPERATION UNDER US-CHINA RIVALRY: MORE DIFFICULT?

The US exerts extensive influence on CEE countries through military cooperation, military security and energy supply. China-CEE cooperation carried out by China in CEE has also aroused concerns in the US. Although the China-CEE cooperation mechanism always emphasizes the focus on economy and people-to-people ties, the US usually interprets China's intention from the perspective of geopolitics and believes that "the Chinese geopolitical presence, and impact, in the region will be directly proportional to the strength and vitality of U.S.-Central European relations, regardless of the amount of economic investment that may emanate from Beijing" (Soare 2012). In the field of investment, the US passed the BUILD Act in October 2018, which merged the Overseas Private Investment Corporation (OPIC) and the Development Credit Administration (DCA) of the U.S. Agency for International Development into a new agency -- The International Development Finance Corporation (IDFC), which will increase its existing portfolio capacity by \$60 billion from \$29 billion, enabling the US to compete with its main rivals in regions such as CEE (Runde & Bandura 2018). The bill is seen as a response by the US to counter the Belt and Road Initiative and China-CEE cooperation.

The global coronavirus pandemic has exacerbated potential tensions in Sino-US relations, triggering a series of changes. After the US Biden administration came to power, it put forward the slogan of "reinvigorating the alliance system" and set out to repair the relations between Europe and the US that were severely damaged during the Trump era. The comprehensive competition between China and the US will cause certain pressure on China-CEE cooperation. The US no longer shies away from its competitive relationship with China, and characterizes China as a competitor or the biggest threat in terms of ideology and values (Wong 2019). The US started the largest

trade war with China in history, curbed China's high-tech development, and directly used CEE and even Europe as a battlefield to suppress China in terms of the Belt and Road initiative and 5G.

In February 2019, US Secretary of State Pompeo visited Hungary, Slovakia, Poland and other countries in CEE to launch lobbying activities, emphasizing that Russia and China pose security threats. After the Sino-US trade war broke out, some CEE countries, under the influence of the US, excluded Chinese companies from participating in communications and infrastructure projects on the grounds of "security concerns". On the 5G issue, the US has put pressure on the CEE countries, using the CEE countries as a breakthrough to encircle and suppress Huawei in the European market. Poland, Romania and other countries signed a joint statement with the US to consider excluding Huawei from 5G construction (Romania Insider 2019). Sino-US relations may never return to the past, and a new era of comprehensive competition between the two sides has begun. In a policy article in Foreign Affairs in March 2020, Biden claimed that "the United States does need to get tough with China". Given that "China is playing the long game by extending its global reach, promoting its own political model, and investing in the technologies of the future", and "the most effective way to meet that challenge is to build a united front of US allies and partners..." (Biden 2020, p. 64-75). The Biden administration is working together to counter China's growing economic and political influence in CEE by repairing the transatlantic alliance. In the foreseeable future, cooperation between China and CEE countries seems to be more difficult.

8 CONCLUSIONS

In the game of great powers in CEE, the European Union and Germany are dominant power, and the US is deeply involved in CEE. Based on their respective comparative advantages, the US and Europe have cooperated with CEE countries in various fields. China has been cooperating with 16 CEE countries in many fields since 2012, and expanded "16 + 1 cooperation" to "17 + 1 cooperation" in 2019. With the deepening of cooperation between China and CEE countries, China is facing increasing suspicions and restrictions at home and abroad.

The EU has intricate historical ties with CEE countries, and regards CEE as its sphere of interests. The EU has established extensive and close economic and political relations with the CEE region, and has the closest economic ties with the CEE countries. In view of this, with the deepening of cooperation between China and CEE countries, the EU's resistance has been accumulating. The EU regulates and restricts the cooperation between China and the CEE countries that have joined the EU by promoting relevant laws and regulations. However, the fundamentals of China-CEE cooperation and China-EU relations still have dynamism and opportunities.

From the Trump administration to the Biden administration, the US has boosted energy and security cooperation with CEE. Moreover, the US has also continuously strengthened its cooperation with CEE in many other fields such as politics, investment and trade, and has continued to maintain and expand its strategic presence in CEE. On the issue of cooperation between China and CEE countries, the influence and suppression of the US on China would become more obvious under the US-China rivalry.

In addition, due to space limitations, this article does not discuss the influence factors of Russia in CEE. But in fact, Russia has been inextricably linked with CEE countries in history. In the last decade, Russia "returned" to the CEE region mainly by virtue of its energy advantages and emerging soft power. In view of this, a series of changes in the relations between Russia and the US, and Russia and Europe are bound to become the geopolitical factors that have the greatest impact on CEE. The situation is complicated. The Russia-Ukraine war that started at the end of February 2022 has systematically changed the security structure of the CEE region. No matter how it ends, the conflict would increase the sense of insecurity of the vast majority of CEE countries and strengthen their Russophobia. One of the most immediate changes would be for a longer period of time that those CEE countries at the forefront of NATO have placed security interests as priorities in diplomatic matters. As a result, the vast majority of CEE countries may prioritize expanding security cooperation with the US and NATO allies, which would lead to a deepening of their dependence on US security. In the context of the continuous expansion of Sino-US strategic competition, the urgent need for security of CEE countries and the asymmetrical dependence of the US and CEE countries may prompt these countries to align their policies with the US in China policy, which in turn would affect China-CEE cooperation.

In short, from the analysis of this paper, it can be seen that CEE is a key area for the US, and the EU countries represented by Germany and other actors. The interest pattern and interaction relationship of the above parties in the CEE region are important external variables affecting the direction of the policies of CEE countries toward China. The geopolitical situation in CEE is a dynamic process, with both risks and opportunities coexisting. The interaction between great powers in this region directly or indirectly shapes the policy trends of CEE countries towards China, which in turn affects the sustainability of China-CEE cooperation. In the future, China-CEE cooperation is full of uncertainty. 2022 marks the 10th anniversary of the establishment of the China-CEE cooperation mechanism. China and CEE countries are at a critical stage of economic development, and there are many contradictions and differences. In addition, as of press time, at the beginning of 2022, the situation between Russia and Ukraine has undergone new drastic changes, and the world is undergoing great changes and adjustments, which makes the situation more complicated. However, peace is the common aspiration of mankind, and the

development of global multi-dimensional cooperation should also become a major trend. Continuing to deepen the economic and trade cooperation between China and CEE countries and giving full play to their complementary advantages is a favorable option for China and CEE countries to achieve mutual benefit, win-win and common development. It is also of great significance to promote the further development of China-EU relations. Of course, in the short term, the direction of China-CEE cooperation is more inclined to problems with the implementation, standardization and coordination of cooperation projects. In short, cooperation opportunities and challenges coexist. Although there is potential for cooperation, the road is bumpy and long.

REFERENCES:

1. BAJNAI, Z. (2019): Three Seas Leaders Must Overcome External Influence and Internal Disunity to Achieve Prosperity. [Online.] In: *Atlanticcouncil*, 2019. [Cited 7.12.2019.] Available online: <<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/three-seas-leaders-must-overcome-external-influence-and-internal-disunity-to-achieve-prosperity/>>.
2. BANKS, M. (2020): Deterioration in EU relations with China. [Online.] In: *EU Political Report*, 2020. [Cited 5.1.2021.] Available online: <<https://www.eupoliticalreport.eu/deterioration-in-eu-relations-with-china/>>.
3. BEARDSLEY, S. (2015): U.S. Spending \$1 Billion to Reassure European Allies. [Online.] In: *Stars and Stripes*, 2015. [Cited 15.4.2015.] Available online: <<https://www.stripes.com/us-spending-1-billion-to-reassure-european-allies-1.340795>>.
4. BIDEN, J. (2020): Why America Must Lead Again: Rescuing U.S. Foreign Policy after Trump. In: *Foreign Affairs*, 2020, 95, 2, pp. 64-75.
5. BINDI, F. (2019): *Europe and America: The End of the Transatlantic Relationship?* Washington, DC: Brookings Institution Press, 2019. 315 pp. ISBN 978-08-1573-280-8.
6. BOKŠA, M. (2019): The United States and its New Allies in Europe. [Online.] In: *Georgetown Journal of International Affairs*, 2019. [Cited 15.7.2019.] Available online: <<https://www.georgetownjournalofinternationalaffairs.org/online-edition/2019/7/14/the-united-states-and-its-new-allies-in-europe>>.
7. BOLZEN, S. – ERLING, J. (2014): Divide, Conquer, Aim East: China Has A Sharp New European Trade Strategy. [Online.] In: *Worldcrunch*, 2014. [Cited 3.9.2014.] Available online: <<https://worldcrunch.com/world-affairs/divide-conquer-aim-east-china-has-a-sharp-new-european-trade-strategy>>.

8. BUDEANU, A. (2018): The 16+1 Platform: China's Opportunities for Central and Eastern Europe. In: *Asia Focus*, 2018, 86, pp. 1-15.
9. CIBAL. (2022): Borrell to N1: By defending Bosnia, EU is defending its own values. [Online.] In: *International Information Center For Balkan Studies*, 2022. [Cited 17.3.2022.] Available online: <<https://www.cibal.eu/digital-library/9-politics/16376-borrell-to-n1-by-defending-bosnia-eu-is-defending-its-own-values>>.
10. CUI, H. (2020): China-EU Economic and Trade Relations have a Long Way to Go [Online.] In: *Chinese Social Sciences Today*, 2020. [Cited 10.7.2020.] Available online: <<https://www.imsilkroad.com/news/p/418552.html>>.
11. EMMOTT, R. (2019): Pence Presses Merkel over Nordstream, Iran Deal.[Online.] In: *Reuters*, 2019. [Cited 16.2.2019.] Available online: <<https://news.trust.org/item/20190216143128-rkzww>>.
12. EUROPEAN COMMISSION. (1997): Agenda 2000: For A Stronger and Wider Union [Online.] In: *Publications Office of the European Union*, 1997. [Cited 15.11.2021.] Available online: <<https://europeanlaw.lawlegal.eu/agenda-2000-for-a-stronger-and-wider-union/>>.
13. EUROPEAN COMMISSION. (1999): Stabilisation and Association Process [Online.] In: *European Commission*, 1999. [Cited 15.11.2020.] Available online: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/glossary/stabilisation-and-association-process_en>.
14. EUROPEAN COMMISSION. (2003): Steps Towards Joining [Online.] In: *European Commission*, 2003. [Cited 10.11.2019.] Available online: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/steps-towards-joining_en>.
15. EUROPEAN COMMISSION. (2019): EU-China: A Strategic Outlook. [Online.] In: *European Commission*. (2019) [Cited 1.2.2020.] Available online: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019JC0005>>
16. EUROPEAN COMMISSION. (2020a): Enhancing the Accession Process - A Credible EU Perspective for the Western Balkans. [Online.] In: *European Commission*. (2020) [Cited 20.2.2020.] Available online: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/enlargement-methodology_en.pdf>.
17. EUROPEAN COMMISSION. (2020b): Western Balkans: An Economic and Investment Plan to support the economic recovery and convergence. [Online.] In: *European Commission*. (2020) [Cited 6.10.2020.] Available online: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_1811>.
18. EUROSTAT. (2022): China-EU - international trade in goods statistics. [Online.] In: *European Statistics Explained*. (2022) [Cited 20.2.2022.] Available online: <<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics->

explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics#Recent_developments

19. FURAT, R. – TESAR, F. (Ed.) (2013): *China's Comeback to Former Eastern Europe: No Longer Comrades, Not Yet Strategic Partners*, Prague: Institute of International Relations, 2013. 281 pp. ISBN 978-80-87558-17-1.
20. GAO, L. (2021). A Chinese company undertook the successful closure of the Croatian Peljesac Sea-Crossing Bridge. [Online.] In: *Xinhuanet*, 2021. [Cited 29.7.2021.] Available online: <http://www.xinhuanet.com/fortune/2021-07/29/c_1127710481.htm>.
21. GLJAR, V.(2004): *The German Legacy in East Central Europe as Recorded in Recent German-Language Literature*. Rochester: Camden House, 2004. 195 p. ISBN:978-1571132567.
22. CENTRAL PEOPLE'S GOVERNMENT OF THE PRC. (2013): The Bucharest Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries. [Online.] In: *Central People's Government of the People's Republic of China*. (2013) [Cited 3.9.2014.] Available online: <http://www.gov.cn/jrzg/2013-11/26/content_2535458.htm>.
23. HARKINS, G. (2015): Marine Corps Sends Tanks, Weapons to Eastern Europe. [Online.] In: *Marine Corps Times*, 2015. [Cited 17.8.2015.] Available online: <<http://www.marinecorpstimes.com/story/military/2015/08/16/marine-corps-sendstanks-weapons-eastern-europe/31717923/>>.
24. HOFFMANN, S. (1997): Back to Euro-Pessimism, In: *Foreign Affairs*, 1997, 76,1, pp. 139-145.
25. HOFHANSEL, C. (2005): *Multilateralism, German Foreign Policy and Central Europe*, London: Routledge, 2005. 168 p. ISBN: 978-0415364065.
26. HYNEK, N. et al. (2009): The US-Russian Security "Reset": Implications for Central-Eastern Europe and Germany. In: *European Security* , 2009, 18, 3, pp.263-285.
27. CHEN, S. – GU, H. (2021): China-CEEC Cooperation has Performed Well in the Economic and Trade Field. [Online.] In: *Economic Daily*. (2021). [Cited 18.12.2021.] Available online: <http://paper.ce.cn/jjrb/html/2021-12/18/content_455218.htm>.
28. JIN, L. (2015): Evaluating the EU's Impacts on the Central and Eastern European Countries' External Economic Cooperation. In: *Chinese Journal of European Studies*, 2015, 2, pp. 29-41.
29. KANDILAROV, E. – WANG, Y. (2018): China and CEEC Relations in the Past 40 Years: Achievements, Changes and Prospect – Bulgarian point of view. In: *Journal of Xi'an Jiaotong University (Social Sciences)*, 2018, 38, 6, pp.76-82.

30. KARÁSKOVÁ, B. – HICKMAN, J. (2019): What Do Central and Eastern European Countries Want from China? Assessing 16+1 and Its Future. [Online.] In: *ChinaObservers*, 2019. [Cited 30.4.2019.] Available online: <<https://chinaobservers.eu/what-do-central-and-eastern-european-countries-want-from-china-assessing-161-and-its-future/>>.
31. KAVALSKI, E.(2017): China in Central and Eastern Europe: the Unintended Effects of Identity Politics. In: *Asia Europe Journal*, 2017, 17, pp. 403-419.
32. KAVALSKI, E.(2018): China's Belt and Road Initiative in Central and Eastern Europe. In: *Asian International Studies Review*, 2018, 19, 2, pp. 13-31.
33. LANG, K.O. (2019): Polens unersetzbarer Partner: Warschau vertieft den sicherheitspolitischen Bilateralismus mit den USA. In: *Stiftung Wissenschaft und Politik*, 2019,7,1, pp.1-8.
34. LI, K. (2013): Let the Road of Mutual Benefit and Win-Win become Wider and Wider – Premier Li Keqiang's Speech at the 3rd China-CEEC Economic and Trade Forum. [Online.] In: *Permanent Mission of the People's Republic of China to the United Nations Office at Geneva and other international organizations in Switzerland*, 2013. [Cited 26.11.2013.] Available online: <<https://www.mfa.gov.cn/ce/cegv/chn/bjzl/t1103498.htm>>.
35. LIU, Z. (2013): China and Central and Eastern Europe Cooperation: Issues and Countermeasures. In: *International Studies*, 2013, 5, pp. 73-82.
36. LORENZ, W. – PIOTROWSKI, M.A. (2014): Obama's Call to Congress May Spur Better Defense of Poland and the Region. In: *PISM Bulletin*, 80, 675, pp. 1-2.
37. MATURA, T. (2019): China-CEE Trade, Investment and Politics. In: *Europe-Asia Studies*, 71, 3, pp. 388-407.
38. MINISTRY OF COMMERCE. (2016): The Ministry of Commerce Holds the 2nd Press Conference on China-CEEC Ministerial Meeting on Promoting Economy and Trade Cooperation and China-CEEC Investment and Trade Expo. [Online.] In: *Ministry of Commerce, The People's Republic of China*, 2016. [Cited 3.6.2016.] Available online: <<http://english.mofcom.gov.cn/article/pressconferenceinyears/2016/201606/20160601334397.shtml>>.
39. MORLINO, L. – SADURSKI, W. (Ed.) (2010): *Democratization and the European Union Comparing Central and Eastern European Post - Communist Countries*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2010. 288 p. ISBN-13 978-0415560443.
40. POMPEO, M. (2020): Secretary Michael R. Pompeo At the Three Seas Virtual Summit and Web Forum. [Online.] In: *U.S. Embassy in Estonia*, 2020. [Cited 19.10.2020.] Available online: <<https://2017-2021.state.gov/secretary-michael-r-pompeo-at-the-three-seas-virtual-summit-and-web-forum/index.html>>.

41. RHODES, M. (2012): Obama and the "New Europe". [Online.] In: *Marshall Center Occasional Paper*, 2012. [Cited 23.11.2012.] Available online: <<https://www.marshallcenter.org/en/publications/occasional-papers/obama-and-new-europe>>.
42. ROMANIA INSIDER. (2019): Romania, US Sign Memorandum on 5G Technologies "In Line with Rule of Law Principles". [Online.] In: *Romania Insider*, 2019. [Cited 22.8.2019.] Available online: <<https://www.romania-insider.com/romania-us-5g-memorandum>>.
43. RUNDE, D. – BANDURA, R. (2018): The BUILD Act Has Passed: What's Next? [Online.] In: *Center for Strategic and International Studies*, 2018. [Cited 15.11.2019.] Available online: <<https://www.csis.org/analysis/build-act-has-passed-whats-next>>.
44. SHEVIN-COETZEE, M. (2019): The European Deterrence Initiative. [Online.] In: *The Center for Strategic and Budgetary Assessment*, 2019. [Cited 13.12.2019.] Available online: <https://csbaonline.org/uplpads/documents/EDI_Format_FINAL.pdf>.
45. SHI, Y. (2018): EU Foreign Investment Regulatory Reform: Motivation, Resistance and Dilemma, In: *Chinese Journal of European Studies*, 2018, 1, pp.114-134.
46. SOARE, S. (2012): Beijing's Central and Eastern European Charm Offensive: The Implications of China's Growing Presence in the New Europe. [Online.] In: *Center for European Policy Analysis*, 2012. [Cited 3.9.2014.] Available online: <https://www.academia.edu/3043638/Beijing_s_Central_and_Eastern_European_Charm_Offensive_The_Implications_of_China_s_Growing_Presence_in_the_New_Europe>.
47. SZUNOMÁR, Á. (Ed.) (2014): *Chinese investments and financial engagement in Visegrad countries: myth or reality?* Budapest: Centre for Economic and Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, 2014. 178 pp. ISBN 978-963-301-615-2.
48. TAMKIN, E. (2019): For Love or Money? Why Central European Leaders Are Visiting the White House. [Online.] In: *The Washington Post*, 2019. [Cited 2.5.2019.] Available online: <https://www.washingtonpost.com/world/2019/05/02/love-or-money-why-central-european-leaders-are-visiting-white-house/?noredirect=on&utm_term=.49d354e89a4d>.
49. THE STATE COUNCIL INFORMATION OFFICE OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. (2021): China became the EU's Largest Trading Partner in 2020. [Online.] In: *The State Council Information Office of the People's Republic of China*, 2021. [Cited 16.2.2021.] Available online: <<http://www.scio.gov.cn/m/37259/Document/1698718/1698718.htm>>.
50. THE WHITE HOUSE. (2017): Remarks by President Trump at the Three Seas Initiative Summit. [Online.] In: *US Embassy & Consulates in Russia*, 2017.

- [Cited 6.7.2017.] Available online: <<https://ru.usembassy.gov/remarks-president-trump-three-seas-initiative-summit/>>.
51. TONCHEV, P. (2019): Gotta Serve Somebody? Not Necessarily: Europe in the US-China Crossfire. [Online.] In: *Chinaobservers*, 2019. [Cited 13.2.2022.] Available online: <<https://chinaobservers.eu/gotta-serve-somebody-not-necessarily-europe-in-the-us-china-crossfire/>>.
 52. U.S. DEPARTMENT OF STATE. (2019): Fact Sheet on U.S. Opposition to Nord Stream 2. [Online.] In: *U.S. Department of State*, 2019. [Cited 27.12.2019.] Available online: <<https://2017-2021.state.gov/fact-sheet-on-u-s-opposition-to-nord-stream-2/index.html>>.
 53. VAUGHN, O. (2015): Army Europe Expands Operation Atlantic Resolve Training to Romania, Bulgaria. [Online.] In: *U.S. Army*, 2015. [Cited 24.3.2015.] Available online: <https://www.army.mil/article/145053/Army_Europe_expands_Operation_Atlantic_Resolve_training_to_Romania__Bulgaria/>.
 54. WANG, B. (2010): FDI in Central and Eastern European countries declines. [Online.] In: *Economic Daily*, 2010. [Cited 2.7.2010.] Available online: <<https://www.chinanews.com.cn/cj/2010/07-02/2376801.shtml>>.
 55. WEMER, D.(2019): Central Europe Ready to Lead on Strengthening the Transatlantic Bond. [Online.] In: *Atlantic Council*, 2019. [Cited 18.7.2019.] Available online: <<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/central-europe-ready-to-lead-on-strengthening-transatlantic-bond/>>.
 56. WONG, E. (2019): U.S. Versus China: A New Era of Great Power Competition, but without Boundaries. [Online.] In: *The New York Times*, 2019. [Cited 26.6.2019.] Available online: <<https://www.cnas.org/press/in-the-news/u-s-versus-china-a-new-era-of-great-power-competition-but-without-boundaries>>.
 57. XINHUA NEWS AGENCY. (2018):China's Policy Paper on the European Union.[Online.] In: *Central People's Government of the People's Republic of China*, 2018. [Cited 18.12.2020.] Available online: <http://www.gov.cn/xinwen/2018-12/18/content_5349904.htm>.
 58. XINHUA NEWS AGENCY. (2020): Xi Jinping Holds Joint Meeting with EU Leaders. [Online.] In: *Ministry of Commerce of People's Republic of China*, 2020. [Cited 15.9.2020.] Available online: <<http://www.mofcom.gov.cn/article/i/jyj/m/202009/20200903001370.shtml>>.
 59. XINHUA NEWS AGENCY. (2021): Keeping up the Momentum and Working Together for A New Chapter in China-CEEC Cooperation, Keynote Speech by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China At the China-CEEC Summit. [Online.] In: *Central People's Government of the People's*

- Republic of China*, 2021. [Cited 9.2.2021.] Available online: <http://www.gov.cn/gongbao/content/2021/content_5588813.htm>.
60. YANG, Y. – GAO, G.(2017): *Die Beziehungen Zwischen Deutschland Und Mittel-Und Osteuropa Nach Dem Kalten Krieg*. Beijing: Social Sciences Academic Press, 2017. 371 p. ISBN 9787520101790.
61. ZHANG, X. (2019): The construction of the expressway project undertaken by a Chinese company in Bosnia and Herzegovina officially started. [Online.] In: *Xinhuanet*, 2019. [Cited 23.11.2019.] Available online: <http://big5.xinhuanet.com/gate/big5/m.xinhuanet.com/2019-11/23/c_1125266030.htm>.
62. ZHU, X. (2014): Relationship between Central and Eastern Europe and America after the Cold War. In: *Academic Journal of Russian Studies*, 2014, 6, pp. 7-16.
63. ZHU, X. (2017): A Brief Discussion on the Interest Pattern of Major Powers in Central and Eastern Europe and Its Influence on "16+1 Cooperation". In: *Area Studies and Global Development*, 2017, 2, pp. 35-53.
64. ZUO, S.(2014): Sinoma Construction Company won the highest building award in Bulgaria.[Online.] In: *Chinanews*, 2014. [Cited 11.12.2014.] Available online: <<https://www.chinanews.com.cn/cj/2014/12-11/6869297.shtml>>.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava
2022, Volume XX., Issue 3, Pages 277 – 290

DOI: <https://doi.org/10.53465/SJIR.1339-2751.2022.3.277-290>

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 23. 3. 2022 | Accepted: 31. 8. 2022 | Published 15. 9. 2022

AKO JE MOŽNÉ, ŽE EŠTE NEDOŠLO K TRETEJ SVETOVEJ VOJNE?

WHY IS THERE NO THIRD WORLD WAR YET?

*Atahan Demirkol*¹

Štúdia si kladie otázku, ako je možné, že nedošlo k tretej svetovej vojne, keď uplynulo viac ako 75 rokov od druhej svetovej vojny. Prvá a aj druhá svetová vojna patrili z politického, ekonomického a vojenského hľadiska medzi najvýznamnejšie udalosti 20. storočia. Proces, ktorý sa skončil prvou a druhou svetovou vojnou, sa však začal už v 19. storočí. Nerovnováha v medzinárodnom priestore, nerovnomerné vyzbrojovanie, neexistencia globálneho ekonomického trhu a neexistencia medzinárodných organizácií vyústili do prvej a druhej svetovej vojny. Vzájomná ekonomická závislosť a vznik globálneho trhu z perspektívy liberalizmu, ako aj z hľadiska medzinárodného práva, medzinárodných organizácií a zvyšujúce sa vyzbrojovanie a „vyváženie“ teroru boli použité na pochopenie, prečo ešte neprišlo k tretej svetovej vojne.²

Kľúčové slová: medzinárodné vzťahy, teórie medzinárodných vzťahov, tretia svetová vojna, liberalizmus, realizmus

This study questions why World War III (WWIII) has not happened in more than 75 years since World War II (WWII). World War I (WWI) and WWII were among the most significant events of the 20th century in political and military terms. However, the process that ended with WWI and WWII had started at least in the 19th century. The imbalance in the international area, uneven armament, lack of the global economic market, and non-existence of international organizations triggered WWI and WWII. In this regard, this study analyzes the lack of WWIII through two main theories of International

¹ Atahan Demirkol, MSc., Ph.D. Candidate, Research Assistant. Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Afyon Kocatepe University, Afyonkarahisar, Turkey, e-mail: ademirkol@aku.edu.tr

Atahan Demirkol holds an MSc degree from Middle East Technical University, Turkey. He is currently a Ph.D. candidate and research assistant at Afyon Kocatepe University, Turkey. The author is also an independent researcher at Foreign Policy Institute, Turkey. His main research areas are international migration, international security, and international law.

² This paper is an outcome of the Ph.D. course taken at Afyon Kocatepe University. The author would like to thank Assist. Prof. Dr. Zelkif Polat.

Relations (IR). The economic interdependence and the emergence of the global market from the liberal perspective as well as the international law and organizations and increasing armament and balance of terror through realism have been used to understand why there is no WWIII yet.

Key words: international relations, world war III, international relations theories, liberalism, realism

JEL: F51, N40

1 INTRODUCTION

World Wars are the most devastating events in the human history. Each World War had its consequences, and they were only able to analyze over years. As Freedman notes, The Great War took the name of WWI after WWII as there had been no expectation for another World War (Freedman, 2001). In this respect, expecting WWIII is more than waiting for the new episode of the series. WWI and WWII occurred under certain economic, political, social, and military conditions. Therefore, it is possible to say that the pre-war system prepared the suitable conditions for war (Eralp et al. 2019, p. 64).

There were various reasons for WWI (Gillette 2006, p. 45). Indeed, a comprehensive system leads to war, and when the pieces of the puzzle merge, the war begins. Among the other ones, economic reasons for war, especially through a Marxist reading, have been highlighted by scholars (Hewitson 2014, p. 21). According to the Marxist view, wars are inevitable due to capitalism, which can only ended after demolishing the capitalist economy (Joll and Martel 2013, p. 185). Hence, Marxism interprets WWI through the lens of wild capitalism (Joll and Martel 2013, p. 185). The wild capitalism that led to WWI was built upon searching for new resources, gaining more profits, finding a cheap labor force, and access to raw materials (Joll and Martel 2013, p. 214). Thus, the special conditions before WWI were essential in economic terms.

Germany's increasing economic and military power over the European continent was another reason for the conditions that ended with war as it unbalanced the military capacity among countries (Hewitson 2014, p. 35). The visible reason behind the outbreak of WWI, the murder of Franz Ferdinand by a Serbian on June 28, 1914, is not just enough to understand the incidents that led to WWI. When the murder happened, it was not perceived as an extraordinary issue that could cause the war. Rather, it was expected that other states would solve the problem through interventions (Howard 2002, p. 19). Besides that, Germany had been preparing for a war for a long time as it was increasing its military capacity. The armament of Germany was higher than other European countries (Howard 2002, p. 23). As Roberts (2003, p. 193) put it, Germany had been psychologically ready for war even the trigger was not pulled by her. Shortly, these were the other causes for WWI.

1919 Versailles Treaty clearly pointed out that Germany was responsible for WWI (Winter and Prost 2005, p. 34). The provisions of the Treaty, which was named as Versailles Dictate by Germany, also prepared the conditions for WWII. Although the end of WWI, 1919 Peace, and Wilson Principles created a sense of peace around the world, the efforts for prevailing the peace on the earth did not last long. The attempt for liberal institutionalism by the United States of America (USA) through the League of Nations was failed because of the non-participation of the USA in the organization after a referendum, and the impact of the League of Nations weakened (Demirkol 2021, p. 3). The organization's main goal was to maintain international peace and prevent a possible WWII. 26 out of 42 members of the organization were outside of Europe; thus, we can conclude that it did not only aim to European peace (Roberts 2003, p. 254). However, the retaliation of Germany after the Versailles Dictate failed the efforts for liberalism, and the capitalist crises after such as the Great Depression of 1929 and the economic imbalance subsequent to WWI led to another war – WWII.

In short, WWI and WWII had their own reasons and factors that led to war. Among them, we could count economic conditions, military conditions, and lack of proper international organization and law. However, after WWI and WWII, IR scholars began to deal with international peace, international organizations, the nature of IR, and the relationship between states. Namely, liberalism and realism were introduced to the IR field to study these concepts. In this paper, we aim that the lack of WWIII could be analyzed through the two main problem-solving theories, liberalism and realism. Therefore, we employed these two theories to understand why WWIII has not happened yet. Accordingly, the first section will look upon the liberal theory and its perspectives to prevent a world war. Then, the second section will focus on the realist theory and Mutually Assured Destruction (MAD) and balance of terror in terms of realist mechanisms that prevent a possible WWIII. The readers should be aware of that; this paper does not propose that there will not be a WWIII at any time. Rather, this paper attempts to draw a framework to understand why it has not happened since WWII and why it is not really possible in the near future.

2 LITERATURE REVIEW AND METHODOLOGY

The possibility of emergence of WWIII has always been a catchy topic for IR scholars. Yet, the existing literature regarding WWIII, its possibility, causes, implications, and emergence is scarce. There are several studies, which debate about WWIII. This section will provide a brief information about limited existing literature on WWIII.

Freedman (2001) has argued whether the war against al-Qaeda after September 9, 2001 could be perceived as WWIII. He concluded that the attempts to call this campaign as WWIII would be the view of al-Qaeda as they put themselves into

a position where the world politics regarding Muslim people occur around them. Sabin (1986) published his book to discuss the fear of WWIII in Britain. He highlighted that there has been an anxiety about possible WWIII. Marcos (1997) has, on the other hand, called Cold War as the Third World War and discussed the Fourth World War. He (1997) claimed that Fourth World War has begun. Scholars such as Marshall (1999) have attempted to approach the WWIII issue from a different angle. Marshall (1999) concludes that WWIII is Third World's war against Euro-centric colonial global system. Indeed, generally speaking, WWIII has been understood as Third World's war against First World countries in respect to colonialism, exploitation, and use of international law as a hegemonic tool especially by Third World Approach to International Law scholars (TWAILers).³

The originality and unique value of this study derives from the scarcity of above-cited literature regarding the WWIII. There are few studies solely focusing on WWIII, therefore this paper attempts to fill this gap in the existing literature to provide insights about WWIII through the lens of realism and liberalism as the mainstream theories of IR.

This study follows a literature review and theoretical discussion as the methodology. Therefore, naturally it is qualitative. Secondary sources as scientific articles and books have been used to further evaluate the issue of WWIII. To comprehend the issue in detail, this paper has utilized two mainstream IR theories: liberalism and realism. On the one hand, liberal school of IR is generally employed through the ideas of Moravcsik (1992) regarding liberalism and international law nexus. On the other hand, we have used Carr (2016) as the main source of realist IR theory. Various scholars and debates have been added to the study to elaborate the liberalism and realism nexus regarding why there is no WWIII yet.

3 TO THE INTERDEPENDENT ECONOMIES, INTERNATIONAL LAW, AND ORGANIZATIONS: LIBERALISM

Liberalism is mainly founded on the grounds of building and keeping peace through international law, international organizations, and economic interdependence. It provisions a world system that interconnects countries. In that interconnected system, the belief is that declaring war would be harder than before as it will harshly affect each party of the system. Therefore, the increasing costs of the war because of globalization will be a buffer mechanism at the brink of war (Rowe 2005, p. 407).

In the field of IR, liberalism is mostly associated with utopianism as a criticism against it (Özpek 2021, p. 128). The utopian understanding or labeling of liberalism comes from its views on peacebuilding and maintaining it through international law, international organizations, and cooperation. Yet, its roots could be found in the 18th

³ More on TWAIL see Chimni (2006), Mutua (2000), Kırdım (2021).

century in the studies of Bernard Mandeville and Adam Smith (Booth and Erskine, 2016). According to Burchill, liberalism has affected almost all modern industrial societies due to the European Enlightenment (Burchill 2005, p. 55). There is also a distinction between liberalism and idealism (Gözen 2021, p. 80), but we will use them interchangeably in the limitations of that study. Liberalism generally refers to the rights to life, freedom, and property for individuals, and it is a moral proposition (Meiser 2017, p. 22). In this regard, liberalism is related to Immanuel Kant, John Stuart Mill, Woodrow Wilson, Hugo Grotius, and John Locke (Moravcsik 1992, p. 1; Russett 2013, p. 95).

The philosophical grounds of liberalism assume that human nature is good (Eralp 2019, p. 62). Thus, humans have habitual moral values (Moravcsik, 1992, p. 5). Because of that, democracy, international trade, and international organizations are the preventive factors for conflicts (Russett 2013, pp. 101-102). This argument is also highlighted in the study of Kant, *Perpetual Peace* (1795) (Kant, 1983). According to him, democratic republics avoid war with each other. The proliferation of democratic republics, thus, will prevail the universal peace. Democratic republics are expected to abide by international law and participate in international organizations. Hence, Kantian liberalism suggests that increasing democracy will promote international law and organizations so that peace will be sustained. In his perspective, there are three conditions for international peace: the proliferation of republican governments, international law, and universal hospitality (Özpek 2021, p. 140). These arguments provide the basis that international law will be the guardian for international peace and non-conflict. Although the IR system is defined as anarchic by realism, liberalism proposes that international law will be regulating and maintaining the hierarchical structure in IR to keep the system under control. Yet, these arguments were falsified after the emergence of WWII; though, there had been League of Nations as an international organization to prevent any conflict. Therefore, the criticisms of liberalism began after WWII (Özpek 2021, p. 143).

The most significant figure for IR in terms of liberalism is Woodrow Wilson, who opened the way for a liberal IR system through his fourteen principles. Accordingly, the emergence of IR as an independent field of study occurred after Woodrow Wilson School in Aberystwyth in 1919 (Smith 2015, p. 14). WWI led to some efforts for preventing any other conflict because of the devastating effects of the war. Despotic states, non-responsibility of leaders to the citizens, and lack of international mechanism were counted in the reasons for WWI (Eralp 2019, p. 61). During WWI, Wilson had always highlighted a common gain for all humanity in regard to the end of the war and focused on the collective security perspective after WWI (Fleming 1956, p. 612). The collective security concept was offered by regular people instead of diplomats as a response of humanity to the wars (Stromberg 1956, p. 250). On January 8, 1918, Woodrow Wilson announced his fourteen principles

prioritizing the prohibition of secret agreements, freedom of the seas, equal trade opportunities, and the establishment of the League of Nations (Snell, 1954). Therefore, Wilson proposed the main arguments and ideas for liberal IR theory: A new world order should be founded upon the principles of international law and international organizations with respect to open diplomacy. Yet, the failed efforts of the League of Nations to prevent the emergence of WWII have been criticized among IR scholars. Though there have been criticisms, Stromberg noted that the failed efforts were not a result of the failed liberal system per se. The reason was the disbelief of the big countries to the system and principles of the liberal IR theory (Stromberg 1956, p. 253).

The economic situation after WWI is an essential topic to analyze regarding the results of the war and the conditions that led to WWII. WWI caused an economic boom among the non-European countries, whereas it destroyed the European economies (Roberts 2003, p. 256). Notably, Germany was affected by the economic sanctions of the Versailles Treaty (Broadberry and Harrison 2005, p. 539). Because of the Treaty, Germany was under a heavy economic burden as a part of the strategy to weaken their economy and military. The country, whose economy was crushed due to the war compensations and whose military capacity was limited, became an uprising problem in Europe in 1935 (Roberts 2003, p. 348). Hitler, as a charismatic leader, got to the stage in 1921 as the pioneer of Nazis. Hitler's charisma triggered the nationalism in Germany against the Versailles Dictate and sparked the national identity consciousness (Roberts 2003, p. 350).

Although Altman suggests that the territorial conquests have been decreasing since 1945 due to the territorial integrity norm, he also provides the data for increasing small-size conquests around the world (Altman, 2020). This is an important point that readers should focus on. Liberalism, through international norms such as territorial integrity and prohibition of the act of aggression, prevents a total war between states. Yet, there are still attempts to outbreak wars in terms of conquering relatively small parts of independent countries. As in the case of South Ossetia, Crimea, and the recent Russian invasion of Ukraine, the readers should still remind that these events were not and have not been evolved to WWII because of the international mechanisms.

The first attempt after WWI to limit the act of aggression was the Kellogg-Briand Pact -or the Pact of Paris-, which was signed in 1928, explicitly outlawed war. It introduced the collective security perspective in a legal document. The two provisions of the Pact were renouncing the war and finding peaceful solutions to disputes among states in Article 1 and Article 2 (Josephson, 1979). Yet, the Pact has greatly been criticized for not being effective as such it could not prevent WWII. Nevertheless, the second attempt to outlaw the act of aggression among states has been successful so far; even there have been some events. The United Nations (UN) Charter of 1945, Article 2 clearly recognized the territorial integrity norm and prohibited the

act of aggression. According to Article 2 of the UN Charter, “*All Members shall settle their international disputes by peaceful means in such a manner that international peace and security...*” and “*All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state... .*”

The binding rules of international law and agreements that have been signed and ratified by states are obstacles to abusing territorial integrity norms, which means threatening a state’s independence or using force against it. On the other hand, Altman notes that false optimism might be a cause of war (Altman, 2015). The strategist sometimes falsely be optimistic about the possible outcomes and the result of the war, that is, self-esteem about winning the war. In such psychology, the countries may get to the brink of war. However, the strategists also should think about the possible sanctions caused by international law, organizations, and the global economic system.

Although the world has witnessed civil wars, annexations, and invasions, there has not been WWII yet. The question of this section is how one could explain this through liberalism, although there have been several acts of aggression since 1945. There are basically three factors here: international law, international organizations, and economic globalization or global market.

From the UN and collective security perspective, one can claim that international law and organizations have become a buffer mechanism for outbreaking a war. The provisions of the agreements legally bound the parties to the international agreements. Therefore, their capacity to act independently and make decisions about the act of aggression is limited. The countries are aware that if they do not abide by the rules, they will face international criticisms, which will result in sanctions both economically and politically.

Economic sanctions are vital for a country that is planning an unlawful military action. Thanks to the interdependent global economic system and globalization, all of the banks and individuals’ transactions are connected. Using global systems such as SWIFT and payment intermediaries such as VISA are limiting the options of an aggressor state for taking action. Because of the possible sanctions on transaction and payment systems, a country’s economy could shrink. Therefore, globalization erodes the independence of a state as it has been criticized, yet in a better way when it comes to international security.

4 BALANCE OF TERROR: A REALIST PLAYGROUND

The book written by E. H. Carr, *The Twenty Years’ Crisis: 1919-1939* has been attributed to be the beginning of realist IR theory (Carr, 2016). Carr opposes the idea of liberalism, which discusses the ideal order instead of real issues, and calls liberals as utopians. Instead, Carr proposes to discuss what is happening and what is there and builds the realist IR theory around the power and interest of states

(Eralp 2019, p. 71). As liberal theory has its philosophical grounds, so does realist theory (Donnelly, 2005). The philosophical foundations of realist theory come from Thucydides (2009), Hobbes (2011), and Machiavelli (2003).

Except for the philosophical background, realist IR theory was developed especially after WWI on the idea of League of Nations and international law could not prevent WWII as liberals had claimed. Therefore, according to realist theory, IR is anarchical, power-based, and interest-based. Moreover, it criticizes the perpetual peace or universal peace approach of liberal theory, referring to it as a utopia. In this regard, Morgenthau was affected by Hobbes while determining the main principles of realism and referring to the dark sides of human nature (Eralp 2019, p. 73). According to realism and specifically to Morgenthau, humans are selfish and driven by self-interest (Eralp 2019, p. 73). Hence, Morgenthau explained IR through national interest and international power. Power is the main factor for Morgenthau as he believes that nations can only defend their interests in accordance with their power (Eralp 2019, p. 74).

Realist scholars generally accept that IR has been founded on competition and struggle (Ersoy 2021, p. 167), and the IR system is also anarchic (Donnelly 2005, p. 31), which was embedded into the realist theory by Thomas Hobbes (Ersoy 2021, p. 167; Hobbes, 2011). From another aspect, the main actor in the field of IR and the international system is states. Therefore, realism is a state-centered approach to IR. From the realist perspective, states' ultimate goal is to survive (Antunes and Camisao 2017, p. 15; Ersoy 2021, p. 169). To achieve this end, the main tool is power (Ersoy 2021, p. 170). In short, one could say that realism supports the struggle in the anarchic IR system; it is state-centered and focused on survival, that is, prioritizing power.

The proliferation of MAD and nuclear proliferation has made the world more dangerous for some scholars. Yet, at the same time, MAD also create a safe environment as they provide the basis for the balance of terror. "*MAD is a product of the 1950s' US doctrine of massive retaliation, and ... it has remained the central theme of American defense planning for well over three decades*" (Parrington, 1997). The theory behind MAD is that there will be a balance between the military powers of the countries, and they will have to consider the destructive results of an attack on another country. There has been a belief from 1949 to so on that there will be no nuclear war because of the nuclear capacities of several parties around the world (Rowen 2004, p. 2).

The USA played the global security provider against the Soviet threat throughout the Cold War (Demirkol, 2021). To put it correctly, the European countries' wealth has been produced on the military expenditures of the USA (Kagan, 2004). Therefore, the bipolar world order was created between the USA and United Soviet Socialist Republics (USSR). In a bipolar world order, the balance of terror was the key to not having a total war or combat between the two parties. The balance of

terror, which could also be referred to as deterrence, has helped keep and maintain the peace since 1945, especially after the Cold War (Krepinevich 2019, p. 62). The term deterrence in IR can be defined as “*the use of threats by one party to convince another party to refrain from initiating some course of action*” (Huth 1999, p. 26).

The theory of deterrence was a perfect tool during the Cold War when the balance of terror was working between each party, namely the USA and the USSR (Kibaroglu 2006, p. 123). Indeed, deterrence is still a favorable policy for the USA and Russia. Furthermore, Iran has also joined the deterrence game through its nuclear power. Such a nuclear proliferation does not look good for world security at first sight. Yet, the balance of terror may be why the world has not witnessed WWIII since WWII. In this respect, the theory of deterrence has been a widely discussed issue among IR scholars (Huth 1999, p. 25). Deterrence is only useful for peacekeeping if there is a balance between the powers of the related parties. Such as in the case of the Cold War, both parties were almost equal in terms of their deterrence capacity, which is related to the other concept, balance of terror. It was believed that the theory of deterrence would have no more to do with the Post-Cold War era (Quackenbush 2011, p. 741), yet it still has a significant point for preventing the outbreak of WWIII. Equal nuclear proliferation or having almost equal nuclear powers limit states to act irresponsibly to world peace. Namely, the Nuclear Peace Hypothesis suggests the idea that nuclear proliferation will decrease the risk of conflicts among states. In his research, Rauchhaus has tested the hypothesis and found out that nuclear power promotes strategic stability, although it increases the risk of taking over low-level disputes (Rauchhaus, 2009). General deterrence might be defined as an everyday practice rather than a deterrence tactic over a crisis, and as Quackenbush suggests, “*if general deterrence succeeds, crises and wars do not occur*” (Quackenbush 2010, p. 61). His study also provided that perfect deterrence theory has empirical grounds (Quackenbush, 2010). Hence, we could conclude that deterrence still has to do with IR and conflict studies.

The reason for this section is to understand realist theory’s approach to possible WWIII. We could easily claim that world order is about power through a realist lens. In terms of military and economic power, power is the ultimate goal of states. By means of military power, we can utilize deterrence and balance of terror. When a country starts to increase its military capacity, that action should be understood as a threat from another country. Then, the other country also attempts to increase its military power. This situation basically creates a security dilemma in IR. The security dilemma is “*many of the means by which a state tries to increase its security decrease the security of others*” (Jervis 1978, p. 169). Defensive realism approaches security dilemma as a cooperative factor between states (Tang 2009, p. 588). The cooperation between states creates camps and leads to the balance of terror after a threshold for

armament. When the balance of terror is reached, it is then extremely hard to outbreak a war.

Shortly, the realist power relations, deterrence, nuclear peace hypothesis, and MAD could be useful to understand why WWII has not happened yet. Increasing military capacities of various countries around the world contributes to the balance of terror, therefore, maintaining international peace in terms of a total World War. Yet, the readers should be carefully approached to these arguments due to the fact that there will always be weak states. The states, which create and sustain the balance of terror, that is, the big countries, may have a try on the weak states to such an invasion or annexation. As the topic of this paper deals with WWII, we can conclude that the realist explanations contribute to the understanding of the lack of WWII, yet there are reservations for other conflicts between powerful and weak states.

5 CONCLUSIONS

It is not easy to answer why there is no WWII yet. However, this paper attempted to draw a framework through two mainstream IR theories, namely, liberalism and realism.

Liberalism is mostly cited in IR as the understanding that promotes international law, international organizations, cooperation, and the global economic market. The paper suggests that all of these means of liberalism could be useful for understanding the lack of WWII. The tendency around the world to join international cooperation organizations widen the global economic market and binding international law agreements and regulations do limit the states' use of force against other states. Therefore, the liberal limitations on states' decision-making process are essential to approaching the question of WWII. Organizations such UN promotes world peace through its Charter and mechanisms and strictly prohibit the use of force and act of aggression. These factors have contributed to the lack of WWII since 1945.

Against the liberal understanding of IR, realism criticizes the utopian approach to global international relations. Instead of liberal values, realism promotes the idea of power, the self-interest of states, and anarchical world order. Given that, military capacity is the vital concept for a realist understanding of IR. Increasing military power causes a security dilemma for other countries and provokes them to make investments in their militaries as well. The dilemma, at one point, creates a balance of terror among powers. When the level is reached, deterrence theory begins to be useful for preventing conflicts. As suggested in the nuclear peace hypothesis, imagining that the political camps around the world have almost equal nuclear power, who would start WWII? MAD comes to the stage at this point and highlights that such war could be the end for all of humanity as mutually destroying both parties.

This paper should be approached cautiously. This paper explicitly attempts to argue the lack of WWII through liberalism and realism. It does not consider interstate

conflicts. Our focus here was a total World War. Indeed, liberalism and realism have weak points to explain the causes of interstate conflicts or conflicts between weak states and powerful states. Yet, the paper provides the expectation of the lack of WWII in the near future because of the liberal institutions and realist security understandings.

REFERENCES:

1. ALTMAN, D. (2015): The Strategist's Curse: A Theory of False Optimism as a Cause of War. In: *Security Studies*, 2015, 24, 2, pp. 284-315.
2. ALTMAN, D. (2020): The Evolution of Territorial Conquest After 1945 and the Limits of the Territorial Integrity Norm. In: *International Organization*, 2020, 74, 3, pp. 490-522.
3. ANTUNES, S. – CAMISAO, I. (2017): Realism. In: McGlinchey, S. –Walters, R. – Scheinpflug, Ch. (Ed.) *International Relations Theory*. E-International Relations Publishing, 2017. pp. 15-21. ISBN 9781910814192.
4. BOOTH, K. – ERSKINE, T. (2016): *International Relations Theory Today*. Cologne: John Wiley & Sons, 2016. ISBN 978-1-5095-0834-1.
5. BROADBERRY, S. N. – HARRISON, M. (2005): *The Economics of World War I*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN 978-0-511-13152-3.
6. BURCHILL, S. (2005): Liberalizm. In: Linklater, A. – Devetak, R. (Ed.) *Theories of International Relations*, 3rd ed. Palgrave Macmillan, 2005. pp. 55-83. ISBN 978-1403948656.
7. CARR, E. H. (2016): *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: Reissued with a New Preface from Michael Cox*. Springer, 2016. ISBN 978-1-349-95075-1.
8. CHIMNI, B.S. (2006): Third World Approaches to International Law: A Manifesto. In: *International Community Law Review*, 2006, 8, 1, pp. 3-27. <https://doi.org/10.1163/187197306779173220>
9. DEMIRKOL, A. (2021): Understanding American Strategic Culture and Foreign Policy Through Robert Kagan: A Review. In: *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 2021, 4, 1, pp. 1-17.
10. DONNELLY, J. (2005): Realism. Linklater, A. – Devetak, R. (Ed.) *Theories of International Relations*, 3rd ed. Palgrave Macmillan, 2005. pp. 29-54. ISBN 978-1403948656.
11. ERALP, A. (2019): Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması. In: Dağı, İ. et al. (Ed.) *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*. 16th ed., pp. 57-88. İletişim Yayınları, 2019. ISBN 978-975-470-556-0.

12. ERALP, A. et al. (2019): *Devlet, sistem ve kimlik: uluslararası ilişkilerde temel yaklaşımlar*. 16th ed. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019. ISBN 978-975-470-556-0.
13. ERSOY, E. (2021): Realizm. In: Gözen, R. (Ed.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. 2nd ed., İletişim Yayınları, 2021. pp. 165-96. ISBN 978-975-05-1670-2.
14. FLEMING, D. F. (1956): Woodrow Wilson and Collective Security Today. In: *The Journal of Politics*, 1956, 18, 4, pp. 611-624.
15. FREEDMAN, L. (2001): The Third World War? In: *Survival*, 2001, 43, 4, pp. 61-88.
16. GILLETTE, A. (2006): Why Did They Fight the Great War? A Multi-Level Class Analysis of the Causes of the First World War. In: *The History Teacher*, 2006, 40, 1, pp. 45-58.
17. GÖZEN, R. (2021): İdealizm. In: Gözen, R. (Ed.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. 2nd ed., İletişim Yayınları, 2021. pp. 73-126. ISBN 978-975-05-1670-2.
18. HEWITSON, M. (2014): *Germany and the Causes of the First World War*. Bloomsbury Publishing, 2014. ISBN 978-1-8597-3965-8.
19. HOBBS, T. (2011): *Leviathan*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2011. ISBN 9781726485333.
20. HOWARD, M. (2002): *The First World War*. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 0-19-280445-6.
21. HUTH, P. K. (1999): Deterrence and international conflict: Empirical Findings and Theoretical Debates. In: *Annual Review of Political Science*, 1999, 2, 1, pp. 25-48.
22. JERVIS, R. (1978): Cooperation Under the Security Dilemma. In: *World Politics*, 1978, 30, 2 pp. 167-214.
23. JOLL, J. – MARTEL, G. (2013): *The Origins of the First World War*. London: Routledge, 2013. ISBN 978-0-582-42379-4.
24. JOSEPHSON, H. (1979): Outlawing War: Internationalism and the Pact of Paris. In: *Diplomatic History*, 1979, 3, 4, pp. 377-90.
25. KAGAN, R. (2004): *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York: Vintage Books, 2004. ISBN 9781400034185.
26. KANT, I. (1983): *Perpetual Peace and Other Essays*. Hackett Publishing, 1983.
27. KIBAROĞLU, M. (2006): Kitle imha silahları ile terör: kıyametin yeni eşiği mi? In: *Avrasya Dosyası*, 2006, 12, 3, pp. 119-37.
28. KIRDİM, Ş. E. (2021): TWAIL’i Anlamak: Uluslararası Hukuka Eleştirel Bir Yaklaşım. In: *Public and Private International Law Bulletin*, 2021, 41, 1, pp. 129-158.

29. KREPINEVICH, A. F. J. (2019): The Eroding Balance of Terror: The Decline of Deterrence. In: *Foreign Affairs*, 2019, 98.
30. MACHIAVELLI, N. (2003): *The Prince*. New York: Penguin Publishing Group, 2003. ISBN 9780140449150.
31. MARCOS, S. (1997): The fourth world war has begun. In: *The Zapatista Reader*, 1999, pp. 270-285.
32. MARSHALL, M. (1999): *Third World War*. [Online.] In: *Center for Systemic Peace*, 1999. [Cited 24.7.2022.] Available online: <<https://policycommons.net/artifacts/2483374/thirdworldwar/3505693/>>.
33. MEISER, J. W. (2017): Liberalism. In: McGlinchey, S. et al. (Ed.) *International Relations Theory*. E-International Relations Publishing, 2017. pp. 22-27. ISBN 9781910814192.
34. MORAVCSIK, A. (1992): Liberalism and International Relations Theory [Online.] In: *Princeton university*, 1992. [Cited 24.7.2022.] Available online: <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/liberalism_working.pdf>.
35. MUTUA, M. (2000): What is TWAIL? In: *Proceedings of the ASIL Annual Meeting*, 2000, 94, pp. 31-38.
36. OZPEK, B. B. (2021): Liberalizm ve Uluslararası İlişkiler. In: Gözen, R. (Ed.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. 2nd ed. İletişim Yayınları, 2021. pp. 127-163. ISBN 978-975-05-1670-2.
37. PARRINGTON, A. J. (1997): Mutually Assured Destruction Revisited. Strategic Doctrine in Question. In: *Air Univ Maxwell Afb Al Airpower Journal*, 1997.
38. QUACKENBUSH, S. L. (2010): General Deterrence and International Conflict: Testing Perfect Deterrence Theory. In: *International Interactions*, 2010, 36, 1, pp. 60-85.
39. QUACKENBUSH, S. L. (2011): Deterrence Theory: Where Do We Stand? In: *Review of International Studies*, 2011, 37, 2, pp. 741-762.
40. RAUCHHAUS, R. (2009): Evaluating the Nuclear Peace Hypothesis: A Quantitative Approach. In: *Journal of Conflict Resolution*, 2009, 53, 2, pp. 258-277.
41. ROBERTS, J. M. (2003): *Yirminci yüzyıl tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003. ISBN 9789752980716.
42. ROWE, D. M. (2005): The Tragedy of Liberalism How Globalization Caused the First World War. In: *Security Studies*, 2005, 14, 3, pp. 407-447.
43. ROWEN, H. S. (2004): *Getting MAD: Nuclear Mutual Assured Destruction, Its Origins and Practice*. DIANE Publishing, 2004. ISBN 1-58487-172-5.
44. RUSSETT, B. (2013): Liberalism. In: Dunne, T. – Kurki, M. – Smith, S. (Ed.) *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press, 2013. pp. 94-113. ISBN 978-0-19-969601-7.

45. SABIN, P. A. G. (1986): *The Third World War Scare in Britain*. London: MacMillan, 1986. ISBN 978-1-349-08523-1.
46. SMITH, S. (2015): Bir Disiplinin Öz Görüntüleri: Uluslararası İlişkiler Kuramının Bir Soyağacı. In: Booth, K. – Smith, S. (Ed.) *Uluslararası İlişkiler Kuramları*. Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015. pp. 1-37. ISBN 978-605-65942-1-2.
47. SNELL, J. L. (1954): Wilson on Germany and the Fourteen Points. In: *The Journal of Modern History*, 1954, 26, No. , pp. 364-369.
48. STROMBERG, R. N. (1956): The Idea of Collective Security. In: *Journal of the History of Ideas*, 1956, 17, 2, pp. 250-263.
49. TANG, S. (2009): The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. In: *Security Studies*, 2009, 18, 3, pp. 587-623.
50. THUCYDIDES. (2009): *The Peloponnesian War*. OUP Oxford, 2009. ISBN 9780192821911.
51. WINTER, J. M. – PROST, A. (2005): *The Great War in History: Debates and Controversies, 1914 to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN 978-1-108-84316-4.

INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

Medzinárodné vzťahy sú interdisciplinárny vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave. Vychádza štyrikrát ročne, v marci, júni, septembri a v decembri. Uzávierky jednotlivých čísiel sú každoročne 15.12, 15.3., 15.6 a 15.9. Všetky príspevky sú pri zachovaní obojstrannej anonymity recenzované minimálne dvomi oponentmi.

Časopis Medzinárodné vzťahy (ISSN 1336-1562 tlačaná verzia, ISSN 1339-2751 online) je zaregistrovaný v Zozname periodickej tlače Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, evidenčné číslo EV 4785/13. Časopis je indexovaný v databázach ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz a Index Copernicus a cieľom redakčného kolektívu je zvyšovanie počtu a kvality citačných databáz, v ktorých je zaradený.

Časopis publikuje pôvodné vedecké články, diskusie, prehľady, informácie a recenzie z oblasti medzinárodných ekonomických, politických, právnych a kultúrnych vzťahov. Témy prijímaných článkov zahŕňajú (ale neobmedzujú sa na):

- históriu medzinárodných hospodárskych vzťahov
- medzinárodný obchod
- medzinárodné investície
- medzinárodnú migráciu
- aktuálne medzinárodnoekonomické problémy
- aktuálne medzinárodnopolitické problémy
- analýzu súčasných a minulých konfliktov
- medzikultúrne vzťahy
- medzinárodné právo obchodné
- medzinárodné právo verejné

Časopis Medzinárodné vzťahy publikuje články v anglickom, slovenskom a českom jazyku. Anglické články majú vo všeobecnosti prednosť pred slovenskými a českými článkami, hlavným kritériom je však kvalita.

ABOUT THE SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

The Slovak Journal of International Relations is an interdisciplinary scientific journal of international political, economic, cultural and legal relations, published by the Faculty of International Relations at the University of Economics in Bratislava, Slovakia. It is published quarterly, always in March, June, September and December. Papers are to be submitted by December 15, March 15, June 15 and September 15 of each year. All papers undergo a double-blind peer review process by at least two referees.

The Slovak Journal of International Relations (ISSN 1336-1562 print, ISSN 1339-2751 online) is registered with the Ministry of Culture of the Slovak Republic (EV 4785/13). The journal is currently covered by ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz, and Index Copernicus. The goal of the editorial board is to increase the impact of the journal and the number of databases covering the journal.

The Slovak Journal of International Relations wishes to publish high-quality original scientific papers, discussions, surveys, short communications and book reviews from the field of international economic, political, legal and cultural relations. The topics of published papers include, but are not limited to:

- history of international economic relations
- international trade
- international investment
- international migration
- current international economic issues
- current international political issues
- analysis of current and past conflicts
- intercultural relations
- international trade law
- public international law

The Slovak Journal of International Relations publishes papers in English, Slovak and Czech languages. Generally, English papers have precedence before Slovak and Czech papers; however, the main criterion is quality of research.

INŠTRUKCIE PRE AUTOROV

Príspevky do časopisu Medzinárodné vzťahy sa predkladajú elektronicky v programe MS Word na e-mailovú adresu redakcie **mv.fmv@euba.sk**. Predpokladá sa, že príspevky neboli dosiaľ publikované ani odoslané na publikovanie inde. S článkom sa predkladá aj prehlásenie o originalite.

Autor je zodpovedný za formálnu a odbornú správnosť svojho článku. Články musia popri obsahových náležitostiach spĺňať formálne kritériá – formát strany „ISO B5“, okraje 2 cm zo všetkých strán, riadkovanie 1,15, písmo Times New Roman, veľkosť písma 11. Každý článok musí obsahovať abstrakt a kľúčové slová v slovenskom/českom jazyku, abstrakt a kľúčové slová v anglickom jazyku, 1 – 3 kódy JEL klasifikácie podľa Americkej asociácie ekonómov, korektné určenie všetkých grantov a programov, s ktorých podporou článok vznikol a na samostatnom liste plné meno, tituly, adresu, e-mail a telefónne číslo všetkých autorov. V článku treba definovať skúmaný problém, stanoviť ciele, použité metódy a identifikovať závery a prínosy. Šablóna príspevku je k dispozícii na webovej stránke časopisu **<https://fmv.euba.sk/veda-a-vyskum/vedecke-casopisy/medzinarodne-vztahy>**.

Upozorňujeme autorov, aby dodržali predpísanú šablónu, v opačnom prípade bude článok vrátený na prepracovanie podľa stanoveného vzoru, čo môže viesť k jeho oneskorenej publikácii.

Redakčné uzávierky sú každoročne **15.12.**, **15.3.**, **15.6.** a **15.9.** V mesiaci po uzávierke prebehne obojstranne anonymné recenzné konanie s minimálne dvomi oponentmi. Autori, ktorých príspevky budú v recenznom konaní pozitívne hodnotené, budú kontaktovaní e-mailom. Čas na zapracovanie pripomienok oponentov je spravidla 2 až 4 týždne. Autorské korektúry treba odoslať na e-mailovú adresu redakcie najneskôr do 3 pracovných dní od notifikácie.

Príspevky doručené po stanovených termínoch budú zaradené do nasledujúceho recenzného konania. Na uverejnenie článku v časopise neexistuje právny nárok.

GUIDE FOR AUTHORS

The manuscript submission process is fully electronic. All papers received by the editor (mv.fmv@euba.sk) will undergo a double-blind peer review process. Submission of a paper implies that the work has not been published previously and that it is not under consideration for publication elsewhere. Author's declaration of originality must be submitted along with the paper.

The sole responsibility for formal and scientific contents of each paper is borne by its author. Each paper must follow the formatting instructions – file format: MS Word, page size: “ISO B5”, margin: 2 cm from all sides, spacing 1.15, font: Times New Roman, font size: 11. Each paper must include abstract and key words in English, 1 – 3 codes, following the Journal of Economic Literature classification system, if applicable, the names and ID numbers of grants and programs funding the author's research and on a separate page, full names, academic degrees, addresses, e-mails and phone numbers of all authors. It is necessary to explicitly state research problem, goals, methods used, conclusions and contributions of the paper. All papers must follow the journal template which is available at <https://fmv.euba.sk/en/science-and-research/scientific-journals/journal-of-international-relations>, otherwise they will be returned for re-formatting.

Deadlines for submission are **December 15th**, **March 15th**, **June 15th** and **September 15th**. All papers will undergo a double-blind peer review process. Authors generally have 2 to 4 weeks to revise articles and incorporate reviewers' comments. Proofs should be returned by e-mail within 3 days of their receipt.

The editorial board has an exclusive right to accept/reject papers.

Medzinárodné vzťahy

Slovak Journal of International Relations

3/2022

Ročník XX

Volume XX

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, ročník XX, 3/2022.

Hlavná redaktorka / Editor in-chief

Ludmila LIPKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board

Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR

University of Malaya, Malaysia

Doreen BEKKER

Rhodes University, South Africa

Alexandru BURIAN

Moldavian Association of International Law, Moldova

Eva CIHELKOVÁ

Pan-European University, Slovakia

Alan V. DEARDORFF

University of Michigan-Ann Arbor, USA

Attila FÁBIÁN

University of West Hungary, Hungary

Tatiana FILOSOFOVA

NRU Higher School of Economics, Russia

François GEMENNE

University of Liège, Belgium

Otmar HÓLL

University of Vienna, Austria

Edward H. HUIJBENS

University of Akureyri, Iceland

María Teresa INFANTE

University of Chile, Chile

Caffi Siri Rohaini Binti KASSIM

University of Malaya, Malaysia

LI Hsi-Mei

Chinese Culture University, Taiwan

Klavdij LOGOŽAR

University of Maribor, Slovenia

Stanislav MRÁZ

College Danubius, Slovakia

Julija NESTERENKO

Russian State University of Humanities, Russia

Rebecca NEUMANN

University of Wisconsin-Milwaukee, USA

Jan OSTOJ

Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland

Hakan G. SICAKKAN

University of Bergen, Norway

Karol SORBY

Institute of Oriental Studies of the SAS, Slovakia

František ŠKVRNDA

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Pavel ŠTURMA

Charles University in Prague, Czech Republic

Chong-Ko Peter TZOU

Tamkang University, Taiwan

Harun UÇAK

Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkey

Jolita VVEINHARDT

Vytautas Magnus University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor

Mykhaylo KUNYCHKA

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Časopis je zaregistrovaný na Ministerstve kultúry

Slovenskej republiky EV 4785/13.

ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print)

ISSN 1339-2751 (online)